ЧОРНИЙ ЕКВАТОР

Пригодницька повість

ЗУСТРІЧ НА ЕКВАТОРІ

Невеликий вантажно-пасажирський пароплав "Капітан Кук" залишав позад себе широкий пінистий слід. Пружно здіймалися важкими хвилями каламутно-зелені води Індійського океану. Зграї чайок і буревісників кружляли на фоні рожевого заходу. Це була ознака, що земля недалеко. Солонуватий вітер повівав прохолодою. Вдалині клубочилися чорно-багряні хмари, що їх час від часу прорізували і освітлювали блискавиці. Там шаленіла гроза.

На юті стояло двоє пасажирів — Антоні Рант і Дженні Ніксон. Дженні трималася руками за поручні. Вітер розвівав її світле волосся, лопотів шовковою сукнею. Вона дивилася вдалину, і в її голубих очах спалахували відблиски далеких сліпучо-білих блискавиць.

— Дженні, — сказав Антоні, заглядаючи дівчині в очі, — ось ми і в Африці. Шість років тому я виїхав звідси. Радісно і... страшно мені повертатися на батьківщину.

— Чому, любий?

— Радісно, бо це — моя батьківщина, тут жили і померли мої батьки, тут мені все знайоме і рідне, а страшно тому, що тут, в нашій Африці, я можу втратити тебе...

— Як це розуміти, Антоні? Ти ж не розлюбиш мене, правда?.. Чи, може, тобі сподобається якась негритянка?

Дженні засміялася, але Антоні був серйозним. Густа тінь смутку глибоко залягла в його гарних карих очах. Він задумливо подивився на дівчину.

Не минуло ще й місяця, як вони зустрілися на цьому пароплаві, коли він виходив з холодного туманного Ламаншу… Антоні не пізнав у цій дівчині тонконогого вередливого дівчиська з Бруконвіла, яке знав років шість чи сім тому. Якось він приїхав із своїм покійним батьком у сусідній маєток до хворої господині, побачив там оте дівчисько і закохався. Її серце теж, здається, не лишилося холодним і байдужим… Але пізніше, дізнавшись, хто вона, Антоні зрозумів, яка прірва лежить між ними. Дочка найбагатшої в окрузі плантаторки — і плебей-лікар!..

— Твої рідні, — сумно промовив він, — ніколи не погодяться на наш шлюб… Я не хотів про це говорити раніше, але тепер, коли ми незабаром ступимо на землю Кенії, не можу приховати від тебе своєї тривоги.

Дженні, вражена словами Антоні, пильно глянула на нього. Вона кохала його, цього молодого і дужого юнака, що стояв перед нею твердо, як африканський баобаб, любила його жорстке чорняве волосся, стрімкий розумний лоб і темні, трохи смутні очі. Він був увесь втіленням правди — ні рисочки обману не було в його лиці, ні тіні лукавства в очах. Світло-зелена сорочка вільно лежала на його широких плечах і хвилювалася під поривами морського вітру. А те, що він бідняк, що все його багатство в голові і серці — хіба це могло мати якесь значення для неї?

— Любий, я вперше чую такі слова від тебе… Забудь про свою тривогу. Чи в Європі, чи в Африці — ти для мене найдорожчий!..

— Дженні! — Антоні простягнув до неї руки. — Я вірю тобі! Адже справжнє, глибоке почуття ніколи не визнавало ніяких кордонів чи

перепон, що їх часто створюють люди. Але, на жаль, дехто думає інакше...

— Що нам до них?

— Вони в Африці — господарі, мають гроші, військо, видають закони, писані і неписані... І вони, я відчуваю, все роблять для того, щоб зруйнувати наше щастя.

— А ми не дамо цього зробити!

— Дженні, люба моя! — шепнув схвильовано Антоні і глянув їй в очі. — Я ніколи, ніколи не хотів би розлучатися з тобою!.. Як хороше було б отак разом іти через усе життя!..

— Так, — ледве чутно прошепотіла дівчина.

Вони стояли, взявшись за руки, і довго дивилися в бурхаючий океан, на далекі грозові хмари, в яких миготіли сліпучо-білі блискавки, на глибоке голубе небо, ще не вкрите чорними хмарами. І їм здавалося, що вони не пливуть, а йдуть дзвінкою кришталевою дорогою, що навкруги бринить музика сонця і грози і що попереду в них ціла вічність.

І хто знає, скільки б вони отак стояли й дивилися на широкий простір, коли б зненацька їх не вивів з задуми могутній удар грому. На морі здіймалися хвилі з білими баранчиками на гребенях, дужчав поривчастий вітер. Чорно-сиза хмара обволокла вже півнеба і перетинала шлях кораблеві. Все частішали удари грому. Надходила гроза... Дженні зітхнула, поклала руки на плечі Антоні і поцілувала його в міцну бронзову шию.

Увечері "Капітан Кук" увійшов у гамірливу гавань Момбаси. Брязнули якірні ланцюги, заметушилися матроси, вийшли з кают пасажири з чемоданами й пакунками, меткі митні і поліцейські чиновники миттю

зайняли свої місця… Антоні й Дженні сходили по трапу, що освітлювався прожекторами, останніми: їм ніби жаль було розлучатися з пароплавом, на якому вони провели три щасливі тижні.

На пристані юрмилися зустрічаючі. Під чорним куполом ночі лунали радісні вигуки, сміх, крики матросів, стук і брязкіт підйомних кранів, лайка наглядачів за неграми-вантажниками. Все змішалося в загальний хаотичний шум.

Два напівголі негри-вакамба поклали собі на голови важкі чемодани, Антоні взяв дівчину під руку, і вони потонули у різнобарвному багатоголосому натовпі…. Через кілометрову дамбу, що з'єднувала порт з материком, пройшли пішки. Вона горіла десятками електричних ліхтарів, світло яких відбивалося мерехтливими бліками у чорній воді океану. В обличчя дув сухий африканський бриз, приносячи з собою суміш запахів кофе й кунджуту і таємничий шепіт великого континенту. У старій гавані Момбаси на чорних каботажних суднах з товстими незграбними щоглами горіли жовті ліхтарі. Біля причалів гойдалися невеликі човни. Вдалині чорнів високий берег.

Вузькими асфальтованими вуличками без тротуарів Антоні провів дівчину до вокзалу. Там, на площі, обрамленій гігантськими віялами кокосових пальм, кілька торговців, голосно вигукуючи, пропонували запізнілим подорожнім банани, печиво, горіхи і навіть живих лангустів — морських раків, без клешень, але з довгими і гострими, мов списи, вусами. Бронзоволиці чемні продавці в білосніжних чалмах — індійці та араби — закликали пасажирів, що чекали поїзда, купити на дорогу їжі й прохолодних напоїв.

Другого дня, надвечір, Антоні й Дженні зійшли з поїзда на станції Екватор. Станція нагадувала військовий табір. Всюди сновигали озброєні карабінами й пістолетами білі плантатори, чиновники урядових установ, солдати. Кілька десятків чорношкірих аскарі[1], озброєні карабінами, трималися окремо, не наважуючись наблизитися до англійців.

На запасній колії стояв ешелон, усі вагони якого були забиті арештованими кікуйю[2], що виглядали з вікон і просили їсти й пити. Вартові брутально лаялись і погрожували їм зброєю.

Ще здалеку Дженні пізнала матір і брата, які виїхали зустрічати її. Дівчина кинулася до них. Брат теж помітив її і, поспішаючи назустріч, привітно махав рукою.

— Нарешті! Мама не могла дочекатися, коли вже ти закінчиш той коледж, — вигукнув він, підбігаючи. — А ти стала справжньою красунею.

— Чого не скажеш про тебе, Майкл, — зауважила Дженні, підставляючи щоку для поцілунку і оглядаючи худу, високу постать брата. — Знайомся, це мій супутник — лікар Райт.

Майкл усміхнувся і простягнув Антоні холодну, спітнілу руку.

Підійшла мати Дженні, худорлява, висока, як і Майкл, жінка. В її рухах, у виразі обличчя і навіть в одязі відчувалася традиційна англійська стриманість. Місіс Ніксон поцілувала дочку і запитливо глянула на Антоні.

— Це містер Антоні Райт, — промовила Дженні.

— Син покійного лікаря Райта? — простягнула руку місіс Ніксон.

— Так, і сам теж лікар, — відповів Антоні.

— Ми з ним випадково зустрілися на пароплаві, — квапливо додала Дженні.

— Дуже рада, — сказала місіс Ніксон. — Прошу, містер Райт, не оминати нашого дому. Ви ж, напевно, будете нашим сусідом?

— Так, я маю намір оселитися в Брайтоні, в своєму бунгало, і зайнятися лікарською практикою, як і мій покійний батько.

— От і добре. Тоді прошу в неділю до нас на обід. Думаю, вам у нас не буде скучно.

— Дякую, — стримано відповів Антоні, хоч йому хотілося сказати, що з Дженні він ніколи й ніде не нудьгуватиме.

В цей час до них підійшов поліцейський офіцер. Він, очевидно, був добре знайомий з Ніксонами, бо вони подружньому привіталися з ним.

Глянувши на Дженні, офіцер люб'язно усміхнувся і вклонився їй, не чекаючи, поки його відрекомендують прекрасній незнайомці.

— Клянусь небом, це міс Дженні! — вигукнув він. — Радий вітати вас!

Дженні здивовано глянула на офіцера.

— Не дивуйся, доню, — промовила місіс Ніксон. — Віконт Кребс — близький друг Майкла, часто буває у нас і чув про тебе.

— Не тільки чув, — заперечив Кребс. — Я кілька разів бачив ваші фотографії, міс. А хто хоч раз побачить вас, навіть на фотографії, той довіку не забуде!

— Дякую, коли це щиро, — відповіла Дженні, зашарівшись.

— Що сталося, капітане? — спитав Антоні, потискаючи офіцерові руку. — В Екваторі війна?

Кребс обвів похмурим поглядом ешелон з ув'язненими неграми, горлатих білих полісменів і солдатів, флегматичних чорношкірих аскарі і відповів:

— Ні, в нашій провінції поки що спокійно, але по всій країні кікуйю точиться запекла боротьба, сер. Негри організували повстанські загони, так звані мау-мау, і нападають на наших колоністів, на дрібні військові загони. Ми потрапили в скрутне становище: війська з метрополії ще не прибули, а наших власних сил обмаль. Будьте обережні. За кожним кущем вас може підстерігати небезпека: не встигнете й оком змигнути, як асегай[3] чи панга[4] проткне вам горлянку... Ось гляньте — це все мау-мау або їх сім'ї. Розбійників везуть з Центральної Кенії в концтабори... Наші хлопці теж брали участь у полюванні на цих чорношкірих, і мушу признатися — це нелегка справа. В нас досить відчутні втрати... Правда, втрати мау-мау в кілька разів більші, але це нічого не значить, бо на місце одного забитого мау-мау стає двоє нових. Щоб придушити повстання, треба знешкодити всіх кікуйю! А їх же понад мільйон!..

Усі дивилися на ешелон з в'язнями. З вікон вагонів виглядали змучені жінки, діти, старики. Їхні голодні очі красномовно свідчили про нелюдські страждання.

Навпроти ешелону, за якихось двадцять-тридцять кроків, негри-залізничники набирали в паровоз воду. Очі в'язнів прикипіли до могутнього сріблястого струменя, що шугав з труби в бездонну пащу машини. Залементували діти: "Води! Води!" З вагона хтось викинув невелике іржаве відро. Воно брязнуло на рейках. Якийсь негр, що стояв на пероні, схопив відро, наповнив його водою і бігом відніс в'язням. Не встигли вартові підбігти до негра, як посудина зникла у вагоні. Негр кинувся назад, але полісмени вмить оточили його і, штурляючи прикладами, повели на перон.

Кребс вибачився перед Ніксонами й Антоні і пішов назустріч полісменам.

— Ведіть його сюди! — наказав капітан.

Молодий ставний негр-велетень у коротких брезентових штанях і вицвілій ситцевій сорочці, затуляючи руками голову від ударів, зупинився перед офіцером.

— Дьямбо, бвана! — привітався він, вклонившись. — Добрий день, пане!

— Ти мау-мау! — вигукнув капітан і, ніби ненароком, наступив негрові на босу ногу кованим підбором.

З пальців бризнула кров. На лобі негра видулися важкі вузлуваті жили. Він глухо скрикнув і ніби скам'янів. Тільки великі темні очі з тугою глянули навколо і зупинилися на Антоні.

Антоні здригнувся від того погляду і враз кинувся вперед.

— Джомо!

Офіцер здивовано глянув на лікаря. А негр, вклонившись, сказав:

— Так, бвана Антоні, це — я, Джомо Карумба. В Брайтоні одержали вашу телеграму і попросили мене виїхати на вокзал. Я зразу пізнав вас, але ви були не самі, і я не наважувався наблизитись.

Підійшла Дженні з матір'ю і братом.

— Сер, — звернувся Антоні до офіцера, — облиште цього хлопця! Він мій давній знайомий!

— Це мау-мау! — заперечив капітан. — Ми мусимо арештувати його. А там розберемось.

— Не варто цього робити, сер, — втрутилася в розмову Дженні й усміхнулась. — Я теж прошу вас відпустити негра.

Офіцер мить повагався, потім махнув рукою полісменам.

— Відпустіть, хай іде! — І звернувся до Дженні й Антоні. — Але хочу попередити вас: Кенія зараз не та, якою ви її знали кілька років тому. Остерігайтесь кікуйю! Всі вони мау-мау, що поклялися винищити в Кенії білих! Не виходьте після заходу сонця з дому, не забудьте, їдучи з міста, зарядити свій пістолет, а коли помітите з боку негра загрозливий рух, стріляйте без попередження! Ви уб'єте напевно мау-мау!

— Віконте, не лякайте Дженні, — промовила місіс Ніксон. — Адже в нашій окрузі поки що спокійно!

Ніксони попрощалися з Антоні та Кребсом і попрямували до виходу. Вже біля машини Дженні оглянулась і привітно помахала рукою лікареві.

Антоні кивнув Джомо Карумбі, який чекав віддалік, і рушив теж.

Негр поклав у легкий візок чемодан, допоміг Антоні сісти і гукнув на мулів. Візок спочатку заторохтів по бруку, але незабаром м'яко покотився по червонуватій ґрунтовій дорозі.

Антоні з цікавістю оглядав знайомі місця. Ніщо не змінилося тут за шість років. Те саме розпечене блідо-голубе небо над головою, та сама руда широка дорога, що в період дощів перетворюється в непролазне багно, поруділі від пилюки папороті обабіч неї. От тільки люди, здається, змінилися! І Антоні глянув на кучеряву голову Джомо. Це вже не той худорлявий веселий юнак, яким знав його колись Антоні. Джомо змужнів. Тонка сорочка не могла приховати могутні м'язи грудей і рук, а на обличчі, в добрих, ласкавих очах з'явився новий вираз — вираз прихованої скорботи і стриманості. Навіть коли Джомо сміявся, сміх той

був невеселий. Здавалося, наче якась глибока туга ятрить серце батрака-негра.

Антоні знав Джомо з дитинства. Скільки було сходжено з ним стежок, пережито цікавих дитячих пригод. Батько Антоні не надавав ніякого значення кольору шкіри і не заперечував проти дружби сина з негритянським хлопчиком. І хоч тепер у молодих людей були різні стежки, Антоні радів, що саме Джомо зустрівся йому на порозі рідного дому.

— Як же ти живеш, Джомо? — спитав Антоні мовою кікуйю.

— Ви сьогодні бачили, бвана, як ми живемо, — ухильно відповів той.

— Що ж сталося?

— Нічого не сталося… Все у нас як раніше. І наш крааль Гавіра на місці, і ваша ферма Брайтон, і сонце світить, як світило… А от роки минають, і нічого втішного не приносять для нас, негрів, а все тільки зле…

— Ти працюєш дома?

— Забули вже, як і працювати на власному полі. Нашу землю відібрали мзунгу — білі плантатори. Ми всі ходимо на заробітки до бвани Ніксона. І я теж ось уже два роки працюю в нього на плантації. А перед тим був у Найробі, працював на залізниці. Але звідти вигнали…

— Вигнали? За що? — здивувався Антоні.

— Відомо за що, — невесело усміхнувся Джомо, — за страйк… Мені пощастило виплутатися, а багато хто потрапив у концтабір.

Антоні замислився. Африка раптово повернулася до нього зовсім іншим боком. Чи то він змінився, чи змінилася Африка?.. Адже, здається, тут все так, як було й раніше, і разом з тим на нього війнуло чимсь новим.

— Що ж у Брайтоні? — спитав він.

— Там зараз господарює Гатунга з дружиною, — відповів Джомо. — Вони після смерті вашого батька так і лишилися в бунгало. Гатунга зараз хворий і попросив мене виїхати по вас на станцію... Вам уже приготували кімнату старого бвани, а я кілька разів об'їжджав верхового коня.

В розмові швидко збігав час. Сонце схилялося все нижче на захід. Дорога звивалася між плантаціями кофе, на яких ще працювали жінки та діти, і зникала в золотистій імлі голубого надвечір'я.

Незабаром візок виїхав на пагорок, порослий низьким колючим чагарником, і перед подорожніми відкрилася широка долина, помережена плантаціями та пальмовими гайками. Миль за три попереду на березі річки червонів черепичними дахами великий маєток, обнесений високим бетонним муром. Струнке евкаліпти і густо-зелені сикомори оточували його з усіх боків. То був Бруконвіл, маєток Ніксонів. Праворуч, під лісом, виднівся Брайтон, невеличка ферма, що лишилась Антоні у спадок від батька. Там минуло його дитинство, там поховані його батьки.

На ферму вела ледве помітна нев'їжджена доріжка. Джомо гукнув на мулів і звернув на неї.

ОБІД У БРУКОНВІЛІ

У неділю Антоні Райт прибув на обід у Бруконвіл. Метка маленька покоївка Кокане провела його на другий поверх у вітальню, де вже був

накритий стіл. За маленьким столиком біля вікна він побачив Майкла і Кребса, які грали в карти. Майкл усміхнувся лікареві блідою усмішкою, холодно блиснувши дрібними, як у миші, зубами, і запросив до гурту. Офіцер теж недбало привітався і випустив сизуватий клубок диму.

За хвилину ввійшли місіс Ніксон і Дженні. Побачивши їх, Кребс запобігливо схопився з місця і попрямував назустріч. Грайливо глянувши на Дженні, він сказав:

— Досі дружба Майкла змушувала мене приїжджати в Бруконвіл, але з учорашнього дня якась інша сила тягне мене сюди!

Місіс Ніксон розуміюче посміхнулась, але Дженні не звернула на слова офіцера ніякої уваги. Дівчина простягла руку Антоні, який, підвівшись, чекав її. Очі Дженні блиснули радістю, на щоках заграв легкий рум'янець. Цього, крім Антоні та Кребса, ніхто не помітив. Офіцер закусив губу — отже, вчора він не помилився: Дженні закохана в цього лікаря!.. Ну що ж, це її право! Але в серці Кребса ворухнулося щось недобре. Він ще раз пильно глянув на Дженні. Вона була повною протилежністю братові — і зовнішністю і, мабуть, характером. Гарна, весела, може, трохи надміру рухлива як для англійки, дівчина з першого погляду подобалась. "Непогана! — відзначив у думці Кребс. — Цей лікар — не дурень!.. Якщо ж узяти до уваги ще й багатство Ніксонів, то кращої нареченої і бажати не треба!"

Місіс Ніксон запросила всіх до столу. Обід у Бруконвілі подавали по-англійськи пізно, але він був по-провінціальному ситний і невибагливий: трохи вина, багато м'яса та фруктів і традиційний солодкий пудинг.

Після першого бокала вина поволі почала зникати англійська стриманість. Навіть флегматичний Майкл розповів якийсь несмішний анекдот. Тільки Кребс мовчав. Він час від часу поглядав на Дженні, і по його обличчю пробігла тремтлива хвиля, яка свідчила про внутрішню боротьбу. І справді, потаємні думки не давали спокою Кребсу. В нього

вже визрівав план, який мав принести йому, наймолодшому, безмаєтковому синові зубожілого англійського дворянина[5]багатство й красиву дружину. "Бруконвіл! Ось заради чого варто жити в Кенії і рискувати життям у цій безконечній війні з тубільцями! Служба не принесе ні почестей, ні грошей, а якщо й принесе, то тільки під старість, а жити хочеться зараз, коли маєш лише двадцять сім років… Дженні — вірний шлях до багатства! Хай йому чорт, здається, поки що на перешкоді стоїть тільки цей лікар. Місіс Ніксон, безперечно, буде рада мати зятем дворянина. А втім, лікар — це не бог знає яка перешкода! Він, видно, простакуватий хлопець, і з ним легко буде справитись!.."

Поринувши в свої думки, Кребс машинально обгризав курячу ніжку і байдуже слухав балаканину господарки дому, його неуважність помітили присутні.

— Тихше, — зашипів сп'янілий Майкл, — інспектор окружної поліції капітан Кребс розробляє стратегічні плани розгрому проклятих мау-мау!

Кребс усміхнувся — його друг виявився прозорливим — і підняв бокал.

— За здійснення цих планів, Майкл! За ваш приїзд і за ваше здоров'я, міс Дженні!

Майкл одним духом вихилив вино, вийшов з-за столу і відчинив двері на балкон. Там він подав якийсь знак рукою. І в передвечірній тиші раптом пролунали гучні звуки тамтамів, барабанів, і в такт їм низькі чоловічі голоси.

Першою схопилася Дженні і кинулася на балкон. За нею вийшли всі. Перед їх очима постала неповторна в своїй красі картина.

На зеленому лужку, в тіні густолистих платанів і стрілчастих папоротей, стояло півколом десятків два розмальованих, прикрашених

браслетами, мідними сережками і гаптованими шкіряними набедреними пов'язками чоловіків. Їхні темно-коричневі тіла ритмічно коливалися в такт ударів тамтамів і двох великих барабанів, що стояли збоку. Чоловіки співали:

Абанту ба сіхека амехло!

Абанту ба сіхека амехло!

Ти людей осліпив,

ти людей осліпив, білий бвана,

ти як місяць ясний,

ти як сон золотий, добрий бвана!

Жінки й дівчата, виблискуючи намазаними олією тілами і подзвонюючи латунними браслетами, танцювали по колу.

Це був стародавній негритянський танець. Усе частішими ставали удари тамтамів, дедалі швидше співали чоловіки. Танцюристки, притупуючи босими ногами, виводили химерні візерунки в хороводі. Потім у коло вибігла танцюристка в білому каросі, що вільно спадав через плече, закрутилася на зеленому килимі трави. Рухи її тіла, рук і ніг були виразні й красиві. Ритм уповільнювався, і гнучке тіло дівчини звивалося тоненькою білою змійкою перед білошкірими хазяями, що зручно розсілися на високому балконі.

Непомітно підкрався вечір. Сонце впало за далекі нагір'я, і в долині Бруконвіла відразу посутеніло. І тоді на лужку запалахкотів жовтогарячим полум'ям смолоскип з високогірського ялівцю, за ним — другий, третій… Смолоскипи гойдалися, пританцьовуючи в ритм наспіву

чоловіків, які в своїй пісні прославляли білого господаря. Низькі гортанні звуки лунали глухо, наче з-під землі, і танули у високому чистому небі.

Нарешті завмерли тамтами, затихла пісня, і дівчина-танцюристка, мов тонка очеретинка, схилилася, вклоняючись глядачам.

— Чудово! — вигукнула Дженні. — Як тебе звати, дівчино?

Танцюристка зняла з голови блискучий металевий обруч з різнобарвними китицями, які, звисаючи, прикривали її обличчя, і, сміючись, вихопила з рук чоловіка, що стояв поблизу, смолоскип. Світло впало на лице танцюристки, і всі побачили, що це покоївка Кованє...

Вигук здивування вирвався навіть з уст черствої місіс Ніксон, але вона відразу ж оволоділа собою і, осудливо глянувши на молодь, що нагородила виконавицю оплесками, благочестиво підвела очі до неба: не годиться виявляти свої почуття перед неграми, а тим більше перед своєю служницею!..

Раптом знову вдарили тамтами. Кованє побігла з лужка, а на її місце вийшов пританцьовуючи негр, через плече якого була перекинута шкура леопарда — знак шляхетного походження її власника. В одній руці негр тримав довгий опис, а в другій — флейту з чорного дерева. Він зупинився перед балконом, вклонився господарям Бруконвіла та їх гостям і каліченою англійською мовою відрекомендувався:

— Ніабонго, великий чаклун і виконавець волі предків, вітає вас, мої добродії, володарі Бруконвіла!

Він підніс флейту до рота, і ледве чутні переливчасті звуки залунали над лужком. Два дужі негри винесли на довгій міцній жердині дерев'яну клітку і відчинили дверці. Флейта зазвучала голосніше. З клітки на лужок виповз великий полоз, його гнучке темносіре тіло виблискувало в

світлі смолоскипів. Змій підповз до чаклуна, обвився навколо його ніг і застиг.

Всі завмерли. Жінки відійшли якомога далі і збилися вкупу, чоловіки виставили наперед смолоскипи. Запанувала тиша. Тільки тамтами глухо гомоніли в червонястій імлі. У Дженні захопило дух від страху, і вона мимоволі прихилилася до Антоні.

Чаклун простягнув спис і глибоко всадив його в землю. Потім, однією рукою тримаючи біля рота флейту, другою почав погладжувати плоску голову полоза. Ось мелодія змінилася, плазун ніби стрепенувся і поповз вгору по древку списа. Чаклун швидко ухопився лівою рукою за спис, і змій по руці забрався йому на плечі і обкрутився навколо шиї. Музика замовкла. Чулося тільки тихе сюрчання змія, що дивився чаклунові в очі. Чаклун теж не зводив з нього погляду. Немовби підкоряючись силі цього погляду, змій поволі сповз униз і простягнувся на землі.

Тоді чаклун швидко підбіг до жінок, схопив за руку Кованє і потягнув її на лужок. Дівчина скрикнула від жаху і завмерла навпроти змія.

В цю мить з чоловічого ряду метнулась чорна постать і заступила Кованє. Це був Джомо. Він люто глянув на чаклуна, але той спокійно взяв його за руку і сказав:

— Божевільний, любов потьмарила твій розум! Кому ти перечиш? Поглянь — перед тобою Ніабонго, що викликає духів предків і насилає на непокірних страхіття Ізікукумадеву!

— Коли з Кованє щось трапиться, я вб'ю тебе, Ніабонго! — сказав тихо Джомо, але відійшов.

— Ти завжди був непокірний, Карумба! Бережись! — погрозив чаклун.

Тим часом змій поволі підповзав до Кованe. Дівчина затремтіла і відступила на крок, але міцна рука чаклуна так здавила їй зап'ястя, що вона скрикнула від болю і зупинилася.

— Дивись йому просто в очі, — прошепотів чаклун і заграв на флейті.

Полоз підвів голову, ніби готувався до стрибка на свою жертву, але раптом зів'яв і заховав голову, скрутившись біля ніг Кованe.

— О Кованe, — прошепотів чаклун, — ти найкраща серед жінок Гавіри! Я знаю — ти з простого роду, але священний змій-полоз визнав тебе інкосазаною, дочкою вождя! Знай, ти можеш стати великою дружиною Ніабонго, і твій син після моєї смерті володітиме всіма моїми землями і отарами, він буде великим вождем і чаклуном! Ти згодна, Кованe?

— О всемогутній Ніабонго, я не хочу бути четвертою дружиною навіть у вождя!

— Дурненька, ти відмовляєшся од щастя! Я знаю, це той поганець Джомо Карумба баламутить тебе!.. Але він убогий і голодний! Чим же він годуватиме тебе, в що одягатиме? Ти подумала про це, дівчино? Подумай. А тепер іди!

Кованe пташкою пурхнула до жінок, а Ніабонго дав знак своїм індунам[6], і ті знову принесли клітку і поставили перед полозом. Під звуки флейти змій заповз у клітку і скрутився там у клубок.

— Винесіть цю гадину з Бруконвіла! — промовила з почуттям гидливості місіс Ніксон і вказала рукою за огорожу.

Ніабонго гримнув на індунів, і ті зникли з кліткою за будинком. Бачачи, що на стару хазяйку маєтку полоз справив неприємне враження, він не гаючись подав знак розпочинати танець вогню. Лунко

загриміли тамтами. Чоловіки, розмахуючи смолоскипами, вишикувалися в два ряди один проти одного. Почався танець вогню. В ньому танцювали не люди, а палаючі смолоскипи. Вони підстрибували, описували кола, припадали до самої землі і знову злітали вгору.

Химерний малюнок, створений несподіваними сплетіннями вогняних ліній, чарував своєю красою.

Після танцю знову виступили співаки. Під удари тамтамів вони заспівали пісню про молодого вождя, який переміг лютих ворогів. Заспівував Джомо Карумба. У нього був сильний і красивий голос. Усі, і білі, і негри, мов зачаровані, слухали його чудовий спів.

Ніабонго відійшов убік. Він не зводив з Карумби погляду. Очі його палали лиховісним вогнем. Давно і люто ненавидів чаклун цього розумного, сильного юнака, який не виявляв перед ним належної пошани.

Нарешті спів закінчився. З далеких гір повіяло прохолодою. Білі господарі і їхні гості пішли в дім. Ніабонго подав знак, негри швидко підхопили тамтами і зникли за рогом будинку. Ніабонго затримався на подвір'ї, потім підійшов до аскарі, що стояв біля входу в дім.

— Я хочу щось сказати бвані Ніксону і бвані Кребсу, — сказав він.

За хвилину чаклун уже стояв перед білими господарями і, оглядаючись на зачинені двері, прошепотів:

— Я хочу сказати білим бванам, що отой Джомо Карумба — таємний мау-мау…

— Що ти про нього знаєш? — швидко спитав капітан.

— Мої індуни чули, як Карумба підбурював кікуйю проти білих. Він казав, що мзунгу захопили найкращі землі кікуйю, а самих їх загнали в резервати, що негри ледве животіють, і, щоб не вмерти з голоду, змушені за безцінь працювати на плантаціях мзунгу.

— Та-ак, — протягом сказав капітан. — Спасибі, Ніабонго, ми віддячимо тобі за цю звістку!

Ніабонго вклонився і вийшов. Капітан і Майкл багатозначно перезирнулися.

— Ну, що, здається, починається і в нас! — промовив Кребс. — То ми допомагали сусідам, а тепер щоб самим не довелося просити допомоги. Я зараз їду в місто, вранці треба схопити цього розбійника.

Капітан Кребс розпрощався з господарями та лікарем Райтом і зійшов униз. Чути було, як заревів під вікнами мотор. Десь біля воріт гавкнув собака, і все стихло.

Антоні теж почав збиратися додому. Майкл гукнув, щоб осідлали коня містера Райта. Подякувавши місіс Ніксон за обід, Антоні підійшов до Дженні.

— Антоні, може ти лишишся в Бруконвілі? Небезпечно їхати вночі одному. Я попрошу в мами дозволу.

Антоні заперечливо хитнув головою.

— Ні, Дженні, я поїду. Адже капітан теж поїхав.

— Він у машині.

— А я на коні… До того ж у мене є зброя. Не турбуйся за мене, — і тихо додав: — На добраніч, люба!

— На добраніч!

Після від'їзду гостей місіс Ніксон звеліла Кованє приготувати постелі.

— Наш дім, — усміхнулася вона, дивлячись на дочку, — після твого приїзду, Дженні, зразу сповнився женихами. І лікар, і віконт цілий вечір не зводили з тебе очей… Але, я думаю, мила, ти не зробиш помилки у виборі.

— Про це ще рано говорити, мамуню, — зніяковіла Дженні.

— Хоча віконт, як молодший син, не має права на спадщину, — вела далі мати, не звертаючи уваги на слова дочки, — але дворянський титул і широкі зв'язки забезпечать йому прекрасне становище в світі. Та й сам він — не дурень! Через рік-два він матиме в Кенії чималу ферму і добрий бізнес…

— Але я ще не збираюся заміж, — запротестувала Дженні.

— Сьогодні не збираєшся, а завтра випурхнеш.

— Ти забуваєш, мамо, про лікаря, — втрутився в розмову Майкл.

— Я зовсім не забула. Але ж захоплення — то одна річ, а одруження — зовсім інша… Тут потрібна розсудливість, — повчала місіс Ніксон.

Розмова була неприємна для Дженні, і дівчині хотілося припинити її. Раптом почувся рев мотора, потім скрип гальм. Усі замовкли і насторожились.

— Хто б це міг бути? — занепокоєно спитала місіс Ніксон.

— Я зараз узнаю, — сказав Майкл і поспішно вийшов з кімнати.

Незабаром він повернувся разом з Кребсом. Капітан був блідий і підтримував свою ліву руку правою. Майкл підставив йому стілець.

— Що з вами, віконте? — з тривогою спитала місіс Ніксон. — На вас напали мау-мау?

— Здається, так. В мою машину хтось кинув камінь, який влучив мені в руку. На щастя, скалки вітрового скла не потрапили в обличчя. Але руку… я ледве піднімаю… Десь по дорозі може бути засада, я вирішив даремно не рискувати і повернувся в Бруконвіл.

Дженні з тривогою дивилася на капітана. Кров поволі відпливала їй од серця. Думка про те, що в цю мить на Антоні, можливо, вчинено напад, що він поранений і потребує допомоги, не давала їй спокою. Дівчина не стрималась і, розуміючи, що викриває себе, запитала:

— А лікаря Райта ви не зустрічали, їдучи назад? Він виїхав услід за вами.

— На жаль, не зустрічав, — відповів Кребс. — Для кінного тут десять доріг, а для того, хто в машині, — тільки одна. Ми, напевно, розминулись.

"Он що тебе непокоїть! — подумав Кребс. — Ну що ж, ти подала мені непогану ідею!.."

Дженні перев'язала Кребсу руку. Місіс Ніксон гукнула Кване і звеліла їй приготувати постіль для капітана в кабінеті Майкла.

Побажавши жінкам на добраніч, Майкл і Кребс пішли спати.

ВТЕЧА

Приготувавши постіль для бвани Кребса, Кованe вийшла в сусідню кімнату і стомлено сіла на стілець. Ну й день сьогодні видався! З раннього ранку на ногах — і жодної хвилини спочинку… Спину ламало, ноги аж заніміли від утоми. Солодка дрімота поволі сповивала тіло дівчини, і голова важко опускалася все нижче й нижче. Так добре було б зараз кинутись у ліжко і заснути! Але треба ще йти до місіс Ніксон і прослухати перед сном дві чи три притчі євангелія, бо набожна господарка дому гаряче піклувалася про спасіння душі своєї чорношкірої служниці.

Кованe вже хотіла встати і вийти, як раптом з кабінету бвани Майкла долинули слова, що примусили її завмерти на місці…

— Ти кажеш, що це міг бути Джомо Карумба?.. — промовив капітан Кребс. — Я не сумніваюсь, що то був саме він… Його треба негайно арештувати!.. Я зараз викличу загін поліції, поїдемо в Гавіру і там схопимо його!..

Кованe здригнулась. Сон мов рукою зняло… В першу мить вона ледве не кинулась бігти з кімнати, щоб попередити Джомо. Але відразу ж оволоділа собою і причаїлася в темній кімнаті.

— Я згоден з тобою, Нельсон. — Тепер уже говорив бвана Майкл. — Карумба — небезпечний негр. Він може не тільки сам приєднатися до бунтівників, а ще й інших підбити… Краще його ізолювати. Я теж думаю, що зробити це треба тільки вночі, бо до ранку він, чого доброго, втече з Гавіри… Жаль, що ти погано себе почуваєш…

— Проклятий!.. — простогнав Кребс. — Так ударив... Мало передпліччя не переламав... Подай мені, будь ласка, трубку — я викличу Сміта з хлопцями!

Чути було, як Майкл присунув телефон і зняв трубку.

— Алло! Управління поліції? Говорить капітан Кребс... Це ви, Сміт? Термінова справа. Візьміть з собою півдесятка хлопців і негайно виїжджайте в Бруконвіл!.. Що? Так, я тут... Вказівки дістанеш на місці. Отже, чекаю в Бруконвілі!

Кване не знала, що робити. Вона боялася поворухнутися, щоб не виявити себе. Кожної миті сюди міг зайти бвана Майкл, і тоді... Дівчина аж очі зажмурила від страху. Адже бвана Майкл знає, що Джомо — її наречений.

Дальша розмова вже не цікавила її. Кване навшпиньках попрямувала до виходу. Двері протяжно заскрипіли. Від страху дівчина шмигнула в куток, за шафу, і причаїлася, просячи всевишнього Нгаї захистити її.

— Там ніби хтось ходить, — почувся голос Кребса.

Двері з кабінету відчинилися, клацнув вимикач, і на порозі став Майкл.

— Нікого нема! — промовив він, оглядаючи кімнату. — Може, вітер.

Майкл вийшов. Кване перечекала хвилину, потім обережно прочинила двері і тінню прослизнула в коридор. Вона вже була на подвір'ї, коли почула голос місіс Ніксон. Господиня кликала її. Кване зупинилася. Що робити? Не обзиватися? В темряві хазяйка все одно не помітить. Але вона почне шукати служницю. Ні, краще обізватися...

— Я тут, мем!

— Де ти там бродиш, ледащо? Я вже півгодини тебе шукаю! Йди мерщій сюди! — закричала з вікна місіс Ніксон.

Дівчина ввійшла в кімнату. Місіс Ніксон осудливо глянула на неї і сказала:

— Сідай і слухай! Сьогодні читатимемо євангеліє від Луки.

Кована несміло заперечила:

— А може, прочитаємо завтра, мем?

— Що-о? Слухай, невдячна, що я кажу!

Кована знала, що сперечатися марно, і сіла. Хазяйка почала читати. Серце дівчини розривалося від думки, що вона не встигне попередити Джомо, погляд блукав за вікном, а пальці машинально тарабанили по столу. Місіс Ніксон суворо глянула на покоївку. З її уст уже готові були зірватися злі слова докору, коли в кімнату ввійшов Майкл, і місіс Ніксон відпустила Кована.

— Дочитаємо завтра, — сказала вона.

Дівчина ледве стрималась, щоб пташкою не вилетіти з будинку. Спокійно дійшла до воріт. Потім кинулася щосили бігти по курній дорозі. Добігши до лісу, звернула на стежку, якою завжди ходила в Гавіру. Дерева стояли на фоні темно-синього неба, мов примари, — великі і кострубаті. Гілки боляче стьобали по обличчю, чіплялися за одяг.

Раптом над головою пролунав крик дитини. То вівера, невелике, незле звірятко, налякане людиною, кинулося тікати в гущавину гілок.

Коли нарешті Кване добігла до Гавіри, там уже скрізь було темно. Тільки перед шамбою старого Ламу ще тліло кілька головешок. Кване обережно обминула старого, який, мов привид, сидів перед пригаслим багаттям і щось шамкотів беззубим ротом, і шаснула в хатину Джомо. Хвилину постояла, вагаючись: заходити на чоловічу половину жінкам заборонено. Потім рішуче відхилила мату, яка закривала вхід.

— Джомо! Джомо! — прошепотіла вона.

— Хто там? — здивувався хлопець. — Що трапилось?

— Тікай швидше! Вони незабаром приїдуть, щоб убити тебе!

— Хто, Кване? Хто приїде, щоб убити мене?

— Поліція, капітан Кребс і бвана Ніксон…

І дівчина коротко розповіла про підслухану розмову…

— Джомо, не гайся! — сказав старий Карумба, коли довідався, чого прийшла Кване. — Краще в лісі пожити серед злих духів і тіней наших предків, ніж потрапити в лабети до жорстоких мзунгу!.. Ось візьми… Це допоможе уникнути нещастя і обдурити ворогів.

Батько зняв з шиї амулет — шкіряну торбинку з висушеними кістками болотяної ящірки, — випробуваний засіб проти лихих очей та різних ворогів, і подав Джомо. Син не дуже вірив у всякі амулети — він чув від розумних людей у Найробі, що то дурниця, — але промовчав і повісив торбинку на шию: йшлося про життя і волю, тому краще про всяк випадок заручитися підтримкою предків, а не накликати на себе їх гнів.

Вийшовши з шамби, Джомо шепнув Кване:

— Поклич сюди Туку, але обережно, щоб вас ніхто не помітив!

Незабаром Кокане повернулася з своїм шістнадцятирічним братом, по-дівочому тендітним юнаком.

— Що сталося, Джомо? — спитав Туку.

— Ходімо. Потім розповім.

Вони вийшли за огорожу крааля і попростували до лісу.

— Кокане попередила, що поліція вночі приїде в Гавіру, щоб арештувати мене! — відповів Джомо.

Туку аж зупинився і тихо свиснув.

— Жаль, — сказав він. — Видно, я промахнувся!

— Ти про кого?

— Про інспектора поліції… Коли ми сьогодні повертались з Бруконвіла, я в лісі відстав од вас, знайшов чималий камінь і почав чекати. Пам'ятаєш, ти розповідав, він тобі відтоптував пальці? Я ще тоді вирішив провчити його… Чекав недовго. Незабаром показалася машина. Коли вона порівнялася зі мною, я щосили кинув камінь у вікно, цілячи в обличчя того мзунгу.

— От, мабуть, саме через це я повинен сьогодні тікати з Гавіри. Інспектор, безперечно, вважає, що то моя робота!

Туку замовк, присоромлений, ішов, похнюпившись. Недарма кажуть: перш ніж збивати кокоси, подумай про свою голову…

Відійшовши з півмилі, вони зупинились, і Джомо сказав:

— Дякую тобі, Кокане! Тепер ми в безпеці… А ти повертайся в Бруконвіл. Якщо узнаєш щось важливе, сповісти Туку, а він передасть мені… Ну, йди!

— Гляньте, машина! — схвильовано промовив Туку.

Справді, з бруконвілського лісу до Гавіри швидко мчав автомобіль. Біле сліпуче світло розтинало темряву, мов довгі сяючі панги. Це могла бути тільки поліція.

Втікачі присіли за кущами, а Кокане зникла в темряві. Автомобіль зупинився біля Гавіри. Незабаром звідти долинули людські голоси.

— Це вони! — сказав Джомо. — Кокане не помилилася… Ходімо, Туку!

Іти дедалі ставало важче. Ліс густішав. Цупкі ліани перегороджували шлях, і Джомо рубав їх гострою пангою. Ліс жив своїм таємничим життям: у траві, в густих заростях кущів, на верховіттях дерев чулося сюрчання, скрекотання, шелест… Іноді на деревах тріщали сучки — то втікали мавпи, сполохані несподіваними відвідувачами. Десь упало старе підгниле дерево, і в лісі глухо прокотилася луна.

Нарешті біля струмка втікачі зупинилися. Знайшли товсте дуплисте дерево. Джомо взяв палицю і кинув у дупло — чи не причаївся там якийсь хижак. Але в дуплі нікого не було.

— Отут я і заночую, — сказав Джомо, збираючи мох і листя, щоб зробити собі постіль. — Ти зможеш до мене прийти завтра вночі, принести одяг і трохи їжі?

— Добре, — відповів Туку.

— А тепер іди, тільки остерігайся лихих очей!

— Гаразд, Джомо, я остерігатимусь.

Він не сказав старшому товаришеві, що йому страшно самому повертатися лісом додому, і мовчки пірнув у непроглядну темряву. Тільки над ранок Туку, стомлений і мокрий від роси, підійшов до Гавіри. Вийшов з лісу і остовпів: назустріч прямував з асегаєм у руці Карао, індуна Ніабонго. Туку ладен був провалитися крізь землю. О добрий боже Нгаї, які пронизливі і хитрі очі з цього чоловіка! Карао пильно оглянув постать Туку і похмуро всміхнувся.

Мовчки обминувши індуну, Туку підніс до очей амулет, що захищає від чаклунства.

— О всевишній Нгаї, захисти мене і заступи від чарів злого Карао! — і хлопець благально склав руки перед невидимим, але всемогутнім і всюдисущим духом, покровителем кікуйю.

КОВАНЕ

Інспектор поліції Кребс хотів власними руками піймати Джомо Карумбу і тому, незважаючи на біль у руці, поїхав разом з Майклом і загоном поліції у Гавіру.

Поставивши машину так, що фари освітлювали весь крааль, він наказав полісменам знайти шамбу Джомо і схопити його. Полісмени ввійшли в селище.

— Де шамба Джомо Карумби? — запитав сержант Сміт у старика, що виглянув з халупи.

— Крайня ліворуч, — відповів той і сховався.

Сміт кинувся з двома полісменами до шамби, але за хвилину вибіг звідти.

— Утік! — вигукнув він.

— Обшукайте всі халупи! Негайно! Він десь тут, поблизу… — наказав Кребс.

Капітан сам керував обшуком негритянських жител. Присвічуючи кишеньковим ліхтариком, він заходив до халупи, будив тих, що спали, перевертав постільне лахміття і, пересвідчившись, що Карумби нема, йшов далі. Перелякані жінки гримали на дітей, виглядаючи вслід непроханому гостеві. Плакали діти, похмуро блискали білками очей чоловіки.

Нарешті капітан звелів припинити обшук. Машина з полісменами, яку вів Майкл, розвернулась і виїхала на дорогу, що вела до Бруконвіла.

— Ти думаєш, Майкл, що він сам догадався про наш приїзд? — запитав Кребс.

— Сумніваюсь.

— Так, його попередили. І зробив це хтось із Бруконвіла.

— Але хто? Хто міг підслухати нашу розмову? Хіба що покоївка?

— А чому б ні? Ти ж сам казав, що ваша покоївка — його наречена… Мені здається, я не помилився: тоді за дверима хтось був…

— Але ж я бачив її ввечері у матері…

— Увечері, а зараз уже ніч. За цей час вона могла добігти з Бруконвіла до Гавіри!

Майкл стиснув тонкі губи.

— Через п'ятнадцять хвилин ми будемо в Бруконвілі і дізнаємося, вона чи ні! Якщо це справа Коване, її не буде дома... Вона не встигне повернутися: з Гавіри до Бруконвіла майже п'ять миль.

В'їхавши в двір, Майкл зупинив машину і стрімголов кинувся до сарая, де містилася комірчина Коване. Двері були не замкнені. Майкл штовхнув їх ногою і заглянув усередину.

— Коване!

Тиша. Майкл засвітив ліхтарик. Ліжко Коване стояло акуратно заслане ковдрою — дівчина і не прилягала сьогодні.

— Ось воно що! — Майкл люто хряпнув дверима. — Так і є! Це була Коване! Підла!

Кребс виліз з кабіни.

— Вона повинна знати, де Джомо Карумба! Ми примусимо її сказати! Ти думаєш, вона незабаром повернеться?

— Не раніше як за годину!

— Тоді почекаємо. Я заховаюся тут, на подвір'ї, а ти йди в її кімнату.

Майкл зайшов у комірчину Коване і сів на стільці біля ліжка.

Десь опівночі тихо скрипнули двері. В темряві неясно вималювалась невисока постать. Це повернулася Кокане. Вона постояла трохи біля дверей, прислухаючись, потім скинула черевики, ступила до ліжка, нагнулась, простягла руку — і закричала від несподіванки. В ту ж мить хтось міцно схопив її вище ліктя, а другою рукою затулив рота. Дівчина запручалася в залізних обіймах.

— Нельсон, іди сюди, пташка піймалась! — гукнув Майкл.

Інспектор поліції, ввійшовши, засвітив ліхтарик. Злякана Кокане стояла перед ними. Вона важко дихала.

— Де Карумба? — хрипко спитав Кребс.

— Не знаю, — відповіла Кокане.

— Так ми знаємо, — промовив Кребс. — І тобі нічого критися! Це не допоможе! Краще буде, коли ти сама все розповіси!

— Я нічого не знаю! — повторила уперто Кокане.

— Е-е, бачу, з тобою треба інакше говорити, шельмо! Майкл, поклич хлопців… Я їду в місто! Тут незручно вести допит, а там я побалакаю з цією красунею, як захочу!

— Чекай, Нельсон, а як же мама? Що їй сказати? — запитав Майкл.

— Скажеш, що я арештував покоївку за зв'язки з мау-мау. Коли зізнається, я звільню її… А якщо ні — хай місіс Ніксон підшукає собі іншу.

— Гаразд.

Інспектор поліції виїхав з Бруконвіла. В машині, оточена полісменами, сиділа зморена, нещасна Кване. Очі її світилися в темряві сухим непокірним блиском. Вона знала, що її чекає. Але виказати Джомо, щоб цей знавіснілий капітан Кребс піддав його нелюдським катуванням — нізащо! Краще смерть!

Кване кинули в темне підземелля. Це була справжня кам'яна домовина — ні ліжка, ні стільчика. Стіни вогкі, покриті цвіллю. Жодного віконця, яке б пропускало хоч трохи свіжого повітря!.. Полісмени штурнули дівчину в куток і замкнули двері. Стало тихо, наче в могилі. Хоч яка схвильована і збуджена була Кване, але сон і втома перемогли: дівчина заснула, впавши на цементну підлогу.

Та спала вона недовго. Брязнув замок, сліпуче блиснуло вгорі, під стелею, електричне світло, і в камеру ввійшов з стільчиком у руках полісмен. Це був сержант Сміт. Він черевиком штовхнув дівчину і звелів підвестися.

— Годі спати!

Кване схопилась і стала в кутку, спершись на стіну.

— Йди сюди, на середину! — крикнув Сміт.

Його маленькі колючі очі гостро дивилися з-під кошлатих брів. Вирвана десь у бійці ніздря надавала його обличчю хижого виразу.

Кване прикипіла поглядом до його жилавих, довгих рук. В одній з них полісмен тримав цупкий батіг з шкіри бегемота. Одного удару ним було досить, щоб шкіра репнула, мов печений банан.

— Якщо зізнаєшся, де той проклятий розбійник Карумба, тебе відпустять — іди собі назад у Бруконвіл, — вів своє Сміт, граючись батогом. — Ну, скажеш?

— Я нічого не знаю, — тихо промовила Кване.

— Знаєш, бестіє! — вигукнув Сміт і вдарив її батогом.

Сміт стьобав дівчину батогом, бив ногами, але Кване тільки схлипувала. Пересвідчившись, що побоями він нічого не досягне, сержант поставив дівчину обличчям до стіни і наказав стояти так до ранку. Кване ледве трималася на ногах. Голова йшла обертом. Стало душно. Хотілося пити… Хоча б краплину води, щоб зволожити спухлий шорсткий язик! Нарешті, сили залишили її, і вона впала непритомна.

Вранці дівчину повели наверх. У просторій кімнаті вона побачила Кребса. Капітан був свіжовиголений, надушений. Рівний проділ білів у напомадженому волоссі.

— Сідай, Кване, — ласкаво сказав він. — Думаю, ти вже порозумнішала і тепер скажеш, де переховується Джомо! Ми йому нічого поганого не зробимо…

Кване довго дивилася на Кребса, а потім тихо відповіла:

— Не обманюйте мене, бвана… Я знаю: ви хочете вбити його! Я чула це сама, коли ви говорили в кабінеті у бвани Майкла. То невже ви думаєте, що я скажу, де він?

Кребс стукнув кулаком по столу.

— Скажеш, падлюко!

Що було далі, дівчина не все ясно пам'ятала. Її били, потім одливали холодною водою і били знову. Але вона мовчала. Приходячи до тями, облизувала пересохлим язиком солону кров з розбитої губи і плакала — тихо, без сліз.

Кребс дивувався, звідки в цього створіння, що було, на його думку, чимось середнім між мавпою і білою людиною, така сила волі.

— Ти сподіваєшся, що врятуєш свого любчика? — сказав він. — Даремна надія! Ми все одно спіймаємо його і повісимо поряд з тобою.

В цей час у кабінет, відштовхнувши з дороги полісмена, квапливо ввійшов Майкл.

— Важливі новини, Нельсон! — гукнув він з порога замість привітання. — Ніабонго сказав мені, що його люди дізналися, де переховується Карумба!

Очі Кребса блиснули радістю.

— Ти взяв його з собою?

— Так, він у машині!

— Чудово! — капітан задоволено потер руки.

Викликавши Сміта, він наказав приготувати дві машини і взяти людей.

— Треба кінчати операцію в Гавірі!

— А що робити з цією чорномазою?

— Тепер вона нам непотрібна. Негайно відправте її в "Апландс": на волі таку змію лишати небезпечно! Ходімо, Майкл!

Майкл тільки тепер побачив Кване. Дівчина дивилася на нього страшним, божевільним поглядом. Майклові аж ніяково стало від того погляду, він одвернувся і швидко вийшов.

Кване вивели на подвір'я, огороджене височенним муром. Тут було сонячно, тепло. Ніхто, здається, вже не цікавився її долею. Біля машин, готуючись до від'їзду, брязкали зброєю полісмени. Кване сіла на теплий сірий камінь. Відчинилися масивні чавунні ворота, машини виїхали — і в дворі зразу стало порожньо. Дівчина підібгала ноги і прихилилась до кам'яної стіни. "Яка ти нещаслива, бідна Кване! — думала вона. — Стільки вистраждала, і все даремно! Шакал Ніабонго вислідив Джомо. Незабаром його схопить Кребс і знущатиметься з нього, аж поки не замучить до смерті..."

Ці невеселі думки перервав лютий окрик полісмена. Похитуючись від безсилля, Кване підвелася. Її впхнули в будку автофургона, замкнули дверці — і машина рушила, їхали довго.

Нарешті машина зупинилася, стало тихо. Клацнув замок, дверцята розчинились, і гострий промінь світла боляче різонув Кване по очах.

— Вилазь!

Кване вилізла і оглянулась. Це був концтабір. Ряд низьких бараків. Вежі з кулеметами. Полісмени... Кване зрозуміла: вона в концтаборі.

НАПАД

Тієї ночі Дженні довго не могла заснути: її непокоїла думка про Антоні. Як він доїхав додому? Чи не напали на нього мау-мау, про яких тут так багато говорили? Тільки перед світом, зморена і розбита, вона, нарешті, заснула.

Розбудив її скрип дверей. Місіс Ніксон уже в котрий раз заглядала в спальню, але все жаліла будити. Дженні схопилася з ліжка. Крізь відчинене вікно в кімнату струмували густі потоки сонця. Після туманної похмурої Англії їй здавалося це чимось незвичайним. І відразу ж думка, що не давала спати всю ніч, ударила дівчину, мов електричний струм.

Дженні швидко спустилася вниз, у їдальню. Майкла не було — він ще вранці десь поїхав у своїх справах. Нашвидку поснідавши, Дженні підійшла до матері.

— Я поїду в Брайтон, мамочко. Не турбуйся про мене, — промовила вона з блідою, трохи винуватою посмішкою.

Місіс Ніксон хотіла заперечити, але, глянувши в стомлені очі дочки, промовчала, тільки похитала головою. Дженні одяглася, пригладила перед дзеркалом непокірні біляві кучері.

Виїхавши на шосе, Дженні включила найвищу швидкість і через десять хвилин під'їхала до невеличкого дерев'яного бунгало, що самотньо стояло під горою в тіні високих гнучких пальм. Залишивши машину за воротями, вона зайшла на подвір'я, оглянулася. В глибині двору, біля сарая, двоє негрів — слуги лікаря — нанизували на дріт великі тютюнові листи. Дівчина хотіла запитати їх про Антоні, але в цю мить він сам вийшов на веранду, увиту плющем.

— Дженні, яка приємна несподіванка! — вигукнув Антоні й кинувся їй назустріч.

Дівчина полегшено зітхнула і ввійшла з Антоні в дім.

Велика кімната була колись кабінетом батька Антоні. У білих шафах, розставлених попід стінами, блищали нікелем інструменти, стояли баночки і слоїки з ліками, різкий запах карболки і ще якихось

медикаментів вдарив у ніс і нагадав Дженні, що Антоні теж лікар. Досі вона якось не уявляла собі його в цій ролі.

Дізнавшись про причину приїзду Дженні, Антоні похмурнів.

— Коли я правильно розібрався в тутешній обстановці, — промовив він, — у нашому районі поки що особливої загрози з боку мау-мау немає, коли безглузді вчинки білих, таких, як віконт Кребс, не викличуть непередбачених ускладнень. Я завжди дотримувався тієї думки, що наші відносини з тубільним населенням треба будувати на основі взаємного довір'я і поваги. Мій батько прожив тут понад двадцять років, і негри поважали його, бо він не на словах, а на ділі допомагав їм, вважав їх за таких же людей, як і сам. Цього й досі не хочуть зрозуміти білі плантатори і наша адміністрація там, у Найробі...

— Але ж мау-мау нападають на білих і жорстоко розправляються з ними, — заперечила Дженні.

— Так, це правда, — погодився Антоні. — Тільки ж це відповідь на дії білих. Ми зневажаємо негрів, позбавляємо їх людських прав. А ми все-таки тут гості...

Дженні якось чудно глянула на Антоні, ніби силкуючись глибше зрозуміти те, що він сказав, але відразу ж радісна усмішка майнула на її обличчі.

— Не будемо про це говорити, любий. Сподіватимемось, що на західні схили Абердеру мау-мау не проникнуть... Я така рада, що нічні страхи були марними. Просто мене налякав напад на капітана Кребса.

— Він, мабуть, цього заслужив, — коротко відповів Антоні і відчинив двері в невеличку кімнату, яка правила лікареві за спальню і вітальню.

Досить убога обстановка кімнати вразила Дженні, але дівчина вдала, що не помітила цього, і сіла на диванчику біля вікна. Антоні сів навпроти і потягнувся до папіросниці, сплетеної з трави у вигляді корзини. Обоє були щасливі. Раптом тихий зойк вирвався з грудей Дженні. Лице її зблідло. Дівчина злякано дивилась у вікно.

— Що з тобою? — схопився Антоні.

— Дивись, мау-мау, — ледве вимовила Дженні і показала на поросту кущами скелю, що нависла над сараєм.

Антоні глянув туди і теж завмер: між кущами, виблискуючи голим спітнілим тілом, швидко спускався негр. Ось він на хвилину зник за сараєм, потім вибіг з-за рогу і кинувся до бунгало. Дженні скрикнула, але Антоні раптом усміхнувся.

— Та це ж Джомо!.. Але що з ним?

Він відчинив двері, і в кімнату влетів задиханий й закривавлений Джомо.

— Пити! — попросив він.

Лікар налив склянку води. Джомо випив і простягнув ліву руку, по якій стікали крапельки крові.

— Бвана Антоні, допоможіть мені. Заховайте мене!.. За мною погоня… Бвана Кребс обвинуватив мене в нападі на нього, хоч я ні в чому не винен, і зараз полює за мною… Вони вислідили мене, але я зумів збити їх з сліду… Вони трохи відстали, — думали, що я подався в гори, і кинулися туди…

Антоні більш нічого не розпитував. Швидко перев'язав неглибоку рану на передпліччі і приніс свій старий одяг.

— Мерщій одягайся! Звідки погоня?

— З боку Гавіри.

— Так, — замислився лікар. — Вони незабаром будуть тут. Я заховаю тебе, але сказати з певністю, що вони не перевернуть усе, не можу. Найкраще для тебе — негайно податися в савани…

Антоні замовк, нервово потираючи крутий обпалений тропічним сонцем лоб. Джомо нетерпляче переступав з ноги на ногу, — кожна згаяна хвилина могла йому дорого коштувати. Негр не знав, на що зважитися. Дженні підійшла до Джомо і торкнула його за рукав.

— Джомо, я допоможу тобі… Якщо тільки це не ти вчинив замах на пана Кребса. Адже все складається проти тебе! Сутичка на вокзалі, а тепер цей випадок…

— Клянуся, — Джомо ударив себе рукою в груди, — клянусь духами своїх предків і священною горою Кенія, де живе могутній Нгаї, що я не вчиняв замаху на бвану Кребса!.. Джомо каже правду!

В його голосі прозвучала така щирість, а очі дивилися так правдиво, що Дженні повірила.

— Тоді ходімо! — сказала вона. — Я відвезу тебе звідси якнайдалі від переслідувачів!

Вона швидко пішла до дверей, перехопивши схвальний погляд Антоні. Джомо кинувся вслід за нею. Через півхвилини заревів мотор, і форд, зірвавшись з місця, помчав на північний схід, у протилежний від Гавіри бік…

Антоні довго стояв на порозі, стежачи, як над дорогою розсіюється червонуватий пил.

За банановим гайком почувся шум моторів. Антоні приклав дашком руку над очима і глянув у той бік. Сяючи на сонці нікелем, звідти мчали дві машини. Вони зупинилися біля воріт. З машини миттю вистрибнули полісмени. Потім вилізли капітан Кребс і Майкл Ніксон.

Вони рушили до Антоні, а всі інші розсипалися навколо. Заглядали в сарай, під навіс, двоє побігли на плантацію, а один навіть задер голову і почав вдивлятися у верховіття кучерявих пальм.

— Добрий день, містер Райт, — привітався інспектор поліції. — Ми шукаємо злочинця!

— Чим же я можу вам допомогти?

— Злочинець тікав до вашої ферми. Можливо, він заховався десь тут, у вас. Прошу пробачення, але ми змушені обшукати ферму й околиці.

— Будь ласка, я до ваших послуг, — відповів Антоні. — А втім, здається, мої послуги ні до чого: ваші люди, сер, уже й так обшукують ферму… Якщо маєте бажання, прошу в дім.

В цей час один з полісменів, вибравшись на скелю, голосно вигукнув:

— Кров! Тут кров! Він поранений!

Кребс і Ніксон поспішили туди. Антоні пішов за ними. Справді, там, де Джомо на якусь хвилину зупинився, на камені виднілися дві криваві плями.

— Він десь тут! — гукнув Кребс. — Годі стояти й чухатись, як ліниві лемури! Перевернути все — знайти чорношкірого собаку!

Капітан і Майкл майже бігом кинулися до будинку, інші нишпорили на подвір'ї і плантації.

В кабінеті Кребс побачив на столі бинти, вату, йод, а в мисці — кров. Очі капітана блиснули лиховісним вогнем.

— Містер Райт, — сухо сказав він, — ви тільки що когось перев'язували.

— Так, перев'язував, — спокійно відповів лікар.

— Хто це був?

— Це був один поранений негр… Джомо Карумба, сер.

Кребс аж підскочив, ніби наступив на колючку, і витріщився на Антоні.

— Хай йому чорт, ми ж саме цього розбійника й шукаємо! Чому ж ви зразу не сказали, що він був у вас?

— Тому, що ви мене не питали, сер, — глузливо відповів Антоні, — а ввірвалися в чужий дім, як у свій власний, і перевернули все догори дном. Крім того, ви сказали, що шукаєте якогось злочинця… Звідки ж я міг знати, що Карумба і є той злочинець?

— Досить, — нетерпляче крикнув Кребс, — Не говоріть так багато! Скажіть краще, де той Карумба!

— Оцього я не знаю, — посміхнувся лікар.

— Але ж ви його щойно перев'язували?

— Перев'язував.

— І куди ж він подівся?

— На жаль, він не залишив мені адреси, — з серцем відповів Антоні, якого вже почав бісити визивний тон інспектора поліції.

— Прокляття! — вигукнув той. — Ви знаєте, містер Райт, де Карумба! Безперечно, знаєте, але не хочете сказати! Глядіть, щоб вам не довелося шкодувати!

І Кребс вибіг з бунгало. Майкл, що весь час мовчав, холодно стис тонкі, безкровні губи і, похитуючись довгим худим тілом, вийшов за ним.

На дорозі полісмени трохи про щось порадились, потім розсипалися цепом у високих посівах дуро.[7] Кребс і Ніксон розвернули свої машини в напрямі Бруконвіла і зникли в хмарі куряви.

Минуло кілька днів. Антоні Райт кожного вечора приїжджав у Бруконвіл, хоч Майкл щоразу намагався виявити до нього свою неприязнь. Кребс за весь час приїжджав тільки один раз, але про сутичку з лікарем не обмовився жодним словом. Та від Дженні Антоні знав, що інспектор поліції звинувачує його у співчутті мау-мау. Лікар мовчки посміхався, коли про це заходила мова.

Одного разу, повертаючись увечері додому, Антоні помітив позад себе якусь тінь, ніби гойднулася гілка на придорожньому кущі. Це було вже за сто чи двісті кроків від бунгало. Антоні пришпорив коня і на повному скаку влетів у двір. Страху він не відчував, але обережність ніколи не зайва: траплялися випадки, коли сюди заходили хижаки і нападали на поодиноких людей. Віддавши коня слузі, лікар зайшов у дім і засвітив світло.

Годинник монотонно відбивав години. Вже минуло далеко запівніч, коли Антоні, відклавши книгу, заснув. Прокинувся він од незвичайного сяйва. Лікар схопився і підбіг до вікна. В очі йому вдарила кривава заграва. Горів сарай, а може, й будинок. Не роздумуючи, Антоні прожогом метнувся до дверей і вискочив на веранду. В ту ж мить гострий полиск широкого ножа-панги примусив його відсахнутися і прикритись дверима. Панга вдарила в двері — і з них полетіли тріски. Відразу ж надворі завили, закричали кілька розлютованих диких голосів:

— Мау-мау! Мау-мау!

Антоні встиг замкнути двері і схопити пістолет. Не цілячись, він двічі вистрілив у двері. Знадвору долетів зойк і прокляття, виголошене чистісінькою англійською мовою. Це здивувало Антоні: з якого це часу кікуйю так добре лаються по-англійськи? Але роздумувати було ніколи. Він кинувся на протилежний бік будинку і припав до вікна: в мерехтливих відблисках пожежі по подвір'ю перебігали чорні постаті. Отже, він оточений!

На мить Антоні опустив руки, смертельна туга крижаним холодом стисла серце. Невже смерть?

Схопивши стілець, Антоні щосили вдарив по рамі. Брязнуло скло, затріщало дерево. Лікар узяв мішок з старими речами і шпурнув його за вікно. Лантух глухо гупнув і по схилу покотився в кущі.

— Сюди! Сюди! — пролунав крик. — Він тут!

Круг бунгало прогупотіло кілька пар ніг. Тоді Антоні розчинив з протилежного боку вікно і вистрибнув надвір. Хтось несподівано налетів на нього і вилаявся мовою кікуйю, очевидно вважаючи його за свого. Не давши ворогові отямитись, Антоні вистрілив впритул, і той упав під ноги. Дорога була вільна! Якихось півсотні кроків одділяло його від густого,

високого дуро. Антоні вже майже добігав до плантації, коли позаду пролунав постріл, потім другий. Щось штовхнуло його в плече, і гаряча хвиля покотилася по спині. Але зопалу Антоні ще пробіг до плантації, чомусь звернув ліворуч, спіткнувся і впав у густу тінь. Прислухався. До нього знову долинула лайка англійською мовою і якийсь нерозбірливий наказ. Вороги, мабуть, прочісували дуро. Зібравши останні сили, Антоні переповз через дорогу і шаснув під колючі кущі молочаю-сухолистнику.

Знайшли його вранці. Майкл Ніксон і Дженні чули стрілянину і бачили заграву пожежі. Як тільки зійшло сонце, вони, сполошені, примчали до бунгало Райта. Від бунгало лишилась тільки купа головешок, біля сарая — обгорілі, спотворені трупи двох негрів, — чоловіка й жінки, — які служили в лікаря.

Антоні був непритомний, його перенесли в машину і повезли в місто.

Хірург міської лікарні Ендербі оглянув пораненого, похитав головою і спитав Дженні:

— Хто він вам?

Дженні на мить зніяковіла, а потім твердо відповіла:

— Близький друг.

— Гм… Сподіватимемося на краще, міс… Я зроблю все, що зможу.

І хірург звелів віднести Антоні в операційну.

У САВАНІ

Подякувавши Дженні за великодушну допомогу, Джомо малопомітними звіриними стежками пішов на схід. Далеко в тумані

синіли гори, а на північному сході простяглися безкраї горбисті савани. Куди Джомо йшов, він і сам не міг би сказати... Одно знав напевне — треба якнайдалі втекти від своїх переслідувачів, бо вдруге вони вже не схиблять і всадять йому кулю в груди.

Надвечір, оминувши долину, поросту височенною слоновою травою, Джомо зайшов у зарості диких бананових дерев під горою. Зірвавши на вечерю кілька достиглих плодів, він міркував, де б знайти безпечне місце для ночівлі, як раптом почув приглушені людські голоси. Джомо насторожився. Хто б це міг бути? Обережно розсуваючи густе плетиво широкого листя, він почав пробиратися вперед і під розлогим деревом побачив п'ятеро негрів — двох кікуйю і трьох масаїв, яких одразу пізнав по зачісці — довгий чуб у них був заплетений у безліч косичок, зв'язаних пучком на лобі і за вухами. Люди сиділи на траві і жадібно їли банани.

Джомо пустив гілку і хотів було відступити назад, як раптом нога спорснула з кореня, і в тиші лунко тріснула суха галузка. Люди миттю схопилися. У масаїв блиснули в руках довгі списи. Бачачи, що зникнути непомітно не пощастить, Джомо розгорнув кущі і сміливо вийшов наперед.

— Дьямбо! — привітався він і на знак доброзичливості склав на грудях руки.

— Дьямбо! — пильно дивлячись на незнайомого, відповів молодший кікуйю з шрамом через усю щоку. — Хто ти і чого тобі тут треба?

— Я хотів би знати спочатку, хто ви такі? — усміхнувся примирливо Джомо. — Я один, а вас — п'ятеро...

— Маєш очі — дивись, — буркнув масай.

— Не дуже ви привітні, — сказав Джомо і сів на землю. — Я стомився. Сьогодні мені довелося пройти близько двадцяти миль...

Негри теж посідали.

— Ви — мисливці? — запитав Джомо.

— Ні.

— Хто ж ви такі і що тут робите?

— Хлопче, — відповів немолодий негр-кікуйю, — ти ж бачиш, що ми тут разом — масаї і кікуйю, давні вороги! Догадайся сам, яка причина звела нас докупи.

Джомо замислився. Поки він роздумував над тим, як змінюється його становище в зв'язку з зустріччю з цими людьми, один з масаїв шаснув у кущі. Повернувся він не скоро.

— Ти сам? — запитав він.

— Сам.

— Він, здається, каже правду. Я оглянув усе навколо. Нікого нема, — тихо сказав масай до своїх товаришів.

Заспокоєні словами розвідника, люди знову заходилися біля бананів. Джомо приєднався до них.

Увечері з далеких гір скотився сивий туман. Він проймав холодом до кісток. Напівголі масаї, тулячись один до одного, тремтіли всім тілом. У Джомо були сірники. Назгрібавши сухої трави і хмизу, він хотів розкласти багаття, але на нього зашипіли, замахали руками:

— Облиш, хлопче!

— Ти нас усіх занапастиш!

— Дим же чути за три милі! Він приведе до нас аскарі або мзунгу!..

Джомо сховав сірники в кишеню і пильно глянув на своїх товаришів.

— Виходить, ви теж тікаєте від поліції?

Настала пауза. Потім старик-кікуйю тихо сказав:

— Ти чув про "Апландс"?

— Чув...

— Ну, а ми самі побували в ньому!

— Ви звідти? — швидко запитав Джомо.

— Так... — ледве видихнув кікуйю.

— Втекли?

— Втекли... Тільки не з табору — звідти не втечеш!.. А з роботи... Ось чому ми не хочемо ще раз зустрічатися з тими шакалами.

— Мене не бійтесь, я такий же, як і ви! Тільки я втік ще до того, як потрапити в табір чи дістати кулю між ребра. Ось лишилася невеличка мітка! — і Джомо показав свою перев'язану руку.

Нещастя швидко зблизило людей. Незабаром Джомо, як свого, прийняли до гурту. Навіть похмурий кікуйю Дедані розгладив рукою шрам на щоці і сказав усміхаючись:

— Твоє щастя, що я стримав руку, а то проткнули б тебе списом!..

Джомо мимоволі глянув на довгі саморобні списи з гострим рогом канни замість залізного наконечника. В досвідчених руках пастухів-масаїв це була грізна зброя.

Утікачі зарилися в купу трави та сухого бананового листя і притиснулись один до одного. На темно-синьому небі спокійно плив великий щербатий місяць, мерехтіли холодні голубуваті зорі. Іноді з савани доносилося гавкання голодних шакалів, десь кричав нічний птах...

Вранці, коли з-за далекого нагір'я бризнули перші промені сонця, Джомо схопився на ноги, його товариші вже сиділи осторонь і жували банани. Джомо сів і собі проти сонця, гріючи закляклу від нічного холоду спину, швидко поснідав і підвівся.

— Не знаю, яка ваша думка, а я вважаю, що ми повинні негайно йти далі. Не варто довго лишатися на одному місці, інакше аскарі можуть застукати нас зненацька. До того ж треба пошукати води.

Вони вийшли з бананового гайка і незабаром спустились у долину, де блищала річка. Джомо з товаришами підійшов до неї, уважно оглянув берег і зачерпнув банановим листком води. Вона була тепла і гіркувата, але Джомо з насолодою випив її. Утоливши спрагу, загін утікачів рушив далі.

Сонце підбивалося все вище вгору. Повітря було непорушне, гаряче й сухе. Обливаючись потом, шестеро чоловіків прокрадалися звіриною стежкою. Попереду йшли масаї з списами напоготові, позаду — кікуйю.

Передній масай ще здалеку помітив у долині стадо антилоп. Він зупинився і махнув рукою, щоб задні присіли в траві, а сам, пригнувшись, тихо поплазував уперед. Минуло кілька хвилин

напруженого чекання. Нарешті, попереду почувся тупіт багатьох ніг — тварини кинулися тікати — і радісний поклик мисливця. Незабаром з'явився і сам мисливець, йому пощастило забити молоду антилопу.

Розклали багаття з сухої трави, щоб не було диму, і великі шматки свіжого м'яса зашкварчали в полум'ї. Масаї пожадливо дивилися на нього голодними очима. Кікуйю, навпаки, поглядали на багаття з острахом: для них м'ясо дичини — табу, в ньому живуть злі духи лісів і савани. Старий Мату і Дедані відсунулись од вогнища якнайдалі. Тільки Джомо, коли м'ясо підсмажилось, узяв шматок і, не без внутрішньої тривоги, почав їсти. Ніжне, засмажене так, що взялося коричневою коркою, воно смачно пахло і хрумтіло на міцних зубах зголоднілих людей. Дедані ковтав слину. Нарешті він не витримав і підвів очі на далеку гору Кенія, священне місце всіх кікуйю.

— О добрий Нгаї, це білі мзунгу примусили мене, мов дикого звіра, ховатися від них в савані і осквернять себе нечистою їжею! Покарай їх, о Нгаї! Нашли на них страшну Ізікукумадеву, нехай вона зжере всі їхні плантації та пасовиська і висушить воду в їхніх водоймищах! А мене звільни, о Нгаї, від табу і захисти від усіх злих духів!

Після такої молитви Дедані з острахом простягнув руку до своєї частки дичини. Тільки старий Мату лишився непохитний і голодний.

Засмаживши ще по невеликому шматку про запас і залишивши решту гієнам та шакалам, що вже никали поблизу, втікачі подалися вздовж річки на північний схід.

Надвечір втікачі підійшли до залізничного мосту через річку. Ще здалеку вони помітили сизуватий димок, який тонкою цівкою підіймався вгору і танув у блідо-голубому небі. Багаття! Втікачі зупинилися.

— Ми не повинні туди йти! — занепокоєно сказали масаї.

— Чому? — здивувався Джомо. — Навпаки, треба довідатися, хто там! Якщо це друзі, вони допоможуть нам. Якщо ворог, то ліпше мати його на оці, самому залишаючись непоміченим...

Думка Джомо була переконлива, і всі погодилися з нею. Обережно, ховаючись у траві, один за одним попрямували на загадковий димок.

Незабаром почулися людські голоси, сміх. Легкий подих вітерця приніс смачний запах пошо — густого супу з кукурудзяного борошна, що варився на вогні.

— Почекайте тут, — тихо сказав Джомо, — а я підповзу ближче: подивлюсь, хто це.

Він обережно поплазував уперед. За кілька хвилин зупинився, відхилив руками траву, глянув і завмер: на піщаній косі, біля води, стояв молодий аскарі і стежив, чи нема поблизу крокодилів, а два його товариші весело хлюпались у воді.

Біля самого мосту горіло вогнище. Там сидів четвертий аскарі, помішуючи ложкою в казанку. За ним, виставивши вгору гострі вуха, лежав собака-шукач. Навколо багаття валявся безладно розкиданий одяг і зброя.

"Засада! — майнула у Джомо думка. — Вони спеціально влаштували засаду, сподіваючись, що втікачі переходитимуть річку через міст. А може, побоюючись нападу повстанців-кікуйю, аскарі охороняють міст?"

Але як би там не було, попереду вороги. Що робити? Зненацька напасти на аскарі, відібрати в них зброю?

Непередбачена обставина зруйнувала всі плани: вітрець раптом подув у зворотному напрямі, і собака, схопившись з місця, кинувся в траву. Аскарі теж підвівся і нюхнув повітря.

— Гей, хлопці, сюди! — гукнув він.

Поки його товариші вилазили з води, аскарі побіг услід за собакою. В ту ж мить за кущами блиснули жовтуваті тіла масаїв і коротко просвистіли два списи — один прошив тіло собаки, а другий уп'явся в груди аскарі. Той, дико крикнувши, впав у траву.

Джомо бачив, як його товариші кинулись тікати. Але кілька пострілів зупинили їх. Один з масаїв з розгону впав сторч на землю. Решта підняли руки вгору… Аскарі підбігли і прикладами погнали всіх до мосту. Джомо з горя затулив обличчя руками: це ж він у всьому винен, бо намовив товаришів прийти сюди! Чому було не послухатися розумної ради масая і не обминути цього злощасного місця?..

Зв'язавши полонених і кинувши їх на землю біля багаття, аскарі принесли свого товариша, що вже конав. Спис наскрізь пробив йому груди. Пораненого поклали на березі і прикрили обличчя панамою.

Оскаженілі аскарі накинулись на своїх полонених і почали їх бити прикладами рушниць і списами. Джомо, причаївшись у своєму сховищі, закипав люттю, бачачи, як катують його товаришів, але нічим не виказав своєї присутності.

Смеркало. Аскарі почали готуватися до ночівлі. Вони розташувалися на невеличкій галявині біля мосту. Полонені лежали поблизу. Їхні руки були міцно зв'язані вірьовками. Вартовий, користуючись тим, що було ще не дуже темно, сидів з товаришами осторонь і жував солонуваті галети. Вибравши хвилину, коли аскарі, зайняті розмовою, не звертали уваги на полонених, Джомо підповз до куща і кинув невеличкий камінець у купу зв'язаних тіл. Камінець боляче вдарив Дедані. Той повернув голову і раптом помітив у гущавині Джомо, що зробив якийсь знак рукою. Дедані сказав про це товаришам.

Вартовий помітив рух серед полонених.

— Нір там? — гукнув він.

— Дайте чогось попоїсти, бвана, — попросив Дедані.

— Не здохнеш! Завтра в таборі нагодують!

Аскарі зареготали, знаючи, яка їжа чекає втікачів у таборі.

Незабаром зовсім стемніло. Вартовий трохи походив, а потім сів кроків за п'ять від полонених. Інші вклалися спати посеред галявини.

Коли вартовий знову підвівся і попрямував до мосту, Джомо підповз ближче до товаришів і причаївся в густій траві. Потім, простягнувши руку, він намацав мотузки, якими були зв'язані полонені. Незабаром руки у всіх були вільні, і Джомо швидше відчув, ніж побачив, як напружились їхні тіла, готові до смертельної сутички.

Чотири довгі постаті наче по команді майнули в темряві і кинулися на ворогів. Обдираючи спину об довгі колючки, Джомо теж підхопився з-під кущів і скрутив в обіймах вартового. Аскарі спросоння не розуміли, що сталося. Вони навіть не встигли вчинити будь-якого опору, їх миттю зв'язали і кинули на землю під кущі, де щойно лежали полонені.

Забравши одяг і взуття аскарі, озброєні гвинтівками втікачі пірнули в темряву ночі.

Одійшовши за кілька годин миль на десять, невеличкий загін зупинився на березі воркотливого струмка. Всі були смертельно стомлені і вирішили тут заночувати.

Другого дня втікачі майже дві милі брели струмком, потім звернули вбік і незабаром досягли лісу. Джомо впевнено йшов попереду. Йому не раз доводилося раніше бувати в цих місцях, відділених од Гавіри тільки двома гірськими хребтами.

Дошкуляв голод, і втікачі заглибилися в ліс, шукаючи чогось їстівного. Джомо натрапив на стебла дикого таро, багатолітню тропічну рослину, бульби якої містять багато крохмалю. Викопавши палицею з десяток великих бульб, він задоволений повернувся до товаришів. Миттю принесли сухого хмизу, і через хвилину запалахкотів вогонь.

Усі посідали навколо багаття, чекаючи, поки спечуться бульби таро. Але настрій у всіх був пригнічений.

— Що ж нам далі робити? Повертатись додому чи весь час отак блукати в лісі? А може, податися в Уганду або Танганьїку? — задумливо спитав старий Мату.

Всі мовчали. Тільки Джомо коротко кинув:

— Боротися! Досить терпіти знущання.

— Нас мало для цього, — висловив сумнів Дедані.

— Мало? Сьогодні мало, а завтра буде більше!.. В мене є друзі, які пристануть до нас! До того ж ми не самі… Біля Найробі і Накуру вже діють цілі армії кікуйю і наводять жах на білих плантаторів. Ми тут, на заході, допоможемо їм… Та, врешті, у нас іншого виходу нема. Тільки ви з'явитесь у резерваті, вас схоплять як утікачів і знову запроторять у концтабір.

Усі погодилися з цією думкою.

— Справді, в нас нема іншого виходу, — сказав Дедані. — Ми лишаємося з тобою, Джомо! Будемо боротися!

— Будемо боротися! — підтримали його товариші. І слова ці звучали рішуче й урочисто, мов клятва.

— Через кілька днів нас буде вдвічі більше, — говорив Джомо. — Ти, Дедані, завтра вранці підеш у резерват Гавіру, знайдеш там людей, на ймення Комебі й Туку, і приведеш їх сюди. Вони чекають від мене звістки… Зустрівши їх, скажеш: "Сімба[8] вийшов на полювання", а вони повинні відповісти: "Ндофу[9] мандрують на захід". Зрозумів?

— Зрозумів, — кивнув головою Дедані.

Вранці він вийшов з табору, а Джомо і решта втікачів заходилися споруджувати невеликий курінь, в якому можна було б заховатися від нічного холоду та хижаків. Надвечір невеличка шамба була готова.

Весь наступний день Джомо з товаришами заготовляли їжу: копали таро, збирали їстівні ягоди, пальмові горіхи, випадково натрапили навіть на плантацію диких бататів — солодкої картоплі. Усе це принесли в табір і акуратно склали в шамбі, яка тепер перетворилася на справжній склад припасів.

Удосвіта повернувся Дедані. Разом з ним прийшли Туку, Комебі і ще кілька хлопців та чоловіків. Усі вони були озброєні пангами, луками й списами. Комебі прийшов з дружиною Нтомбі і дітьми. Скинувши з голови великий тюк з домашніми речами, Комебі, давній друг Джомо, щиро привітався з ним і, показавши на своїх хлопчаків-підлітків, сказав:

— Приймай, Джомо, або з ними, або зовсім не приймай! Залишити дома не міг: мзунгу все одно розтерзають, коли довідаються, що я з вами.

Джомо радо привітав Комебі і його сім'ю. Звичайно, діти зв'язуватимуть їх, але зате в загоні буде Комебі, людина досвідчена й безмежно хоробра. Джомо довіряв Комебі, як самому собі.

Коли новоприбулі розташувалися на ночівлю, Джомо підсів до Туку. Хлопець був смутний, гостра тривога стисла серце Джомо.

— Що з тобою, Туку?..

Хлопець схвильовано розповів:

— У ту ніч, коли ти втік з Гавіри, Кованe арештували і одвезли в поліцію. Там довго знущалися з неї, випитували, де ти, а потім відправили в концтабір "Апландс"...

Джомо ніби закам'янів, почувши цю звістку. Він довго сидів мовчки, потім рішуче підвівся.

— Настане і наш час, Туку!.. Він уже не за горами!

ТАБІР У ЛІСІ

На другий день після приходу Комебі й Туку в загін Джомо наказав збудувати ще два курені в лісі. Люди з запалом взялися за роботу. Одні пангами рубали бамбук, інші робили з нього основу великої шамби, в якій могли вільно розміститися близько двадцяти чоловік. Готову хатину накрили травою та очеретом. Потім з шкіри шакала масаї зробили невеликий, але гучний барабан-тамтам, під звуки якого в негритянських краалях танцюють хлопці й дівчата. Тепер він мав служити важливішій справі — передачі сигналів на далеку відстань.

Джомо й Комебі сіли відпочити під деревом.

— Треба подумати, Джомо, і про харчі... Запасів у нас на три-чотири дні, — статечно промовив Комебі.

— Я весь час про це думаю, — відповів Джомо. — Продовольство ми повинні добути самі. Виділимо людей, які постачатимуть їжу всьому загонові. Частину її можна було б добути полюванням, але у нас мало набоїв...

— Ні, ні, — гаряче запротестував завжди спокійний Комебі. — Дичина — це табу! Люди швидше помруть з голоду, ніж осквернять себе нечистою їжею! Її вживають тільки мзунгу, що, мов гієни, пожирають усе!..

— Будь мудрим, Комебі, — поклав йому руку на плече Джомо. — Табу накладають і знімають люди... Ми з тобою перші почнемо їсти дичину: покажемо іншим, що Нгаї не гнівається на нас за порушення табу! На час війни з мзунгу всі табу відміняються, Комебі!

Похмуре лице Комебі прояснілo.

— Це інша справа, — сказав він. — Але ми не можемо полювати в савані не тільки з рушницями, а навіть з асегаями, бо аскарі відразу ж вислідять нас. А чи не спробувати нам ловити крокодилів?.. Вони є тут у річці. М'яса одного крокодила вистачить для нас на кілька днів. А шкуру можна продати або обміняти на пшоно чи борошно.

— Це до діла, — згодився Джомо.

Пополудні Джомо й Комебі, взявши з собою ще кілька чоловік, вирушили до річки на полювання. В руках Комебі тримав довгий і міцний кунджутовий канат з великим залізним гаком, на якому була насаджена в'ялена риба.

Буйна рослинність покривала береги річки. Комебі і Джомо продерлися крізь зарості, знайшли на березі велике дерево, корені якого спускалися в чорну воду. Залишивши своїх товаришів стежити, щоб зненацька не напав крокодил, Комебі пірнув у воду і на глибині двох-трьох ліктів міцно прив'язав канат з принадою до товстого кореня; другий кінець каната він, вилізши на берег, обкрутив навколо дерева.

Чекати довелося недовго. Крокодил почув запах в'яленої риби і вже плив на принаду. Комебі подав знак сховатися в кущах. Підпливши до

берега, крокодил виставив з води широку огидну пащу з конусоподібними рідкими, але гострими зубами і пірнув. У ту ж мить канат натягнувся і струснув дерево.

— Піймався, — прошепотів Комебі, виходячи з-за кущів. — Тепер почекаємо, доки він нап'ється води і здохне...

Тимчасом вода завирувала, аж бризки летіли на берег. Минуло близько двох годин, поки вона заспокоїлась, і канат ослаб. Це був знак, що крокодил утопився. Негри гуртом почали обережно витягати на берег здобич. На поверхні з'явилася довга голова з виряченими очима, потім і все обважніле тіло тварини. Але ще довго ніхто не підходив близько: траплялося, що напівмертві крокодили, витягнуті на берег, раптом оживали і своїми страшними хвостами калічили або й убивали недосвідчених мисливців. Адже хвіст у крокодила вкритий зверху міцними й гострими роговими пластинками. Одним ударом цієї страшної зброї крокодил може перерізати ногу або зідрати м'язи аж до кісток.

Виждавши деякий час, чоловіки підійшли до тварини. Мов колоду, перевернули мертве тіло, розпороли гострою пангою черево, зняли цупку лускату шкуру, м'ясо відокремили од кісток і перенесли в табір, а хребет плазуна кинули в річку.

Незабаром спокійне життя загону було порушене.

Одного разу із засади, виставленої біля лісової дороги, яка проходила за п'ять чи шість миль північніше табору, прибіг масай.

— Аскарі женуть арештованих! — гукнув він до Джомо.

Джомо схопився з місця.

— Скільки там аскарі?

— Шість.

Порадившись з Комебі, командир загону вирішив визволити арештованих. Крім того, це була нагода здобути ще трохи зброї. Узявши десять воїнів, озброєних гвинтівками й списами, Джомо швидко пішов навперейми ворогові.

Сонце хилилося до заходу. На землі і на стовбурах дерев вимальовувалися химерні чорні тіні. Під ногами потріскували сухі гілки, шарудів жорсткий сірий мох.

За годину воїни вибігли поблизу дороги біля свого західного поста. Постовий доповів, що жодного аскарі він сьогодні не бачив. Отже, вони прибули вчасно.

Джомо хвилювався: це ж перший бойовий вихід загону. Він розставив людей обабіч дороги і наказав виступати тільки за його сигналом.

Незабаром здалеку долинули глухі голоси, і воїни помітили між кущами за поворотом дороги невелику колону людей. Озброєні аскарі вели кудись групу напівголих в'язнів-масаїв.

Масаї йшли поволі і тихо наспівували сумну монотонну пісню. Їх було п'ятнадцять — тринадцять чоловіків і дві жінки.

Як тільки група порівнялася з Джомо, він свиснув і вискочив на дорогу. Разом з ним із засади вибігли його товариші і кинулися на аскарі. Зав'язалася недовга, але жорстока боротьба. Панги і списи партизанів були надійнішою і зручнішою зброєю в такому бою, ніж гвинтівки, до того ж арештовані допомагали партизанам, і незабаром аскарі один за одним мертвими упали на червонуватій лісовій дорозі.

Відтягнувши трупи в ліс і забравши зброю, партизани рушили назад до табору. Всі визволені масаї виявили бажання лишитися в загоні. Загін одразу збільшився майже вдвічі.

Прибувши в табір, масаї заходилися робити асегаї, але Джомо розумів, що списи — не дуже надійна зброя в боротьбі проти мзунгу. Треба добути вогнепальну зброю!.. Він поділився цими міркуваннями з Комебі, Туку та Дедані. Комебі запропонував напасти на гарнізон аскарі. Але Джомо виклав свій план, який відразу ж усім сподобався, — пустити під укіс військовий поїзд і захопити зброю.

До цієї думки пристали всі.

ПОЇЗД ЗУПИНЯЄТЬСЯ БІЛЯ БАОБАБА

В групу, яка мала провести першу відповідальну бойову операцію, Джомо Карумба відібрав найбільш надійних і хоробрих воїнів, тих, що вже навчилися володіти вогнепальною зброєю. Загін мали супроводжувати беззбройні масаї — на той випадок, коли операція закінчиться успішно і доведеться повертатися з трофеями.

За день перед виступом Туку пішов на розвідку. Тільки пізно ввечері він повернувся в табір і доповів Джомо про наслідки розвідки.

Вирушили другого дня опівдні. Далеко попереду і з обох боків загону йшли масаї-розвідники. Вони ступали так тихо, що навіть самі не чули шурхоту трави під ногами, а їх пильні очі обмацували кожну прим'яту травинку, кожне зламане стебельце: чи не людська нога проходила тут? Але всюди було тихо.

Надвечір Туку привів загін до залізниці. Горбиста місцевість, поросла густими чагарниками, здавалося, сприяла успіху задуманої операції. Старий крислатий баобаб, що одиноко стояв недалеко від залізничного

полотна, мав служити орієнтиром. Джомо зупинив свій загін і наказав усім сховатися в кущах. Кожен мав діяти тільки за його сигналом.

Залишивши товаришів у засаді, Туку пробрався до глухої гірської станції, удавано безтурботно вийшов на перон і запитав у чергового, коли буде поїзд на Кітале. Черговий, невисокий підстаркуватий кікуйю, неуважно глянув на юнака і відповів:

— Доведеться чекати до ранку… Поїзд нещодавно відійшов.

— То, може, я під'їду вантажним?

— Якщо не боїшся потрапити в лабети до аскарі чи мзунгу, то… я тебе не бачив…

Туку сів на лавочці в пристанційному сквері і почав чекати.

Сонце зайшло за оповиті серпанком шпилі гір. Повіяв вечірній вітрець і розігнав сонну задуху, що висіла над землею.

Прошумів пасажирський поїзд на Момбасу. Потім пройшло два вантажних поїзди — один з камінням, а другий з кунджутом. Вони були теж "не по дорозі".

Опівночі на станції зупинився ешелон, що прибув з Найробі. Туку відразу помітив, що це саме той поїзд, якого він чекав. З підніжок стрибнули військові. На дверях вагонів блищали пломби. У хвості ешелону було кілька порожніх вагонів. Туку попрямував туди.

— Гей, друже, — звернувся він до провідника-негра, — хочеш заробити кілька шилінгів?.. Мені треба спішно їхати! Я заплачу тобі вартість квитка в пасажирському поїзді!

Провідник завагався, його спокушали шилінги, але він боявся.

— Та не бійся! Я на ходу вискочу перед станцією! Ніхто й не знатиме!

— Ну, гаразд! Сядеш, коли поїзд рушить! До Кітале — три шилінги.

Туку віддав провідникові гроші і відійшов у темряву. За кілька хвилин поїзд рушив, і юнак стрибнув на підніжку передостаннього вагона. Поїзд набирав швидкість. Туку напружено вдивлявся в пітьму. Тепер доля операції залежала від його кмітливості. Ось обіч залізниці проплив баобаб, його велетенські гілляки химерно розкинулися в темно-синьому небі.

Це був орієнтир. До засади лишилося не більше милі. Пора подавати сигнал товаришам.

Туку став на підніжку, в руках у нього тьмяно блиснула ракетниця, здобута під час бою з аскарі. Червона ракета звилася в небо і розсипалась дрібними іскрами. Пригнувшись, юнак стрибнув униз, у невідомий чорний жах. Щось рвонуло його, ударило в груди. Кущі розідрали сорочку, гострими колючками вп'ялися в тіло, але трохи затримали падіння.

Останнє, що почув Туку, — глухий вибух. "О Всевишній Нгаї, ти допоміг мені покарати проклятих мзунгу!" подумав хлопець, втрачаючи свідомість.

Побачивши випущену Туку ракету, Джомо з Комебі розкрутили останні гайки і вивернули рейки вбік.

— Лягай! — скомандував Джомо.

Партизани залягли за пагорками, з тривогою чекаючи чогось незвичайного і страшного. Шумів, наближаючись, поїзд. Ось він з гуркотом виринув з-за повороту.

Минуло кілька довгих хвилин… І раптом страшенний гуркіт струснув повітря. Паровоз з ходу врізався в землю. Вагони з брязкотом і скреготом налазили один на одного. Потім настала тиша.

— Обшукати вагони! — наказав Джомо.

Партизани кинулися до ешелону. В одному вагоні вони знайшли консерви, в другому натрапили на зброю — у важких дерев'яних ящиках випадково уціліли гранати, новенькі гвинтівки, а в цинкових коробках — набої до них.

— Беріть тільки те, що зможемо донести, — сказав Джомо.

Люди виносили з розбитих вагонів здобич і складали на горбі.

Занепокоєний тим, що Туку довго не повертається, Джомо кинувся його шукати. Він пройшов понад залізницею до баобаба, біля якого Туку випустив ракету, і, зупинившись, тихо окликнув:

— Туку! Туку!

Ніхто не озвався. Залишатися далі біля ешелону було небезпечно. Стурбовані тим, що поїзд довго не прибуває на станцію, залізничні власті могли кожної миті вислати аварійну дрезину. На ній, напевно, приїхав би поліцейський загін. Джомо наказав вирушати у зворотну путь.

В нього було тяжко на душі: непокоїла думка про Туку… А що коли він потрапить до рук поліції? Там його чекають страшні тортури! Хто знає, чи витримає він, чи не розповість про товаришів… Це вже

загрожувало безпеці загону. Джомо вирішив відвести загін якнайдалі від залізниці, а потім повернутися і з'ясувати, що сталося з Туку.

Ішли в темряві один за одним, переобтяжені багатими трофеями. Рушниці, ящики з гранатами й набоями, консерви і паки солдатських ковдр — усе це несли на плечах. Чулося важке дихання стомлених людей, але привал зробили тільки тоді, коли досягли гір. Нічна прохолода трохи освіжала розгарячені тіла. Людей мучила спрага, вони шукали кущі алое та фікусів і сухими язиками злизували з широких листків солодкувату росу.

Почало світати. Залишивши замість себе Комебі і наказавши чекати його повернення, Джомо разом з Дедані й двома воїнами-масаями швидко пішли назад.

Не дійшовши півмилі до залізниці, вони помітили в ранковій імлі людину, яка, спотикаючись і падаючи, прямувала назустріч. Це був Туку.

Сили залишали його. Джомо оглянув хлопця. Руки й ноги були цілі, але тіло — побите, на голові запеклася кров.

Дедані й Комебі обережно взяли хлопця на руки, і всі вирушили назад.

Раптом здалеку донеслося гудіння.

— Дрезина! — сказав Джомо. — За кілька хвилин вона буде тут! Несіть Туку в ліс, а я подивлюсь, хто приїде!

Джомо підповз до залізниці і ліг за кущем. Незабаром з-за пагорка виринув мотовагончик, повільно під'їхав до місця аварії і зупинився. З нього швидко сплигнуло десятка півтора чоловік. Це була залізнична охорона на чолі з офіцером.

Полісмени кинулися витягати з-під потрощених вагонів забитих і поранених. Один солдат був живий, але, видно, страшенно переляканий. Побачивши своїх, він розповів про напад мау-мау на поїзд.

— Скільки їх було? — запитав офіцер.

— Точно не можу сказати. Може, десятків два, — почулася відповідь.

— Ми наздоженемо їх! — вигукнув офіцер. — Жоден розбійник не втече від нас! Кларенс, веди сюди собаку — нехай візьме слід!

Джомо Карумба лежав з підвітряного боку, і це врятувало його. Він обережно відповз назад і швидко помчав до лісу. Тут, занепокоєні, його чекали товариші. Вилізши на дерево, Дедані помітив групу полісменів, що пішла по їхньому нічному сліду.

Джомо миттю прийняв рішення. Він наказав масаям нести Туку обхідною дорогою до озера Мбога, Дедані послав попередити загін, а сам лишився, щоб, в разі необхідності, затримати переслідувачів,

Вже зійшло сонце.

Полісмени поступово підходили все ближче й ближче. Джомо йшов слідом за ними. Метрів триста лишалося тепер до того місця, де відпочивали стомлені повстанці.

Переслідувачі зійшли в невеличку долину. Це вже зовсім близько. Пора! Джомо уважно прицілився і вистрілив. Передній полісмен впав у траву. Решта за командою офіцера розсипалися і залягли цепом. Почалася безладна стрілянина.

Джомо вибрав зручніше місце за пагорком, з якого видно було всю долину, і заліг. Ось попереду захиталась висока трава. Цього було досить для меткого ока Джомо. Гримнув постріл, і відразу ж донісся

зойк пораненого. Ще один! Уже двох воїнів не долічується зарозумілий офіцер, який думав одним ударом знищити весь загін негрів!

Але радіти, як виявилося, було рано. Не встиг Джомо перезарядити гвинтівку, як навколо нього засвистіли кулі. Не підводячи голови, він відповз назад і причаївся за кущем. Постріли стихли. Джомо обережно виглянув і завмер: просто на нього мчали полісмени з рушницями напоготів, і тільки висока, до пояса, трава стримувала їх навальний біг. "Де ж Дедані? — майнула думка. — Невже все загинуло?.."

Джомо підніс рушницю, цілячись у ворога, але вистрілити не встиг: з боку лісу гримнув залп, і ще кілька полісменів упали в траву. На ворога з трьох боків мчали товариші Джомо! Попереду біг Комебі, за ним поспішав старий Мату. Полісмени, бачачи себе оточеними, кинулися тікати, але кулі та асегаї наздогнали їх. Тільки офіцерові пощастило вибратися з долинки. Джомо вистрілив по ньому, але схибив. Офіцер упав і далі поповз у траві. Навперейми йому біг старий Мату.

— Обережно, Мату! — гукнув Джомо.

Та було пізно. В траві блиснув постріл, і старий негр мертвим упав на землю. Не тямлячи себе від гніву, забувши про небезпеку, Джомо кинувся вперед. З протилежного боку до офіцера мчав Комебі з кількома бійцями, і Джомо не міг стріляти, щоб не влучити в своїх. Тоді, схопивши гвинтівку за дуло, він ринувся на ворога. Той повернувся і не цілячись вистрілив, але тяжкий удар по голові приголомшив його. Пістолет випав з рук офіцера, з голови злетів сірий шолом з корковою прокладкою. Ця прокладка врятувала його від смерті… Офіцера взяли в полон. Комебі вже в'язав йому руки.

Бій закінчився. Тепер треба було швидше відходити.

Голови загиблих бійців Джомо наказав забрати з собою: він боявся, що поліція може встановити прізвища забитих і таким чином добереться до їх родин у резерватах.

Відправивши свій невеличкий загін, а з ним і полоненого офіцера до табору, Джомо рушив до озера Мбога, де його мали чекати масаї з пораненим Туку.

ШУКАЮЧИ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Лікар Антоні Райт поволі видужував. Вдало проведена операція, під час якої хірург Ендербі вийняв з легень кулю, і прекрасне здоров'я вирвали його з обіймів смерті. Через два тижні він уже міг говорити і насамперед запитав, чи спіймали злочинців, які вчинили на нього замах.

— Це були мау-мау, — відповіла Дженні, що приїхала провідати його. — Такої думки всі в окрузі… Капітан Кребс, який особисто провадив слідство, теж підтверджує цю думку, хоч даних виявлено мало. На пожарищі знайдено пангу, сліди багатьох босих ніг і амулет, загублений якимсь розбійником. Але дивно, чому мау-мау напали саме на тебе, Антоні? Ти ж щойно приїхав і жодному з них не вчинив ніякого зла…

— Мене теж це дивує, — відповів Антоні. — А особливо дивує те, що ці мау-мау чи принаймні деякі з них розмовляли справжнісінькою англійською мовою і навіть уельським діалектом…

— Не може бути, Антоні! Тобі вчулося! — вигукнула вражена Дженні.

— Ні, не вчулося. Я так ясно пам'ятаю той голос, що міг би й зараз пізнати його… То, безперечно, був білий! І не просто білий, а ватажок банди!.. Тут якась таємниця, і я повинен розкрити її. Ось видужаю і поїду в Брайтон. Може, там натраплю на слід злочинців.

Але тільки через два тижні лікар Ендербі дозволив своєму пацієнтові вставати з ліжка, а ще через тиждень — виходити з дому.

Поїздка в Брайтон нічого нового не дала. Антоні тільки розхвилювався, побачивши чорну купу попелу на місці свого будиночка. Подвір'я вже почало заростати бур'янами. Походивши навколо згарища, Антоні сів на камені, стомлено заплющив очі і довго сидів мовчки.

— Наскільки я розумію, — нарешті промовив він сам до себе, — цю справу слід починати з окружного управління поліції… Треба поїхати до Кребса.

Інспектор поліції прийняв Антоні дуже люб'язно: висловив йому глибоке співчуття, запропонував фруктів і прохолодних напоїв, але на питання лікаря, чи не виявлено якихось нових доказів, що дали б змогу викрити злочинців, відповів заперечно.

— В одному я твердо переконаний, — сказав він: — Це справа мау-мау. Речові докази і спосіб нападу красномовно свідчать про це. Дякуйте богові, що ви лишилися живі, і послухайтесь моєї поради: швидше виїжджайте звідси в метрополію! Вас тут ніщо не зв'язує і не тримає. Навіщо ж наражати своє життя на небезпеку? Повстання мау-мау охоплює все нові й нові провінції. Хто знає, чи не спалахне воно і в нашому окрузі. В цій боротьбі ви будете зайві, бо, оскільки мені відомо, симпатизуєте неграм, зокрема Джомо Карумбі, якому допомогли втекти, а отже, уникнути справедливої кари.

— Я вже думав про те, що в мене немає особливої потреби лишатися в Кенії. Мій невеличкий маєток знищено, а на лікарську практику в цей тривожний час розраховувати нерозумно, — відповів Антоні. — Але я не виїду звідси доти, поки не знайду злочинців, які намагалися мене вбити, і не покараю їх! Я напав на слід…

Кребс пильно глянув на Антоні, але відразу ж пригасив погляд.

— Ви напали на слід? — удавано байдуже перепитав він. — Це дуже цікаво!

Антоні помітив якийсь неспокій в очах офіцера, і раптовий здогад, мов блискавка, пронизав його мозок. "Невже до цього злочину причетний Кребс? А втім, може, це мені тільки здалося?" Антоні на мить замислився, вирішуючи, як йому триматися з інспектором поліції, потім сказав:

— Сер, напад на мене вчинили не негри, а білі... Так, білі з участю негрів. А білих серед повстанців немає. Отже, виходить, що мау-мау взагалі тут ні при чому.

— Хто ж, по-вашому, винен? — холодно спитав Кребс.

— Я ще не знаю, — відповів Антоні. — Але я можу пізнати злочинця по голосу, який і досі бринить у моїх вухах!

— Та це ж божевілля, містер Райт! — засміявся Кребс. — Ніхто не повірить, що через місяць після нападу ви зможете опізнати злочинця по голосу! В усякому разі, я в це не вірю і в такий тривожний час, даруйте, не вважаю за можливе приділити вашій справі більше уваги, ніж я вже приділив!

— Тоді я змушений буду звернутися по допомогу до колоніальних властей в Найробі, сер!

— Як вам завгодно.

Розмова була закінчена. Антоні зрозумів: Кребс просто не хоче з'ясувати справу або чомусь не зацікавлений у цьому. Але чому? Підозріння, що капітан причетний до замаху на його життя, поступово перетворювалося на певність. Антоні розумів, що хтось із знайомих білих, причому добре знайомих, міг мати якусь підставу ненавидіти

його. З чоловіків найближчими його знайомими були Майкл Ніксон і Кребс... Хто ж з них двох? Чи обидва?

Лікар підвівся. Інспектор поліції по-дружньому взяв його під руку і, як ввічливий господар, повів до виходу. Вони вийшли на площадку східців. Знизу, з першого поверху, доносилися голоси і сміх полісменів. Хтось розповідав про свої пригоди в одній з операцій проти мау-мау. Вимова оповідача ясно свідчила, що він уродженець Уельсу. Без сумніву, саме цей голос лікар кілька разів чув тієї пам'ятної ночі в Брайтоні!

Антоні кинувся вниз по східцях. У цю мить згори пролунав грізний окрик інспектора поліції:

— Гей, ви там, гультіпаки, годі ляси точити! Знайшли місце для анекдотів!

Коли Антоні спустився вниз, там уже нікого не було. Він обернувся до капітана, що поспішав за ним, глянув на його трохи збентежене обличчя і остаточно переконався в правдивості своїх здогадів: Кребс добре знав цей голос і був дуже зацікавлений в тому, щоб його власник не потрапив на очі Райту.

Вражений цим відкриттям, Антоні мовчки кивнув головою інспекторові і вийшов з поліцейського управління.

Дженні чекала його в машині. Антоні розповів їй про все. Вона зблідла і тихо спитала:

— Що ж ти тепер думаєш робити?

— Вивести негідників на чисту воду, — відповів він і додав: — Дженні, ми ще встигнемо сьогодні з'їздити в Найробі, якщо ти хочеш мені допомогти. Я про все розповім губернаторові! Я не облишу так цієї справи!

Дженні не суперечила. Антоні сів за руль, і через півгодини вони залишили смугу території, заселеної білими плантаторами, і в'їхали в густий тропічний ліс, що пишно розрісся по уступах плато. Антоні про всяк випадок приготував гвинтівку і збільшив швидкість. Дорога звивалася попід горою, обминаючи червонуваті скелі і глибокі ущелини.

На одному з перевалів Антоні зупинився: впоперек дороги лежало звалене дерево. Лікар виліз із машини, оглянув перешкоду. Дерево було не товсте, але гіллясте, — годі було й думати самому чи навіть з Дженні відтягти його вбік. Треба шукати об'їзду або ж обрубати гілки і переїжджати прямо через дерево…

— Антоні! — раптом скрикнула Дженні.

Він оглянувся і опинився між двома дужими неграми. З вигляду це були масаї. Один тримав карабін, другий — пангу. Погляди їх нічого доброго не віщували.

Такі ж самі негри вже порядкували в машині. На дорогу полетіли рюкзак і гвинтівка. Антоні кинувся до машини, але в груди йому вперлося дуло карабіна. Антоні зупинився, приголомшений несподіваним нападом.

— Що вам треба? — запитав він мовою кікуйю.

Негри хитнули головами.

— Ходімо! Там узнаєш!..

Гвинтівка Антоні перекочувала до високого негра, який, очевидно, був командиром групи. Він щось гукнув: ще кілька негрів вискочили з кущів і покотили машину з дороги в гущавину.

Антоні закипів злістю.

— Негідники! Що ви думаєте робити з нами?

— Тихше, бвана, це тобі не на плантації покрикувати на батраків, а в джунглях, — відповів один. — Тут поліція тебе не почує і не прибіжить на допомогу!

Антоні зрозумів, що сперечатися марно.

Їх повели в глиб лісу. З півгодини продиралися крізь хащі, поки не вийшли на велику, похилу галявину, яка одним боком упиралася в стрімку, поросту чагарником кручу, а другим — у заростi очерету над лісовою річкою.

Під кручею стояв великий курінь, зроблений із гілляк, скріплених ліанами, і вкритий банановим листям. Посеред галявини горіло вогнище. Навколо нього сиділо чоловік десять негрів. Побачивши білих, вони посхоплювалися з місць, закричали і оточили полонених. Негри обшукали Антоні й Дженні і відвели в курінь. Біля входу стало двоє вартових. Про втечу нічого було й думати.

— Я не можу собі пробачити, що умовив тебе їхати зі мною, — прошепотів Антоні.

Дженні усміхнулася. Вона все ще не вірила, що з ними може статися щось лихе.

— Я певна, що ми вирвемося з лабетів цих розбійників. Треба тільки дочекатися ночі.

— Я теж певен, — сказав Антоні, хоч насправді не вірив у те, що говорив. — Але треба бути готовими до найгіршого… Це, певно, мау-мау. Як безглуздо все це трапилось!

Опівдні полоненим принесли обід: кукурудзяних коржів, шматок цупкого м'яса і холодної води з гірського джерела. І знову нестерпне чекання невідомого. Антоні так і не зміг нічого з'ясувати. З куреня їх не випускали, а вартові не відповідали на жодне питання.

Сонце вже опускалося за дерева, коли Антоні й Дженні почули надворі галас. Обоє припали до щілини в стіні. На галявині зібрався великий гурт озброєних негрів. Усі вони були чимось збуджені, всі разом кричали, і гамір був такий, що Антоні не міг нічого розібрати.

Раптом серед гортанних вигуків пролунало англійською мовою:

— Не маєте права! Пам'ятайте, за мене буде страчено тисячу негрів!

І знову зчинився галас. Але тепер люди підійшли ближче, і окремі вигуки стало чути виразніше.

— Важна птиця, коли оцінює себе так дорого!

— На шибеницю його!

— Відтяти йому голову!

— Тихше! Тихше!

Антоні ловив кожне слово. Негри говорили мовою кікуйю, яку він добре розумів. Юрба поволі пересунулася вбік. Тепер Антоні і Дженні побачили серед натовпу негрів англійського офіцера — високого, плечистого блондина. Він щось говорив, швидко жестикулюючи. Слів його не чути було, але жести красномовно свідчили про те, що офіцер погрожує своїм ворогам.

Те, що сталося в наступну мить, було жахливе.

До гурту підійшов негр з мішком і щось сказав. Юрба люто закричала. Вгору знялися десятки чорних рук. Прибулий вийняв з мішка людську голову і підняв її високо, щоб усі бачили. Вражені негри замовкли і з жахом дивилися на закривавлену голову товариша.

Офіцер скористався з цього. Він дужим ударом звалив негра, що стояв позаду, вихопив у цього з рук довгий ніж і стрімголов кинувся в кущі. Навперейми йому вибіг конвоїр, але тут же впав з перерізаною горлянкою.

Негри, мов шалені, кинулися за втікачем. Затріщали кущі. Галявина спустіла. Тільки двоє вартових біля куреня залишилися. Вони насторожено прислухалися.

Галас у лісі поволі стихав. Вогонь розгорівся, відблиски його падали в курінь, і Антоні побачив широко розплющені очі Дженні.

— Мені страшно! — прошепотіла вона.

Хвилин через п'ятнадцять з лісу викотилась юрба. Посередині, опустивши голову, йшов офіцер. Руки його були зв'язані.

— Повісити! Повісити! — лунали вигуки.

— Не дивись, Дженні, це видовище не для тебе, — промовив Антоні.

Дженні заплющила очі, а Антоні знову припав до щілини.

Над офіцером вчинили суд. Присуд був одностайний: страта через повішення, його тут же виконали.

Але натовп не вгамовувався. Хтось нагадав, що в шамбі є ще двоє білих і не завадило б довідатися, хто вони, і судити їх громадським

судом. Чорні тіні попрямували до куреня. Антоні похолов од жаху. Дженні схопилася.

— Що це, Антоні?

Але він не встиг відповісти… Десяток людей ввірвались у курінь, схопили їх, зв'язали руки, вивели на галявину і поставили біля багаття. Навколо запанувала тиша. Чути було тільки, як потріскує хмиз у вогні. Потім одночасно заговорили всі, замахали руками, погрожуючи полоненим.

Кільце навколо Антоні й Дженні дедалі звужувалось. Дженні прихилилась до Антоні. Він, закипаючи від безсилої люті, високо підвів голову і крикнув:

— Що ви робите? Ми ж не вороги вам! Ми — ваші друзі!

Несподівано натовп замовк і розступився. Усі повернули голови до лісу, з якого вийшла група людей. Попереду виступав негр-велетень. Антоні не повірив своїм очам. Невже Джомо? Він ішов поряд саморобних носилок, на яких лежав, очевидно, поранений.

— Хто дозволяв вчиняти самосуд? — крикнув Джомо ще здалеку, побачивши повішеного.

Стало зовсім тихо. Аж не вірилося, що хвилину тому тут усе клекотіло.

— Запам'ятайте, що ми — не банда розбійників! — рішуче говорив Карумба. — Ми — захисники свого народу! А хто цього не розуміє — тому з нами не по дорозі!

Він підійшов ближче, помітив полонених і, здивований, кинувся до лікаря.

— Як ви сюди потрапили, бвана Антоні?

— Нас захопили ці люди, — відповів Антоні.

— Розв'яжіть їх! — наказав Джомо.

Негри мовчали. Найближчі знехотя підійшли і розв'язали полоненим руки. Джомо став поряд Антоні та Дженні і звернувся до своїх людей:

— Брати, ці люди — не вороги неграм, байдуже, що вони білі! Вони двічі врятували мене від смерті. Горе тому, хто хоч пальцем зачепить їх! Зрозуміли?

Люди захитали головами.

Натовп поволі розтанув. Одні сіли вечеряти, інші вкладалися тут же, проти неба, спати. Джомо розставив вартових.

Командир загону запросив своїх нежданих гостей до багаття.

— Що все це означає, Джомо? — запитав Антоні свого рятівника.

— Ми змушені оборонятись, бвана Антоні, — гірко всміхнувся негр. — Не ми перші розпочали цю війну. Ви самі двічі були свідком, як мене хотів арештувати і вбити капітан Кребс... Тут зібралися всі такі, що терпіли знущання від плантаторів, поліції, солдатів. Жадоба помсти за кривди, за наруги, за смерть родичів — ось що привело їх сюди!.. Білі змусили негрів узятися за зброю, щоб боронити своє життя і волю. Краще загинути в бою, ніж дозволити накинути на себе зашморг і гойдатися десь на гілляці... Я знаю, ви осудите нас. Але повірте, у нас немає іншого виходу!..

— Джомо, я вірю: ти чесний хлопець... Але шлях, на який ти став...

Антоні не закінчив своєї думки, та Джомо її зрозумів.

— Не говоритимемо про це, — втрутилася Дженні. — Добре, що ми врятовані від такої страшної смерті, якою помер той офіцер. Коли б не Джомо, ми б уже висіли десь рядом з тим нещасним…

Джомо блиснув очима.

— Той нещасний, міс, власноручно забив трьох наших товаришів. Він заслужив такої кари! І вона для нього не занадто велика!.. Та годі про це! У нас є важливіші справи. Бвана Антоні, чи не оглянули б ви одного пораненого?

Антоні згодився.

В курені, куди привів його Джомо, на постелі з трави лежав Туку. Лікар оглянув його. У хлопця був струс мозку. Туку не говорив, але був при свідомості. Глибоке і рівне дихання свідчили, що стан його поліпшується.

— На жаль, у мене немає ніяких ліків, — сказав Антоні. — Але думаю, що він скоро видужає й без ліків… Йому потрібно тільки одно — сон і спокій.

Джомо подякував і провів їх до своєї шамби. Він розіслав на підлозі два широкі кароси для Дженні й Антоні, а сам ліг біля дверей на маті і незабаром заснув міцним сном.

Антоні і Дженні, стомлені незвичайними пригодами, теж заснули. Коли вони прокинулись, сходило сонце. Джомо не було в шамбі. Біля дверей стояло відро води, на маті лежав сніданок — смажене м'ясо й маїсовий корж. Гості кінчали сніданок, коли прийшов Джомо.

— Ви вільні і можете продовжувати свою подорож. Ось ваші речі... Машина теж в порядку. Я тільки що звідти... Але обіцяйте, що ви нікому не розповісте про нас і про те, що з вами трапилось!

Антоні й Дженні дали слово честі, і Джомо провів їх до дороги, де в кущах стояла машина.

АРЕШТ

Наступного дня вранці Антоні й Дженні прибули в Найробі — столицю Кенії.

Найробі, що мовою масаїв означає "холодний", розташоване на високому плато. Нежаркий, навіть прохолодний клімат привабив сюди багато європейців, які вигнали масаїв і кікуйю з їхніх земель і захопили цей благодатний край.

Кипучий європейський ритм життя цього великого міста вразив Антоні. По центральній вулиці Деламар-авеню майже безперервним потоком мчали автомобілі. У вітринах магазинів сяяли реклами, що могли б вільно конкурувати з лондонськими. Юрми людей, серед яких було багато військових, заповнювали центральні вулиці. Переважали англійці, але зустрічалися й індійці та араби — дрібні вуличні торговці. Негри без потреби не з'являлися в центрі міста: перший-ліпший білий міг до крові побити чорного тільки за те, що той не встиг уступити йому дорогу.

Зате ввечері, тут, як і в лондонському Сіті, ставало безлюдно: з ділового центра роз'їжджалися додому, в передмістя, сусідні містечка та плантаторські маєтки службовці, поверталися в свої тісні убогі житла робітники-негри.

Заїхавши на поштамт, Дженні послала матері телеграму, щоб та не хвилювалася і чекала її повернення тільки наступного дня надвечір. Потім Дженні й Антоні поїхали до губернаторського палацу.

Англійцям на прийом до губернатора потрапити неважко: білий колір шкіри й мова — непогана перепустка в колоніальній Африці.

Та все ж Антоні довелося з годину почекати у великій залі, прикрашеній картинами з воєнної історії Англії і портретом юної королеви, поки вийшов молодий прилизаний ад'ютант і запросив його до кабінету.

Губернатор мовчки вислухав лікаря. Його сірі стомлені очі уважно дивилися на Антоні, але розглядали щось там, позад нього. Та голос губернатора пролунав напрочуд дзвінко.

— Мені здається, ви помиляєтесь, містер Райт. Я не припускаю думки, щоб білі брали участь у замаху на ваше життя.

— Це не помилка, сер, — заперечив Антоні. — Підпалювала моє бунгало і стріляла в мене рука англійця! І цей англієць служить у поліції. Відверто кажучи, я твердо переконаний, що цього удару мені було завдано з відома і санкції інспектора окружного резервного поліцейського корпусу капітана Кребса! Я прошу розслідувати цю справу і покарати винних!

— Ну, це ви перебільшуєте, голубе! — сказав губернатор. — Я особисто знаю містера Кребса. Він порядна людина!

— Ваші запевнення не розвіяли мого підозріння, сер! Ще раз прошу втрутитися в цю справу, інакше я змушений буду поскаржитись у вищі інстанції в Лондоні!

— Гаразд, — погодився губернатор, — я призначу комісію, яка розбереться в усьому… Можете бути певні, містер Райт, що ми з'ясуємо істину і покараємо винних, хто б вони не були!.. Шеффер, проведіть містера Райта!

Аудієнція закінчилась. Антоні вклонився губернаторові і, супроводжуваний ад'ютантом, вийшов з кабінету. На серці в нього було спокійно: губернатор, здається, прихильно поставився до справи. Тепер справедливість напевне переможе.

Але ця впевненість дуже похитнулася б, коли б лікар знав, яка розмова по телефону відбулася після його виходу з резиденції губернатора між ад'ютантом Шеффером і капітаном Кребсом. Як тільки за відвідувачем зачинилися масивні двері, Шеффер швидко підійшов до телефону і підняв трубку. За хвилину він уже розповідав про візит Антоні.

— Так от, цьому Райту пощастило переконати шефа взятися за розслідування його справи. Я вірю, що розслідування нічого не дасть, але він погрожував передати справу в інстанції метрополії…

— Що ж ти порадиш робити? — спитав Кребс.

— Тобі видніше, — відповів ад'ютант. — Але найкраще, по-моєму, висунути проти нього контробвинувачення, не чекаючи прибуття комісії з Найробі… До речі, я, можливо, буду в цій комісії.

— Дякую, друже, — відповів капітан Кребс. — Мені все ясно…

Антоні, звичайно, не міг знати про цю розмову. Задоволений наслідками аудієнції, весело посміхаючись, він сів до Дженні в машину. Бони виїхали з Найробі негайно, щоб до вечора бути в Екваторі. Блискуча стрічка асфальту єдиної в Кенії асфальтованої дороги звивалася поміж горами і невпинно вела їх на північний захід.

Надвечір вони прибули в Екватор і зупинилися перед будинком лікаря Ендербі, в якого тимчасово жив Райт. Ледве Антоні відійшов од машини, як раптом дорогу йому заступив сержант поліції.

— Здається, маю честь говорити з містером Райтом? — спитав він.

— Так.

— Наказано арештувати вас! Візьміть його!

Чотири полісмени одразу ж накинулися на лікаря і схопили за руки.

— Що це значить! — вигукнув Антоні.

Але сержант, не звертаючи уваги на його слова, наказав:

— У машину!

Антоні впхнули у темний душний фургон і замкнули. Через деякий час машина зупинилася, дверцята розчинились, і він опинився в дворі, з трьох боків якого височіли кам'яні мури, а з четвертого — сірий похмурий будинок. Під ногами теж було каміння, тільки над головою голубіло далеке небо. Біля масивних чавунних воріт стояв вартовий з карабіном.

Спочатку Антоні не міг зорієнтуватися, де він. Та незабаром усе з'ясувалося, його ввели в будинок, і лікар пізнав управління поліції. В широкому вестибюлі було прохолодно й безлюдно. Тільки за столиком, біля телефонного апарата, розв'язуючи шахову задачу, сидів молоденький полісмен.

У великому кабінеті на другому поверсі теж нікого не було. Антоні, який усе ще не міг отямитися, залишили самого сидіти на стільці перед полірованим коричневим столом.

Минуло хвилини дві-три.

В сусідній кімнаті пролунали кроки, і в кабінет увійшов Кребс.

— Добрий день, містер Райт! Радий вас бачити! — з іронією промовив капітан.

— А я не дуже, — похмуро відповів Антоні. — Що це все означає, містер Кребс? Я вимагаю негайно звільнити мене!

— Сідайте, поговоримо! — не звертаючи уваги на останні слова Антоні, сказав капітан. — На вас падає тяжка підозра в співчутті бандитам мау-мау. Адже ви самі, я думаю, не заперечуватимете, що двічі допомогли розбійникові Джомо Карумбі уникнути справедливої кари!

— Дурниця! — вигукнув приголомшений Антоні.

— Це ще невідомо! — злорадно промовив Кребс. Удавана неупередженість злетіла з його лиця, і воно почало наливатися кров'ю. — Невже ви думали, містер Райт, що можна безкарно їздити до губернатора і патякати там різні побрехеньки про мене?

— А-а, це вже інша мова! — сумно посміхнувся Антоні. — Нарешті ви скинули маску!

— Замовкніть! З вами не жартують, містер Райт!

— Я теж не жартую! — одрізав Антоні. — Я вимагаю звільнити мене!

— Вимагаю!.. Що за мова? Тут, голубе, не вимагають, а просять, плачуть, плазують на колінах! — зашипів Кребс.

— Я постараюсь позбавити вас задоволення бачити мене на колінах!

— Я цього й не хочу, — вже спокійніше відповів капітан. — Для мене досить, що ви в моїх руках!

Він натиснув кнопку. В кабінет увійшов високий молодик у сірому костюмі.

— Містер Блек, — звернувся до нього Кребс, — це містер Райт! Його доля тепер цілком залежить від вас. Нехай він не думає, що в нас немає правосуддя або що тут — особисті рахунки! Боронь боже!.. Містер Райт, встаньте! Перед вами службовець у справах реабілітації...

Службовець у справах реабілітації! Антоні уже знав, що під цією оманливою назвою в колонії подвизаються десятки пройдисвітів — слідчих, які одночасно виконують і обов'язки суддів. Ці люди не відзначаються ні знаннями юриспруденції, ні гуманними почуттями... Але стиль їхньої роботи був для Антоні невідомий. Тепер же йому довелося зустрітися з одним із таких "слідчих" віч-на-віч.

Джон Блек, службовець у справах реабілітації, одразу ж зайнявся своєю справою.

— Містер Райт, — почав він, — ви обвинувачуєтесь у зраді і в зв'язках із державними злочинцями... Ви допомагали бандитам мау-мау!

— Це безпідставне твердження! Я вимагаю негайно звільнити мене з-під арешту!

— Ого! — засміявся Джон Блек. — Не так швидко, голубчику! Ми зовсім не граємося з вами, можете бути певні! Для того, щоб не

потрапляти до нас, не треба робити злочинів! А ви вчинили злочин — допомогли важливому злочинцеві Карумбі втекти від правосуддя! Бачите, до чого привів ваш гнилий гуманізм: чорношкірий злочинець на волі, а ви — тут… І невідомо, чим все це кінчиться!

Антоні почервонів від обурення. В грудях клекотіла лють, готова вибухнути якимсь диким вчинком. Одну мить він ледве втримався, щоб не вдарити свого мучителя. Але, оволодівши собою, спокійно відповів:

— Відомо, чим кінчиться: ви відповідатимете за таке безчинство і сваволя!

Але службовець у справах реабілітації був, на диво, спокійний. Слова лікаря не справили на нього ніякого враження, його холодне обличчя, на якому, мабуть, ніколи не з'являвся рум'янець, вкрилося жовтизною. Глибокі очі дивилися на підсудного байдуже, наче на мертву річ.

— Значить, ви ні в чому не хочете зізнатися? — спокійно спитав Блек.

— Я ні в чому не винен, — відповів Антоні, — і вимагаю звільнити мене. В противному разі я скаржитимусь губернаторові і генеральному прокуророві імперії.

Службовець у справах реабілітації, здавалося, не чув, що говорив Антоні.

— Отже, ви відмовляєтесь од зізнання? — ще раз спокійно запитав він.

— Відмовляюсь!

— Що ж… — Джон Блек повернувся до Кребса. — За законами воєнного часу, його треба стратити! Але, зважаючи на те, що підсудний

усе-таки білий і, на жаль, англієць, ми, я думаю, засудимо його до шестирічної каторги в одному з таборів на островах Вікторії, ну, хоча б у "Чорному екваторі"...

— Я не заперечую, — відповів Кребс і натиснув кнопку.

Ввійшов полісмен.

— Виведіть арештованого!

Лікаря вивели. Інспектор поліції трохи занепокоєно глянув на Блека.

— Ми не переборщили, Джон?

— Не бійся, друже, — відповів службовець у справах реабілітації. — Все зроблено по закону! Співчуття бунтівникам карається найчастіше півторарічним ув'язненням, але тут справа ускладнюється тим, що підсудний допоміг утекти злочинцеві, який зараз може бути й серед мау-мау.

— На жаль, ми не знаємо, де він.

— Це не має значення! — відповів Джон Блек. — Покладись на мене, Нельсон! Усе буде гаразд! Тепер комісія повернеться ні з чим!

Джон Блек вийшов. Капітан Кребс підвівся, пройшовсь по кімнаті, трохи постояв біля вікна, потім знову сів до столу і заглибився в папери. Через деякий час задзвонив телефон. Капітан зняв трубку, і обличчя його враз витягнулося.

— Міс Дженні? Будь ласка! Прошу! Вас пропустять.

Викликавши чергового, капітан наказав провести міс Ніксон, що чекала внизу, до нього в кабінет.

Кребс догадувався, чого приїхала Дженні, і лагодився відповісти їй чемно, але твердо — хай ця примхлива дівчина зрозуміє, що це управління поліції, а не брукомвілський маєток, а він, Кребс, — інспектор поліції! "Напевно, сльози литиме", подумав капітан і поморщився, як від зубного болю — він страшенно не любив сліз.

Але капітан помилився. Дженні не плакала. Привітавшись, вона сіла навпроти інспектора поліції і тихо запитала:

— Віконте, це ви розпорядились арештувати Антоні Райта?

— Я, — коротко відповів Кребс.

— За що?

— Міс Дженні, це допит?

— Ну що ви! — заперечила Дженні. — Але мені хотілося б знати, в чому справа. Я твердо переконана, що його арешт — просто якесь непорозуміння.

— Ні, міс Дженні! Тут нема ніякого непорозуміння! Лікар Райт вчинив тяжкий злочин, і його засуджено до шести років каторжних робіт!

Дженні мовчала, вражена цією новиною. Очі її раптом втратили блиск, кутики уст опустилися, з щік поволі сходив рум'янець, а натомість з'являвся невиразний сірий колір.

— Це серйозно? — нарешті запитала вона тихо.

— Цілком серйозно, міс Дженні.

— В чому ж ви його обвинувачуєте?

— У допомозі мау-мау.

— Тобто в допомозі Джомо Карумбі?

— Так, лікар Райт допоміг тому мерзотникові втекти і уникнути арешту.

В очах дівчини спалахнули недобрі вогники. Нахилившись уперед, вона по-змовницьки сказала:

— Тоді, дорогий віконте, арештуйте і мене. Бо то я відвезла негра з Брайтона в савани.

— Що ви, що ви, міс Дженні! — злякано вигукнув Кребс. — Я цього не хочу й слухати!

— Тоді звільніть лікаря Райта! Він не винен!

— Ні, він винен, — сказав твердо капітан. — Ви тільки-но самі підтвердили провину Райта, сказавши, що відвезли Карумбу з Брайтона в савани.

Дженні замислилась. Її поволі охоплював відчай. Невже нічим не можна допомогти Антоні? Невже й справді Кребс ненавидить його і намагається усунути з дороги? Може, вона тому причиною?

Ця раптова думка здалася Дженні смішною, але, глянувши зненацька на Кребса, вона піймала на собі його погляд і зрозуміла, що

так воно, мабуть, і є. І як тільки вона не помічала цього раніше? Адже очі можуть іноді сказати більше, ніж слова!

У неї залишався ще один шанс вирвати Антоні з тюрми. Правда, він був дуже непевний, але все-таки давав хоч якусь надію.

— Отже, єдина провина лікаря Райта — це його допомога Карумбі? — запитала дівчина, після деякого вагання. — Я правильно зрозуміла?

— Так, міс Дженні!

— А якщо я доставлю Джомо Карумбу сюди, то ви… звільните Антоні Райта? — тихо промовила Дженні і пильно подивилася на Кребса.

Ця пропозиція була така несподівана і незвичайна, що в першу мить інспектор поліції аж оторопів. Потім на його обличчі з'явився вираз крайнього подиву.

— Міс Дженні, як це ви зробите? — вигукнув він.

— Це моя справа, — ухилилась від прямої відповіді дівчина. — А ваша — гарантувати волю Антоні Райту! Що ви мені на це скажете?

Кребс вагався. Схопити Карумбу — пропозиція дуже заманлива. Але випустити Райта, який може розкрити його злочин — нерозумно, неможливо! Лікаря треба потримати в концтаборі принаймні півроку, щоб скомпрометувати в очах властей і правосуддя. Що ж робити? Хіба дати слово, а потім порадитися з Блеком? Той щось придумає.

— Міс Дженні, я думаю, що ми зможемо звільнити лікаря Райта, коли ви передасте нам в руки злочинця Карумбу, — промовив урочисто капітан Кребс.

Дженні схопилася з місця і подала Кребсу руку.

— До побачення, віконте! Не забудьте про нашу домовленість!

Кребс провів Дженні до виходу, а потім повернувся в кабінет і довго стояв біля вікна, ошелешений тим, що почув.

ДЖОМО КАРУМБА ВИРІШИВ

Після зустрічі з лікарем Райтом і Дженні Ніксон Джомо Карумба втратив спокій. Адже тепер про місце розташування загону знали сторонні люди! Чи не краще відразу, не гаючи часу, перейти на інше місце, ну хоч би в гірську країну Мау? В тому, що Антоні Райт — чесна людина і довіритись йому можна, Джомо не сумнівався. Але Дженні! Він так мало знав її! Що коли вона розповість своєму братові про загін повстанців, який ховається в лісі, так близько від Бруконвіла? Це накликало б на їхню голову смертельну небезпеку, а нехтувати навіть найменшою загрозою несподіваного нападу поліції на загін він, як ватажок, не міг. Порадившись з товаришами, Джомо в той же день перевів загін за кілька миль на північ, де влаштували тимчасовий табір. Перш ніж вирушати в країну Мау, треба було провести глибоку розвідку і виявити реальні можливості безпечного переходу через савани. Найкраще це міг зробити Туку, але він був ще слабий. Тільки цілковитий спокій міг підвести його на ноги. Тому Джомо послав у розвідку двох кмітливих масаїв.

Вже на другий день Туку відчув себе значно краще. Він попросив їсти і з жадобою накинувся на маїсові млинці і згущене молоко. Джомо з любов'ю дивився на хлопця, і перед його очима мимоволі постав образ Кване. Туку так схожий на свою сестру! Смутні карі очі, трохи збентежена мила усмішка і приємний задушевний голос — все це так нагадало йому Кване, що Джомо, заплющивши на мить очі, відчув її присутність і ледве стримався, щоб не крикнути від болю, який важкою кам'яною брилою притис йому серце в грудях. "Де ти, моя Кване? Що

зробили з тобою білі мау-мау з концтабору "Апландс"?" Глухий стогін вирвався у нього з грудей. Вражений Туку здивовано глянув на друга.

— Що з тобою, Джомо?

Джомо провів рукою по обличчю і тихо відповів:

— Я думав про Кокане... Невже ми так нічим і не допоможемо їй?

— Можна напасти на "Апландс". Це не так далеко.

— Це недалеко, — погодився Джомо, — але захопити його так само важко, як вилізти на Кіліманджаро! В концтаборі щонайменше півсотні добре озброєних охоронників!

— То, може, мені якось пробратися туди і все розвідати?

— Це нічого не дасть, поки ми не матимемо хоч сотню воїнів...

— О духи, ми їх ніколи не матимемо! — вигукнув Туку.

— Не впадай у відчай, — підбадьорив Джомо хлопця. — Ми налагодимо зв'язки з іншими загонами і спільно нападемо на концтабір! Але для цього потрібен час... Видужуй, Туку! А потім подумаємо і про визволення Кокане.

Бачачи, як розхвилювався хлопець, Джомо зрозумів, що зробив помилку, почавши з ним розмову про Кокане. Він заспокоїв Туку і вийшов з шамби.

На галявині воїни-масаї вивчали нову для них вогнепальну зброю. Керував навчанням Комебі.

З гордістю і радістю Джомо окинув поглядом своїх товаришів, що готувалися до рішучої боротьби, і відчув, як у серці зростає впевненість у тому, що їх шлях справедливий.

Хай собі що хоче думає бвана Антоні, а коли тебе позбавляють волі — за неї треба боротися. Із зброєю в руках боротися за те, щоб ніхто не смів відтоптувати тобі пальці, не називав тебе смердючим шакалом, не прирікав тебе і твоїх дітей на рабське життя, на повільну голодну смерть.

Воїни поважали і любили свого командира, вірили в його розум, силу і вміння. Особливо зріс авторитет командира після вдалого нападу на поїзд, коли була здобута зброя, без якої кожен відчував себе безсилим. Джомо Карумба зразу виріс в очах товаришів на цілу голову. Тепер він був не просто Джомо, а їх керівник, вождь! З ним вони готові були йти куди завгодно, навіть на смерть!..

Якось опівдні в табір прибіг схвильований Дедані і сповістив:

— Джомо, з нашого поста біля Червоних скель передали, що там затримали молоду англійку. Вона сказала, що хоче поговорити з тобою про щось дуже важливе… Який буде твій наказ?

Джомо захвилювався. Це могла бути тільки міс Дженні. Але чому вона тут? І чому сама? Може, вона щось хоче сповістити про Коване?

— Я зараз іду до Червоних скель, Дедані!

І лишивши загін на Комебі, Джомо вирушив у дорогу.

Через годину дозорець провів його до машини, де сиділа перелякана Дженні.

— Дьямбо, міс Дженні! Що сталося? — спитав Джомо, зустрівши засмучений погляд дівчини.

— Лікаря Антоні арештовано…

— Хто? За що? — кинувся вражений Джомо.

— Поліція, його арештували і засудили до шести років каторжних робіт… За те, що він врятував вас від арешту.

— Шість років! — вигукнув Джомо і стис кулаки. — Це все робота бвани інспектора! Я знав, що він мститиме лікареві за мене!

— Йому треба допомогти, Джомо, — сказала Дженні.

— Я теж про це думаю, міс Дженні, — відповів Джомо. — Якби знати, коли його перевозитимуть з Екватора в концтабір, то, може, пощастило б визволити…

— Це не вихід, Джомо, — м'яко сказала Дженні. — Хто знає, чи вдасться визволити лікаря. Крім того, під час нападу він може загинути, як і кожен, хто братиме участь у цій операції.

— Згоден, — кивнув головою Джомо.

— А втім, можливо все-таки вам пощастить його визволити. Що ж тоді? Ким буде бвана Антоні тут, у Кенії, чи навіть в Англії? Втікачем! Збіглим каторжником, якого на кожному кроці переслідуватимуть і зневажатимуть! Невже б ви погодилися так віддячити людині, яка двічі врятувала вас від смерті?

— Ні. Звичайно, ні! — заперечив Джомо. — Але що ж ви тоді пропонуєте?

Дженні пильно подивилась на негра, ніби вагалася: сказати чи ні, і, переконавшись, що співрозмовник підготовлений до всього, тихо промовила:

— Є тільки один вихід, Джомо. Ви повинні прийти в поліцію. Тоді капітан Кребс звільнить лікаря Райта! А я, з свого боку, обіцяю заступитися за вас перед інспектором.

Джомо здригнувся. Обличчя його скам'яніло. Мовчанка затягнулася. "Невже це пастка, яку придумав інспектор Кребс та його друг Ніксон? — думав Джомо. — Може, бвана Антоні нічого не знає, і його ім'я — тільки принада, на яку я маю пійматися? А може, й справді він зараз у тюрмі і нарікає на себе за те що втрутився в чужу справу? В такому разі я був би невдячною гієною, якби відмовився допомогти йому!

Багато різних думок промайнуло в голові Джомо протягом цих кількох хвилин, але жодна з них не давала відповіді на поставлене питання.

— Звідки бвана інспектор знає, де я? — запитав він, нарешті. — Чи ви розповіли йому про це, міс Дженні?

— Ні, я не розповідала, і він не знає, де ви.

— Хіба не він послав вас до мене?

— Джомо, я бачу, ви не довіряєте мені... — тихо промовила дівчина. — Даремно. Я ні разу не зробила нічого такого, що давало б підставу не довіряти мені. Навпаки, я допомагала вам разом з Антоні, який тепер поплатився за це.

Голос і слова Дженні прозвучали так щиро, що Джомо повірив дівчині. Він приклав руки до грудей і гаряче сказав:

— Міс Дженні, повірте мені, бвана Антоні — людина, якій я зобов'язаний найбільше в світі. Я без вагання віддам за нього життя, коли буде потрібно!

— Отже, ви згодні? — радісно вигукнула Дженні.

— Я повинен поговорити з своїми товаришами. Завтра о дванадцятій годині дня чекайте мене в місті біля аптеки…

Повернувшись в табір, Джомо зібрав раду командирів. Комебі, Дедані, керівник масаїв Ном і Туку, що вже зарекомендував себе як чудовий розвідник, уважно слухали повідомлення про розмову з Дженні Ніксон і про намір Джомо будь-що визволити лікаря Антоні Райта.

В шамбі запанувала могильна тиша. Комебі так стис зуби, що під чорною блискучою шкірою щік твердими вузлами випнулися жовна. Туку мовчав, але в його рішучому погляді Джомо ясно прочитав категоричне "ні". Інші дивилися на свого ватажка з острахом і подивом: що сталося з ним, завжди таким розумним і поміркованим? Чи не вселилася часом в нього сонна хвороба, яка потьмарила його розум?

— Ну, чого ж ви мовчите? — запитав Джомо. — Комебі, що ти скажеш?

Комебі підняв важкий кулак і стукнув себе по коліну.

— Не буде цього! Ось що я скажу! — вигукнув він. — Невже ти повірив тій брехусі, яка за намовою свого брата заманює тебе в пастку?

— Це божевілля, Джомо! — втрутився Туку. — Невже ти забув, хто така ця Ніксон? Хіба не її брат приїжджав у Гавіру, щоб арештувати тебе? Інспектор поліції — їхній друг! Чому ж ти сам лізеш у хитро розставлені сіті? Я певен, що з Антоні Райтом нічого не сталося.

— А коли це правда? — заперечив Джомо. — Коли Антоні Райта справді арештовано і засуджено через мене до шести років каторги? Тоді як?..

Комебі засопів і засовався на місці, недовірливо блимаючи очима на Джомо, а Туку тільки безнадійно махнув рукою.

— Скажи, Туку, — вів далі Джомо, не дочекавшись відповіді, — хіба ти не пішов би ціною волі чи навіть власного життя виручити Кована?

— То зовсім інше! — буркнув Туку, не підводячи очей.

— Це те саме! Лікар Антоні для мене як брат!

— Він — білий... — вставив хтось невпевнено.

— Не всі білі однакові! — відповів Джомо. — Антоні Райт білий, але він простягнув руку допомоги мені, чорному! І за це тепер його переслідують ті білі, що є й нашими ворогами! То хіба ж я маю право лишити його в біді?.. Ну, Комебі, невже ти зробив би інакше?

— Роби, Джомо, як знаєш!.. Але, на мою думку, треба все-таки послати когось до бунгало лікаря, щоб перевірити слова цієї міс.

— Оце вже інша мова! — зрадів Джомо. — Отже, зараз пошлемо розвідника в Гавіру, і, коли все підтвердиться, завтра я вирушаю в Екватор! Думаю, мзунгу довго не доведеться тішитися думкою, що вони тримають мене в своїх руках...

ДЖОН БЛЕК "ПРОТИ" КАПІТАНА КРЕБСА

Другого дня Дженні під'їхала до аптеки. До дванадцятої лишалося ще кілька хвилин. Відкинувшись на м'яку спинку сидіння, дівчина

поринула в глибоку задуму. Останнім часом вона не могла розібратися до ладу в своїх почуттях і переживаннях, викликаних пригодами з Антоні. Спочатку все це навіть подобалось їй, захоплювало, бо нагадувало пригоди героїв, вичитані в книжках, але останні три дні закрутили її, мов той вихор, трохи налякали і, головне, змусили замислитися над майбутнім. Одружитися з Антоні? Про це Дженні серйозно не думала. Її просто захоплювало в Антоні все незвичайне, не таке, як те, до чого вона звикла в своєму оточенні. Розум Антоні, його чесність, відвертість і, нарешті, простота — риса, зовсім не властива молодим людям, які оточували Дженні, коли вона навчалася в Англії, — вплинули на уяву дівчини. І в серце непомітно закралося глибоке почуття. Здавалося, Антоні назавжди ввійшов у її життя. От тільки чому це почуття останнім часом викликає в неї тривогу? Може, саме тому, що Антоні незвичайний, не такий, як інші?

Піймавши себе на цій думці, Дженні нахмурилась і відігнала її геть. Ні, вона кохає Антоні. Хіба не любов штовхнула її піти до того негра Карумби і просити його визволити Антоні? Дженні знала, що Антоні ніколи не схвалив би її вчинку і нізащо не прийняв би від Джомо такої жертви! Але нехай він потім лає її, зате буде на волі!.. Що ж до Джомо, то він однаково рано чи пізно потрапить до рук поліції, і його кинуть у концтабір!..

З цих роздумів її вивів голос Джомо.

— Дьямбо, міс Дженні!

— А-а, Джомо! Сідайте в машину! — і Дженні відчинила дверці. — Поїдемо?

— Поїдемо!

Машина зірвалася з місця. Джомо сидів, заглиблений в свої думки. Мовчала й Дженні. Тільки перед управлінням поліції, коли машина зупинилась і вони вийшли, дівчина тихо сказала:

— Джомо, Антоні нічого не знає! Все це придумала я. Не гнівайтесь на мене!

— Що ви, міс Дженні! Я дуже радий, що через кілька хвилин бвана Антоні буде на волі!

— Я заступлюся за вас перед містером Кребсом!

Джомо промовчав.

З облицьованого сірим каменем вестибюля їх одразу ж провели в кабінет Кребса. Капітан запросив Дженні сісти і глянув на Джомо, що нерішуче зупинився біля дверей. Інспектор не міг приховати свого подиву з того, що бачить цього негра в себе в кабінеті. Потім Джомо помітив, як у капітана піднялися брови і в очах спалахнув радісний вогник. І Джомо зрозумів: пощади від капітана йому не буде!

— Бвана, — сказав він, — ви знаєте, чого я тут… Сподіваюся, з цієї хвилини лікар Антоні Райт буде вільний.

— Це не твоя справа, — кинув презирливо Кребс. — Ми з тобою поговоримо пізніше!

— Дорогий віконте, — промовила Дженні, — заради мене обіцяйте, що ви по-людяному обійдетеся з Джомо Карумбою!

— Міс Дженні, для вас я ладен зробити все, — відповів Кребс. — Я обіцяю, що цей негр буде осуджений по справедливості. — І, викликавши полісмена, наказав: — Виведіть його!

Коли Джомо вивели, Дженні глянула на капітана.

— Тепер, думаю, ви звільните Антоні Райта? — спитала вона.

— Безперечно! — відповів капітан. — Зараз покличу містера Блека, і ми про все домовимось…

Кребс подзвонив по телефону, і через хвилину в кабінет зайшов Джон Блек. Він люб'язно привітався з Дженні і запитливо глянув на капітана.

— Джон, — ігноруючи офіційний тон, по-приятельському звернувся до нього Кребс, — доведеться переглянути справу Антоні Райта. Обставини змінилися: негр, за допомогу якому покарано Райта, сьогодні добровільно здався нам, на умові, що ми випустимо лікаря на волю. Але справа не тільки в цьому! За Райта просить також міс Дженні Ніксон, якій я не хотів би відмовити.

— Мені дуже жаль, але…

— Ніякого "але", Джон! Це треба зробити за всяку ціну. Я дав слово!

— Я не можу цього зробити, сер! Райта засуджено у відповідності з нашими законами…

Дженні занепокоєно дивилася на обох. Що це? Невже її нахабно обмануто? Перебиваючи Джона Блека, вона звернулася до Кребса:

— Може, ви дозволите мені побачитися з лікарем Райтом?

— Це неможливо, міс, — швидко відповів Блек. — Я відправив Райта разом з групою в'язнів у концтабір.

Тут уже не витримав і капітан Кребс. Він з досади грюкнув кулаком по столу і вигукнув:

— Хай йому чорт, Джон! Ви невчасно поспішили! Можна ж було відправити його завтра, післязавтра, через тиждень!..

— Безперечно! — відповів спокійно Блек. — Але звідки ж я знав, що він буде потрібен тут?

Кребс потер лоба.

— Та-а-ак. Це я винен, що не попередив вас… А все-таки що ми можемо зробити для міс Ніксон? Я особисто прошу вас… Сідайте, подумаємо!

Кребс сів за стіл і вичікувально подивився на службовця в справах реабілітації.

— Бачите, міс, — звернувся містер Блек до Дженні, — над нами є закон, переступити через який не має права ніхто: ні я, ні капітан Кребс, ні навіть сам губернатор… Але, зважаючи на ваше прохання і прохання капітана Кребса, я згоден зробити виняток і переглянути справу Райта. Я можу зробити тільки одно — знизити строк покарання в межах статті до мінімуму, тобто до півтора року…

Дженні хотіла сказати, що це її зовсім не влаштовує, що Антоні Райт не заслужив такого покарання, що, нарешті, негр Джомо Карумба, через якого розпочалася ця справа, добровільно з'явився в поліцію і віддав себе в руки правосуддя, аби тільки зняти обвинувачення з лікаря. Та капітан випередив її і, поплескавши Блека по плечу, вигукнув:

— Чудово, Джон! Півтора року — це не шість!.. Але мені здається, що й це забагато, коли взяти до уваги, що головний злочинець Джомо Карумба в наших руках!

Джон Блек замислився. Удаючи, що він наважився на крайній захід, який коштуватиме йому, можливо, дорого, містер Блек махнув рукою і сказав:

— Ну, ось що! Я беру на себе велику відповідальність! І це тільки заради міс Дженні Ніксон!.. Я завтра ж пошлю в концтабір новий вирок, яким зменшу строк покарання Райта тільки до півроку. Але коли мине цей строк, Райта буде вислано за межі Кенії! Це моє остаточне рішення!.. До побачення, міс Ніксон! Дозвольте йти, капітане?

Кребс кивнув головою, і Джон Блек вийшов. Дженні підвелася з крісла і недбало кинула:

— І за це дякую, містер Кребс!

— Мені дуже жаль, що нам не пощастило зовсім звільнити лікаря, — вибачливо промовив капітан. — Я не сподівався, що так трапиться. Правда, ми досягли чималого… Дозвольте вас провести, міс Дженні?

— Ні, навіщо ж… Я сама… До побачення.

— До побачення! Вітайте місіс Ніксон і Майкла!

Дженні повільно вийшла з кабінету і зачинила за собою двері. Капітан постояв кілька хвилин, прислухаючись. Знадвору донісся гуркіт мотора — Дженні поїхала. Тоді Кребс викликав Блека.

— Ну, Джон, ти просто артист! — вигукнув він. — Так розіграти інтермедію! Ха-ха-ха! Але скажи, будь ласка, на лихо ти відправив цього Райта в концтабір?

— Я його не відправляв, — усміхнувся Блек. — Він ще тут! До речі, тепер можна відправити?

— Безперечно, і натякни комендантові табору, що, хоч це й білий, а полегкостей йому не повинно бути. В "Чорний екватор" його, на острови!

— А куди того чорношкірого, що проявив таку великодушність?

— Карумбу? Ну, з цього я спочатку спущу шкуру, а потім, якщо він ще дихатиме, відправимо теж у "Чорний екватор" на закуску крокодилам! Можеш уже зараз написати йому вирок... Ну, років тринадцять, абощо... Я оце збирався до нього на побачення. Може, підемо разом?

— Звичайно!

— Ну, то ходімо! Візьмемо ще й сержанта Сміта, він мастак на різні вигадки, коли йдеться про те, щоб полякати чорношкірого!

Капітан Кребс поклав у кишеню пістолет, і вони, весело розмовляючи, вийшли з кабінету.

ПЕКЛО НА ОСТРОВІ

Лікаря Антоні Райта разом з десятком в'язнів-негрів кинули в поліцейську машину і відправили в Кисуму. Машина була закрита, і в ній стояла нестерпна задуха, їдкий пил, що здіймався від струсу на вибоїнах, змішувався з липким потом і брудними патьоками спливав по тілу. Голод і спрага подвоювали страждання.

В Кисуму прибули пізно ввечері. Як тільки в'язні вилізли з машини, їх оточили полісмени і хистким трапом перевели на катер, що стояв біля чорного причалу. Свіжий вітер приємно обвівав зморені тіла. Антоні на повні груди вдихав вологе повітря, що пахло рибою і водоростями, і намагався не думати про майбутнє. Навколо були такі мирні краєвиди, над безмежною далиною озера так яскраво мерехтіли голубуваті зорі,

таким звичайним і милим був плескіт хвиль, що блискучі наручники і мовчазні полісмени з рушницями напоготів здавалися неприємним, диким сном.

Вийшовши з затоки Кавіріндо, катер наблизився до одного з низьких болотистих островів і зупинився біля причалу, освітленого прожектором. В'язні зійшли на м'яку вологу землю, що, напевно, декому з них мала стати могилою. На невисокому підвищенні чорніло кілька дощаних бараків. В'язнів привели туди і замкнули в тісній, смердючій кімнаті. Вранці до них заглянув комендант — блідий маленький чоловічок. У нього був приступ малярії, і він в'яло махнув рукою.

— Оформіть їх, сержант!

Сержант, що супроводив коменданта, наказав в'язням роздягнутись і поставив кожному на лівому плечі клеймо червоною фарбою. Потім номер і прізвище в'язня сержант записав до товстої книги. Антоні став повноправним членом табору смертників, як він його назвав в думці.

Той самий сержант одвів їх у глиб острова. Там, на зеленому лужку, стояло десятків два негритянських халуп, їх привели до одної з них.

У халупі було брудно й вогко. На старих напівзотлілих матах в кутку лежало кілька чоловік, справжніх скелетів. Деякі попідводили голови. Як тільки трималися ці великі голови на тонюсіньких шиях!

Глянувши на них, Антоні відсахнувся.

— Не бійся, — байдуже сказав сержант, — не сьогодні-завтра вони віддадуть кінці, і вам буде просторніше... Це вже трупи.

Антоні сів на мату, але відразу ж схопився: навколо кишіли паразити. Він вискочив з халупи.

— Ні, я тут жити не зможу, — звернувся він до сержанта.

— Це вже ваша справа, — з філософським спокоєм відповів той. — Ночуйте проти неба. Ніхто вам не заборонить. Тут жити привільно, йди куди хочеш: не втечеш! До берега п'ять миль, а в воді — крокодили, які несуть вахту ретельніше, ніж вартові. Але хмари мошви все одно заженуть вас під покрівлю.

Сержант пішов.

Антоні стиснув зуби. Дика лють розпирала йому груди. Тільки тепер він цілком зрозумів трагізм свого становища. Його менш вибагливі супутники, вже немолоді негри, лишилися в халупі. А він стояв посеред зеленого лужка і не знав, що робити. Понад берегами шуміли широкі плавні — очерет, папірус, папороть. Десь за їх зеленою стіною чувся плескіт хвиль. У голубому глибокому небі пливли легенькі білі хмарини — там було стільки простору, стільки волі. Антоні похилив голову і глухо застогнав. Краще б зразу смерть від кулі, ніж повільне угасання, повсякденне відчуття, що ти стаєш трупом, тліном, землею!

Потім оглянувся. Навколо зеленіла густа трава, літали різнобарвні метелики, пташки. І це здавалося таким незвичайним на цьому острові, що він аж усміхнувся. Хвилинна слабість минула, серце знову забилося розмірено й спокійно. Що ж, треба жити й тут! І вижити!..

Біля халупи стояло вряд кілька десятків лопат. Він узяв одну, оглянув майданчик недалеко від табору і розпочав роботу.

З конусоподібних сірих халуп повилазили на траву всі, хто ще міг рухатись, і дивилися на білого дивака.

Антоні різав дерен на плитки і складав з них, як із цегли, халупу. За дві години стіни висотою в півтора ярда[10] були складені. Лишалося їх накрити — і пристановище для ночівлі буде готове. Але дерева для

перекриття на острові не було, і Антоні вирішив використати папірус, очерет, траву та папороть.

З лопатою на плечі він пішов до берега. Просто в черевиках увійшов у воду і почав підсікати міцний зелений очерет і тригранний папірус із пишними султанами на верхівках. Шорстке листя різало руки й обличчя, але Антоні заглиблювався все далі в плавні — там шумів високий триметровий очерет. Ось блиснула чиста вода. Озеро! Антоні розгорнув зарості — і перед ним відкрилася неозора гладінь. Тільки на обрії вузенькою смужкою синів далекий берег.

Антоні задивився, задумався і трохи було не поплатився за свою необережність. Щось сильно стукнуло в держално лопати, яку він виставив уперед. Антоні мало не впав, але встиг відскочити на крок назад, і якраз вчасно: перед ним майнула зубата паща молодого крокодила. Антоні сторчма ударив його лопатою просто в пащу. Зашумувала вода, затріщав очерет. Крокодил, засліплений від болю, завертівся на прорубаній доріжці. Антоні вдарив ще раз, і крокодил зник у каламутних хвилях озера.

Антоні переніс нарубаний очерет до своєї будівлі і, відсікши верхівки, наклав з цупких стебел товсту стелю, яку потім прикрив шаром дерну.

Житло було готове. Лишалося сплести мати, але їх Антоні замінив оберемком сухого очерету й трави — вийшла непогана постіль. Звичайно, в такому житлі можна було тільки спати й сидіти в негоду, проте воно, безперечно, було краще, ніж занедбані, брудні табірні халупи.

Увечері, з'ївши мізерну вечерю — три качани кукурудзи і печений банан, Антоні заліз у свою печеру, завісив вхід матою з листя папороті і ліг.

Під шум плавнів Антоні заснув. Прокинувся він від звуків сурми і виліз із свого житла. Посеред майданчика стояв охоронник і сурмив у мідну сурму. З халуп виходили напівголі, худі в'язні, брали лопати і шикувалися по два. Антоні вже знав, що їх ганяють на роботу.

— Гей, ти, відлюднику, — гукнув до нього охоронник, — повертайся швидше!

Одержавши від в'язня-кухаря два банани, Антоні мовчки взяв лопату і став у колону. Їх вели через увесь острів, довгий і вузький.

Біля глибоких, заповнених водою канав колона зупинилась. Усі стали на свої місця. Охоронник поставив Антоні скраю, відміряв кроками довжину канави, і робота почалася...

Незабаром Антоні зрозумів, що адміністрація табору провадить меліоративні роботи на острові. Вже майже половина острова була покраяна канавами на рівні прямокутники.

Всяка підневільна праця тяжка. Але праця людей, голодних, приречених на загибель, спрямована тільки на те, щоб якнайбільше виснажити працюючих, — удвоє тяжча!

У Антоні були ще свіжі сили, і він легко кидав скиби масної мокрої землі, змішаної з черепашками та напівзотлілими стеблами болотяних рослин.

— Гей, друже, — звернувся до нього по-англійськи сусід, літній негр, — куди поспішаєш? Чи, може, хочеш вислужитись перед начальством?

Антоні посміхнувся і почав копати повільніше. Треба працювати тільки для ока наглядача, так, як працюють оці голодні, виснажені люди. А вислужуватись... Ні, на цей шлях він ніколи не стане!..

Сонце поволі описувало в небі коло і пряжило худі чорні спини в'язнів. Нестерпно хотілося їсти. Час тягнувся нудотно довго.

За місяць Антоні звик до такого життя, як звикають до невигойної болячки. Він обріс густою щетиною, під очима в нього лягли сині тіні, руки огрубіли й потріскались.

Якось увечері, повернувшись з роботи, він сидів біля своєї халупи і жував банан, коли хтось окликнув його:

— Бвана Антоні!

Це був Джомо Карумба. Антоні зрадів йому як рідному братові і стиснув в обіймах, але відразу ж випустив: Джомо глухо застогнав і розвів руки лікаря.

— Що з тобою, Джомо?

— Пусте! — поморщився негр. — Просто бвана Кребс виконав свою обіцянку і зробив з моєї спини біфштекс!.. Ось уже місяць я не можу лягти на спину...

Антоні повернув Джомо спиною до світла, і очі його запалали гнівом: спина негра являла собою криваве місиво, вкрите свіжим струпом.

— Як же ти потрапив до його рук?

Джомо все розповів лікареві.

— Я знав, — закінчив він, — що вас не звільнили... Про це відверто сказав інспектор, намагаючись завдати мені ще більшого болю. І це страшенно пригнічувало мене.

— Дивно, — похмуро промовив Антоні, — як ти міг піддатися на умовляння міс Дженні. Ти ж знаєш Кребса та його друзів і повинен був міркувати тверезо. Твій вчинок необдуманий.

— Бвана Антоні, — гордо сказав Джомо, — у мене чорна шкіра, але ясна і чиста душа. Я чесна людина. Ви постраждали через мене!.. Хіба я міг лишити вас у біді. План міс Дженні здався мені здійсненним... Хто ж знав, що Кребс може бути таким підлим навіть по відношенню до міс Дженні... Він же обіцяв їй звільнити вас, коли я добровільно з'явлюся в поліцію. А потім відверто радів, що ми обидва потрапили до його рук, і навмисне відправив мене в "Чорний екватор"... Але я радий, що зустрівся з вами.

Тепла хвиля вдячності прокотилася в грудях Антоні.

Вони ще довго говорили пошепки, розповідаючи один одному про життя протягом останнього місяця. Нарешті, Джомо сказав:

— Треба тікати звідси, бвана Антоні, і швидше, поки ми зовсім не охляли.

— Я вже думав про це, — відповів сумно лікар, — але нічого розумного не надумав. До берега майже п'ять миль, в озері повно крокодилів. Уночі навколо острова патрулює катер... Правда, сам табір на острові майже не охороняється, бо куди ж втечеш... Коли б у нас був човен!..

— Треба щось придумати, — замислено промовив Джомо.

Надходила ніч. У повітрі роїлась мошва, а Джомо був майже голий. Короткі штани й черевики — оце й усе, що було на ньому. Антоні скинув з себе сорочку і віддав товаришеві.

— Бери, це все-таки захистить твою знівечену спину! Сьогодні ми якось переночуємо разом, а завтра побудуємо і тобі халупу.

Уранці, до схід сонця, Антоні й Джомо заходилися будувати з дерну житло для Джомо.

Про дивних в'язнів, які не хочуть жити разом з іншими, дізнався комендант табору і прийшов подивитись на чудаків.

— Даремно стараєтесь, хлопці, — сказав він. — Богові однаково, звідки прилетить до нього людська душа — з негритянської халупи, з печери пустельника чи з палацу багатія!

Комендант подав рапорт про відставку і з дня на день чекав заміни, а тому був у благодушному настрої.

— Богові справді однаково, сер, а то б він не допустив, щоб його цивілізовані діти так знущалися з простих дітей природи.

Коменданта здивувала добірна англійська мова.

— Ви — англієць?

— Так, я англієць! — з викликом сказав Антоні.

Комендант спантеличено подивився на охоронників, що стояли позаду. Це перший випадок, коли в його табір потрапляє англієць. Як правило, крім прізвища, ім'я та характерних прикмет, ніяких відомостей про в'язнів не передавали. Та й навіщо ті відомості? У концтабір відправляли людей, небезпечних, на думку властей, для британської корони, і вони підлягали знищенню.

— Ви — комуніст? — спитав комендант.

— Комуніст? — здивувався Антоні. — Я такий же комуніст, як ви турецький паша. Але я чув, що комуністи визнають негрів за повноправних людей! От, бачите, я вже висловлюю комуністичні переконання, хоч справжніх комуністів і в очі не бачив!

— Ви дивна людина! — сказав комендант. — Тепер я розумію, чому вас відправили сюди! Ваше місце саме тут!

— Я гадав, що ви говорите зі мною як джентльмен…

— Не турбуйтеся, від нашої розмови ваше становище не зміниться на гірше, — з іронією відповів комендант.

Він пішов, а за ним посунула і охорона.

— Бвана Антоні, так говорити з ними небезпечно. Для чого розкривати свої думки? — сказав Джомо.

— Прорвало!.. Треба щось придумати, поки ще є сили… Інакше — загинемо!..

В той же день вони обміркували план утечі…

Можливість була єдина — перепливти озеро і добратися до суходолу. Саме настали безмісячні ночі. З очерету й папірусу вирішили зв'язати пліт, як це з давніх-давен робили приозерні жителі. На щастя, і очерету й папірусу в плавнях було багато.

Працювали вночі по черзі: один ішов у плавні, і лопатою підсікав очерет, а другий вартував. В'язні навпомацки вибирали в пітьмі найвищі і найтовщі стебла, зрубували їх і залишали на місці сохнути. Рубали вибірково, на широкій площі, щоб не помітили охоронники.

Темні ночі і тверда думка охорони про те, що з табору втекти неможливо, сприяли здійсненню їх сміливого задуму.

Через тиждень, коли назбиралася достатня кількість матеріалу і він висох, друзі знесли його докупи в гущавину заростів. Тільки тонка смуга очерету й папірусу відділяла їх од води. Там із легких і міцних стебел вони зв'язали довгі, рівні снопи, поклали їх поряд, з'єднали міцними перевеслами з трави, а впоперек прикріпили короткі снопи з папірусу. Вийшов довгий легкий пліт, який міг витримати далеке плавання.

Ніч була темна. Над островом шумів вітер. Накрапав дощ. Табір спав. Вартовий зробив обхід, заглянув у кожну халупу, присвічуючи кишеньковим ліхтариком, і сховався у сторожову будку.

Джомо й Антоні зробили з трави опудала, поклали їх на свої постелі, а потім, мов тіні, шаснули в плавні. З собою захопили дві широкі лопати, що мали правити їм за весла, і легку, міцну мату, яку при потребі можна було використати як вітрило.

Продершись у непроглядній темряві крізь густі зарості до плоту, вони витягли його з схованки і спустили на воду. Пліт загойдався на хвилях. Джомо відіпхнувся лопатою від берега, і незабаром острів зник у темряві.

Тільки праворуч, на причалі, горів прожектор, час від часу обмацуючи променем каламутні хвилі. Але невеликий мис надійно прикривав утікачів, і промінь ковзав понад їх головами.

Теплі бризки хвиль обдавали втікачів з ніг до голови, але вони енергійно гребли лопатами. Подув вітер.

— Антоні, піднімай мату! — сказав Джомо, що сидів позаду і кермував.

Лікар підвівся і розгорнув у руках мату. Пліт одразу рвонуло і понесло вперед, у непроглядну темінь. Джомо скерував його так, що промінь прожектора лишився збоку і позаду.

Вітер дужчав. Пішов дощ. Він лив нестримними потоками, вода в озері аж клекотіла. Густа пітьма поглинула все навколо, втікачі не бачили навіть один одного. Хвилі перекочувалися через пліт.

— Кидай мату, Антоні! — гукнув Джомо. — Перевір, чи ніде не розірвало пліт!

Антоні обмацав усі снопи й перевесла, позв'язував ті, що розв'язались.

Опівночі вони були вже напівдорозі до берега. Дощ стихав, але темрява стала ще густіша. Раптом утікачі почули вуркіт мотора, і майже одночасно блиснув промінь прожектора. Це був сторожовий катер.

— Лягай! — гукнув Антоні і сам припав до снопів.

Джомо ліг поряд. Промінь ковзнув понад ними і побіг далі. Антоні схопив мату і накрив нею себе й товариша. Пліт сидів у воді низько і майже ховався за хвилями.

Промінь прожектора і стукіт мотора наближалися. Втікачі принишкли: катер у темряві міг налетіти на пліт і рознести його вщент.

Мотор прогуркотів зовсім близько. З катера долетіли навіть слова вахтового. Висока хвиля накрила втікачів і мало не змила в озеро.

Катер віддалявся. Але сріблясто-жовтий промінь прожектора ще довго ковзав по хвилях, аж поки не зник за островом.

Антоні й Джомо знову взялися за лопати. Втоми як не було. Нерви були напружені до краю, серця лунко стукотіли. Всі помисли, вся сила м'язів були скеровані на одне — якнайшвидше досягти землі, і руки ще міцніше стискали лопати.

Почало світати. Хмари розійшлися, але вітер знову подужчав, і пліт ледве тримався на поверхні. Він, мов живий, вигинався на хвилях, і управляти ним стало важко, бо кінці снопів розтріпалися, сидіти на ньому можна було тільки посередині.

У передсвітанковій імлі засіріли невиразні обриси землі. Незабаром пліт наблизився до берега, вітер гнав його просто на слизькі прибережні скелі. Антоні напружено вдивлявся вперед. Чи пощастить їм живими й неушкодженими вибратися на те мокре слизьке каміння?.. Раптом він ліворуч помітив протоку. Схопивши лопату, лікар простромив її крізь снопи, глибоко під пліт. Це був непоганий руль, але пліт погано слухався його. Проте Антоні не втратив надії і з усієї сили наліг на держално. Джомо зрозумів маневр товариша і почав допомагати йому. Пліт поволі змінив курс і поплив у протоку, що вела в широку спокійну лагуну, вкриту попід берегами водоростями.

Вода в протоці клекотіла, хвилі розбивалися на тисячі бризок, пліт кидало, мов тріску.

Втікачі були напоготові: з води виступали підводні скелі. Пліт кілька разів обкрутився, зачепився боком за скелю і, нарешті, легко загойдався на зеленкуватій поверхні лагуни. Втікачі полегшено зітхнули і взялися гребти до берега.

Крізь розірвані хмари на сході зарожевіло небо. Легенькі брижі перекочувалися по широкій лагуні і розбивались об прибережні зарості.

До берега було вже зовсім близько, коли раптом знизу почувся поштовх. Пліт зупинився. Невже підводна скеля?.. Антоні опустив

лопату. Вона вдарилася об каміння. Отже, вони сіли на мілину. Антоні ступив у воду і спробував зіпхнути пліт, але його зусилля були марні.

— Крокодили! — попередив Джомо.

Антоні оглянувся і миттю скочив на пліт. Від протилежного берега через лагуну повільно, ніби роздумуючи, пливли два крокодили. Втікачі гарячково обмірковували становище.

— Треба зштовхнути пліт! — гукнув Антоні. — Тільки швидко!

Обидва миттю стрибнули у воду. Ноги ковзали по нерівній кам'яній скелі, вкритій слизьким мулом. А пліт не піддавався. Він намок, став важкий, до того ж міцно засів на гострому шпилі підводної скелі.

Тим часом зійшло сонце. Малинові промені веселкою заграли над лагуною. Вітер, зупинений береговими заростями, ледве брижив воду і летів далі на пологий берег, де в голубуватій імлі кучерявилися темно-зелені плантації бананових дерев.

Антоні оглянувся: крокодили були вже близько.

— Джомо, бережись! — крикнув він і виліз на розтріпаний пліт.

Джомо загаявся на якусь мить і мало не поплатився життям: біля його ніг з'явилася огидна зубата паща. Антоні сторч кинув у неї лопату. Залізо дзвякнуло об страшні щелепи, і крокодил пірнув під воду. Це врятувало Джомо. Важко відсапуючись, він теж стрибнув на пліт.

У цю мить з берега почувся голос:

— Гей, там, на воді, тримайтесь!

Вони оглянулись і побачили, що від берега відчалила велика пірога, на якій стояв з веслом у руках негр у білій сорочці до колін. Негр гріб щосили. Пірога швидко наближалась. Але й крокодили посилили натиск. Вода навколо вирувала й пінилася. Гребенясті спини і вузькі гострозубі пащі знову виринули з води, а злі очі уважно стежили за кожним рухом людей. Антоні відірвав сніп очерету і кинув далеко в воду. Крокодили вмить потрощили його своїми гострими рідкими зубами. Це трохи одвернуло їх увагу від людей.

Тимчасом наблизилась пірога. Втікачі стрибнули в неї і, знесилені, попадали на дно. Вигляд у них був жалюгідний. Мокрі, обірвані, змучені, вони здавалися вихідцями з того світу.

Літній негр-рятівник злякано дивився на них. Антоні вловив його погляд, спрямований на ліве плече Джомо, де червоніло клеймо Ч. Е.

— Ми звідти! — хитнув Антоні головою в бік озера.

— Бачу, — відповів негр мовою племені джолуо. — Я стільки чув про той страшний острів! До нього не дозволяється і на милю підпливати. Сторожові катери завертають усіх…

— Допоможи нам — ми добре заплатимо! — сказав Антоні.

Негр недовірливо оглянув їх з ніг до голови: звідки ж у них можуть бути гроші? Але хитнув головою на знак згоди.

Пірога причалила до берега, і втікачі оглядаючись пішли за джолуо. Він провів їх долиною на плантацію бананів. Розкішні високі дерева зеленіли після дощу широким листям, великі плоди гнули стебла до землі. Молоді пагінці вперто пнулися вгору — господар не встигав їх зрубувати. Банани, що дають неграм їжу, чудове пиво, матеріал для покрівлі шамб, за сприятливих умов так розростаються, що не потребують ніякого іншого догляду, крім постійної і ретельної

розчистки. Без неї плантація за рік перетворилася б у непролазні дикі хащі.

— Ось тут перебудете до вечора. Сюди ніхто не прийде. Я навідаюсь — принесу їсти.

Негр зник, а втікачі залізли в найгустіші зарості, впали на теплу сиру землю і миттю поснули. Вони не чули, як через півгодини до них прийшов джолуо і приніс печених бананів, кукурудзяних коржів та води в череп'яній тикві. Глянувши на людей, що міцно спали на землі, він поклав їжу на банановий листок і подався геть.

Першим прокинувся Антоні. Сонце вже хилилося на захід. Нестерпно хотілося їсти, і втікачі жадібно накинулися на їжу, запиваючи сухі коржі теплою водою.

Потім Джомо пішов на край плантації, щоб розвідати місцевість. Але не встиг він вийти із заростей, як почув людські голоси. Джомо розгорнув листя і остовпів: попід плантацією від краалю йшла група військових. Попереду поспішав маленький, верткий комендант концтабору, а поряд нього, розмахуючи руками, широко ступав босими ногами негр-джолуо, той самий, що вранці врятував їх від крокодилів.

— Смердючий шакал! Урятував, щоб продати табірній охороні за двадцять фунтів! Чоловіче, у тебе чорна не тільки шкіра, а й душа! Хай буде проклята пам'ять твоїх предків! — вилаявся Джомо і, стиснувши зуби, кинувся назад, у гущавину крислатих бананів.

ЗУСТРІЧ З НОСОРОГОМ

Життя Дженні в наступні дні було сповнене безперервного чекання. Їй здавалося, що ось відчиняться двері, в кімнату посміхаючись зайде Антоні і, ніби нічого й не було, розповість про чергову подорож у савани.

Але поступово дівчина примирилася з дійсністю і почала чекати листа. Проте дні минали, а листа все не було.

Дженні не хотілося дзвонити Кребсу, щоб узнати про Антоні, але Майкл, який через капітана добре знав цю справу, розповідав, що Райта відправлено в концтабір, де нібито він працює лікарем.

Наприкінці місяця в Бруконвіл приїхав капітан Кребс. Він трохи схуд і виглядав молодшим. Місіс Ніксон, яка не приховувала своєї симпатії до нього, зраділа приїздові гостя і запросила його на обід. Кребс багато говорив, проте Дженні неохоче підтримувала розмову.

Перед від'їздом капітан, вибравши хвилину, звернувся до дівчини:

— Міс Дженні, ви щось маєте на серці проти мене?..

— Чому вам так здається? — запитала дівчина.

— А хіба ваша холодність не говорить про це?

— Я з усіма однакова...

— З усіма присутніми... — гіркота почулася в його голосі. — А я не можу бути з усіма однаковий! Моє серце не знає середини: в ньому або любов, або ненависть!..

— Ваше серце — страшне!

— Вам його нічого боятися! — схвильовано сказав капітан Кребс. — Воно належить вам!

Це вже було освідчення. Дженні нічого не відповіла. Що вона могла сказати? Що не любить його? Але це й так видно. Вона нерухомо сиділа

на стільці, склавши холодні білі руки на колінах, і дивилася мимо нього в бездонну глибочінь блідо-рожевого передвечірнього неба. Кребс почекав хвилину і зрозумів, що треба прощатися. В думці він картав себе за те, що занадто поспішно вихопився з таким невдалим освідченням. Але Кребс був людиною, яка звикла в усьому обвинувачувати інших. "Дівчисько! — сердито думав він про Дженні. — Вередливе дівчисько! Могла б хоч якимсь жартом відповісти на мої слова! Ну, стривай же, я провчу тебе!"

Приїхавши додому, Кребс одразу кинувся до телефону.

— Алло, Бруконвіл?

— Це ти, Нельсон? — спитав Майкл. — Я пізнав тебе по голосу…

— Є новина, правда, не з приємних, особливо для міс Дженні.

— Що сталося? Не тягни, викладай швидше!

— Слухай. Сьогодні при спробі втекти з концтабору вбито Райта!..

— Не може бути! — вражено промовив Майкл.

— Я теж спочатку не повірив, коли мені сказали в управлінні…

— Оце так штука! Не знаю, як і сказати про це Дженні. Ну що ж, на добраніч!

Капітан злорадно подумав, як гостро, в саме серце, вразить ця вигадка ту холодну гордячку! Чорт з нею! Нехай поплаче! Йому теж нелегко! Врешті, якщо не пощастить насправді ліквідувати Райта, він завжди зможе викрутитись: скаже, що з концтабору повідомлення передали помилково, не перевіривши…

Містер Кребс був певен, що Дженні неодмінно подзвонить, і чекав її дзвінка, йому так хотілося почути її схвильований голос, плач, а можливо, й обвинувачення. Але телефон мовчав, і Кребс, досадливо поморщившись, ліг спати.

Наступного дня, згадавши про свою витівку, інспектор вирішив негайно їхати в Бруконвіл і або підтвердити, або спростувати вигадку. Віддавши розпорядження по управлінню, він помчав до Ніксонів.

Якийсь час містер Кребс навіть був схильний відразу сказати, що вчорашнє повідомлення — непорозуміння, помилка коменданта табору, але приїхавши і побачивши сухі, холодні очі міс Дженні, він закипів злістю і на питання Майкла, чи все це правда, відповів:

— На жаль, правда! В усякому разі, я не одержав сьогодні жодного слова, яке б спростовувало вчорашнє повідомлення коменданта табору...

Тепер містер Кребс регулярно, двічі на тиждень — у суботу й неділю — приїздив у Бруконвіл. Часто він лишався ночувати в Майкла. В них були якісь свої справи.

З Дженні капітан говорив мало, але зустрічалися вони часто, і місіс Ніксон сподівалася, що Дженні, кінець кінцем, забуде про Антоні. Тепер вона не бачила причини, яка б могла стати на перешкоді її намірові видати дочку за знатного офіцера. Місіс Ніксон не знала, що дочка підозрювала капітана в навмисному, вбивстві Антоні. Але випадок і спритність Кребса допомогли похитати цю підозру дівчини.

Одного разу Дженні і Майкл, розмовляючи, сиділи в тіні сикоморів, коли до них підійшов Кребс.

Місіс Ніксон, яка з вікна бачила, що приїхав капітан, покликала сина:

— Майкл, пошта прибула. Тобі лист!..

Майкл схопився.

— Пробачте, я на хвилину, — і побіг.

Дженні і капітан лишилися вдвох. Такої нагоди містер Кребс чекав давно. Поборовши в собі неприємне почуття боязкості, він заговорив про те, що не на жарт мучило його.

— Міс Дженні, ви така холодна до мене… А я завжди бажав вам тільки добра!

— Не прикидайтесь! — різко повернулася до нього дівчина, капітан аж сторопів. — Хіба не ви вбили Антоні Райта? І ви без найменшого докору совісті приїжджаєте сюди, де живуть люди, які… так любили його!

Кребс підвівся, склав благально руки. Він зблід — і це було йому на користь.

— Міс Дженні, це безпідставне обвинувачення! Я зовсім не причетний до вбивства лікаря Райта! — він брехав, але брехав так палко, що мало сам не повірив у те, що казав. — Ви вважаєте, що я через ревність став на шляху Райта. Я справді ревнував, навіть тепер ревную вас до його пам'яті, але я швидше дав би відрубати собі праву руку, ніж дозволив би таким негідним способом домагатися вашої прихильності! Ні, міс Дженні, ви не знаєте Кребса! Він набагато кращий, ніж ви думаєте!

— Ви не можете довести, що непричетні до вбивства Антоні.

— Можу! Я знав: рано чи пізно така розмова відбудеться…

— І тому…

— І тому провів розслідування, результати якого повинні переконати вас, що я в цій справі абсолютно не винен! Винен, коли хочете, сам Райт! Він хоч і англієць, але в Кенії для нас, білих, — ворог! Мені здається, що містер Райт не лікар, а таємний агент комуністів і приїхав сюди для підривної роботи!

— Я не вірю, щоб Антоні замишляв проти нас щось лихе!

— Ви багато чого не підозрюєте, Дженні! — вигукнув капітан. — Знайте ж, що Антоні Райт був зв'язаний з бандами мау-мау! Це доведено і не підлягає сумніву.

— Неправда!

— Мені жаль, що ви не вірите, міс Дженні… Але я особисто допитував Джомо Карумбу, і він зізнався, що був зв'язаний з Райтом. А Карумба, як вам відомо, справжній мау-мау. Ви самі привезли його з лісу.

Дженні зблідла. Все це було дуже схоже на правду… Про дружбу Антоні з Джомо знали тільки вона й Кване… Невже Кребс каже правду? Невже Джомо сказав щось таке, що скомпрометувало Антоні?

Кребс розгадав думки дівчини… і посилив психологічну атаку.

— Цей Карумба неодноразово користався допомогою Райта і поступово різними облудними шляхами перетворив його на свого спільника. А ви напевно знаєте про симпатію лікаря до негрів. Отже, нема нічого дивного в тому, що він став на той згубний шлях, який, зрештою, й привів його до в'язниці, а потім і до смерті… Але, треба сказати, він загинув, як герой, у нерівній боротьбі з охороною табору, намагаючись силою звільнити себе та інших в'язнів… Це була мужня

людина! І я віддаю належне Райту, — з пафосом закінчив Кребс, — хоч із зрозумілих причин і не відчував особливої симпатії до нього…

— Бідний Антоні, — прошепотіла Дженні крізь сльози.

Вона розуміла, що цілком вірити капітанові Кребсу не можна. Але цього разу він, здається, сказав правду!..

Кребс замовк. Справа була зроблена. В душі дівчини посіяні сумніви. На самоті Дженні почне аналізувати все те, що вона почула, побачила, пережила, і ще більш заплутається… А тимчасом рана загоїться, і Антоні стане далекою і вже не болісною згадкою… Час — найкращий лікар!.. Минуть місяці, а там… — і капітан усміхнувся своїм мріям.

Підійшов Майкл.

— Бачу, у вас тут приємна розмова, — сказав він. — Едді Крон запрошує нас у наступну неділю на обід. Ти будеш, Нельсон?

— Якщо Едді надіслав мені запрошення.

— Я не сумніваюсь у цьому…

Через тиждень у Едді Крона — сусіда Ніксонів — зібралася золота молодь — синки та дочки навколишніх плантаторів. Майкл і Дженні приїхали останніми. Дженні була бліда й сумна, і Кребс майже не відходив од неї. Це помітила Кетрін Майлс, відома своїм гострим язиком.

— Погляньте на капітана! — шепотіла вона подругам. — Він зовсім втратив голову!.. А Дженні! Ніколи б не подумала, що це дівчисько так уміє прикидатися холодною і байдужою!.. Вона знає, що робить… Він, здається, готовий на все заради неї!..

І хоч подруги знали, що устами негарної і злої Кетрін говорить заздрість, вони не могли не погодитися з нею. Капітан справді упадав коло Дженні і готовий був виконати будь-яке її бажання.

Надвечір Едді Крон запропонував прогулянку по шосе, що пролягало поблизу.

Кілька автомобілів виїхали з обнесеного високою металевою огорожею двору і через півгодини повернули на блискуче асфальтоване шосе, що вело до Найробі. Ліворуч від дороги подекуди траплялися оброблені поля, праворуч простяглася сіра рівнина, поросла рідкими кущами і поодинокими деревами. Це був буш, у якому на десятки кілометрів розкинувся Південний заповідник. Едді Крон та його товариші вирвалися вперед на своїх швидкохідних машинах, інші, в тому числі й Майкл, відстали далеко позаду.

Сонце заходило, і в розпеченій за день савані вже повівало прохолодою. Висока трава і зарості колючих чагарників надійно захищали мешканців савани від допитливого ока людини. Але траплялося, що іноді звірі самі виходили на дорогу.

Звичайно, можливість зустрітися з якимсь хижаком мало непокоїла веселу компанію. І коли за крутим поворотом Майкл рвучко загальмував, усі здивовано глянули на дорогу.

— Носорог! — злякано прошепотів хтось.

Справді, з придорожніх заростей вийшов носорог. Вийшов із агав на дорозі. Його маленькі чорні очі люто блиснули. Майкл на хвилину розгубився. Що робити — стріляти, їхати вперед чи повертати назад? Позаду вже зупинилися інші машини, і Майкл повернув кермо праворуч… Носорог, грізно нагнувши голову, рушив назустріч. Дженні скрикнула і прихилилася до брата. В ту мить форд здригнувся від удару і став. Звір пробив стальну обшивку машини, і ріг його застряв у

задньому сидінні. Страшний рев оглушив переляканих брата й сестру. Автомобіль, наче живий, здригався і під натиском величезної сили поволі сунувся в кювет. Дженні спробувала відчинити дверці, але не змогла. В дівчини мороз пішов поза шкірою, коли вона подумала, що звір може вдруге напасти на них і своїм страшним рогом ударить в передні дверці, за якими сиділи вона і Майкл...

Містер Кребс, що під'їхав останнім, застиг від жаху, побачивши, як лютий звір розправляється з беззахисною машиною. Капітан стиснув тонкі губи і включив швидкість... Обминаючи зупинені машини, бюїк рвонувся вперед і раптом врізався прямо в носорога. Посипалося скло, почувся скрегіт металу. Звір заревів від болю і, зламавши ріг, зник у заростях, волочачи перебиту ногу. Бюїк перевернувся. Всі повискакували з машин і кинулися до капітана. В нього була переламана ключиця, на голові кров'янилася широка рана. Потерпілого обережно винесли з машини і поклали на асфальті.

Кребс тихо стогнав. Майкл зняв з себе сорочку і перев'язав йому рану. Потім капітана поклали в іншу машину і повезли до міста...

Другого дня Майкл і Дженні приїхали в лікарню провідати Кребса і висловити йому свою подяку. Капітан лежав у невеликій білій палаті, голова його була забинтована, а обличчя посіріло від втрати крові. Побачивши Дженні, Кребс кволо всміхнувся.

Дівчина сіла на стілець і тихо промовила:

— Дякуємо вам, Нельсон, ви сміліва людина! Коли б не ви, то довелося б нам з Майклом лежати з поламаними кістками.

— О, не робіть з мене героя, міс Дженні, — відповів капітан. — Заради вас хоч хто рискуватиме життям! Я дуже радий, що з вами нічого не трапилося. Через якийсь місяць я вже приїду в милий моєму серцю Бруконвіл...

— Обов'язково, дорогий Нельсон! — вигукнув Майкл. — Ми завжди будемо раді твоєму приїзду. Мама передає тобі побажання якнайшвидше видужати. Вона теж буде рада бачити тебе в нашому домі!..

— Дякую, — прошепотів Кребс і заплющив очі.

Дженні глянула на його бліде обличчя, обрамлене білою марлевою пов'язкою, і підвелася. Майкл хитнув головою, і вони тихо вийшли з палати.

ЧОРНА МАМБА

Лежачи на банановому листі, Антоні спокійно жував цупкий, мов шкіра крокодила, корж, коли прибіг захеканий Джомо.

— Поліція! За нами погоня! Джолуо зрадив нас! — одним духом випалив він.

Антоні схопився. Джомо махнув йому рукою, і обидва пірнули в гущавину… Незабаром бананова плантація лишилася позаду. Втікачі вибігли на рівнину, порізану балками. Вдалині, миль за три-чотири, на узгір'ї, синів ліс. Антоні й Джомо побігли туди. Коли б до ночі добратися до лісу! На одному з пагорків Джомо зупинився, щоб оглянути все навколо, і остовпів: ціла група полісменів бігла їм навперейми…

Втікачі на мить розгубилися. Вони кинулися праворуч, але звідти пролунав постріл, і над головами просвистіла куля. Отже, там теж були переслідувачі… Позаду, з банановых заростей, до них мчала ще одна група.

— Прокляття! Ми оточені! — розпачливо вигукнув Антоні.

Як усе безглуздо вийшло! Досягти берега — і довіритись якомусь мерзотникові, що продав їх за двадцять фунтів.

Джомо кинувся на землю і беззвучно заплакав, його широкі плечі здригалися. Антоні мовчки стояв над ним. Обірваний, худий, заросліий густою щетиною, він, стиснувши кулаки, блискучими запаленими очима стежив за переслідувачами, що з усіх боків бігли до них. Утікачі не оборонялися. Антоні мовчки простягнув руки — клацнув замок стальних наручників.

Квапливо підійшов захеканий, блідий комендант. Позад нього, ховаючись, мов шкодливий кіт, причвалав негр-зрадник. Комендант мовчки підійшов до Антоні і пістолетом ударив його в лице. Антоні похитнувся, виплюнув солону кров. Комендант вдарив ще раз — у скроню. Антоні впав. Комендант розмахнувся, щоб ударити ще раз, але Джомо кинувся на Антоні і своїм тілом затулив його.

— Яке благородство! — насмішкувато вигукнув комендант і кованим черевиком ударив Джомо в обличчя. — Візьміть їх...

Через дві години втікачі знову були на острові. Їх кинули в карцер. Заскреготав залізний засув. Стало темно і тихо.

Скільки часу вони просиділи в карцері, ніхто з них не міг сказати: місяць, два чи три. Це була безконечна ніч. Жоден промінь світла не проникав у камеру. Потім раз у тиждень на півгодини їх почали виводити на прогулянку в двір.

Одного разу їх випустили і звеліли йти до табору. Від свіжого повітря паморочилося в голові. П'янили густі запахи трав, вологого вітру, що прилітав з озера.

Антоні й Джомо здивував широкий синій водний простір, що відкривався перед очима. Невже їх привезли на інший острів? Ні! Ті самі

будинки комендатури і гостроверхі, конусоподібні халупи в'язнів. Тільки плавнів і сліду не було! Понад берегом жовтіла густа висока стерня... Це комендант наказав зрубати плавні, щоб надалі унеможливити втечу в'язнів.

Арештованих привели до нового коменданта Вільямса, який сидів у тіні на веранді. Це був кремезний офіцер. Піднявши сітку, що захищала обличчя від мошок, він зацікавлено глянув на прибулих.

— Он ви які, герої! Підійдіть ближче! — Комендант ткнув по черзі кожному в обличчя здоровенний, поріслий чорним волоссям кулак. — Оце бачили? Я з вами не панькатимусь! Від мене пощади не чекайте! Тільки що — шкуру спущу!.. А тепер забирайтесь під три чорти!

Їх повели в табір. Там усе було як і раніш. Землянки їхні стояли порожні, тільки густо обросли травою. Антоні кинувся на цей зелений килим, ліг горілиць і глибоко зітхнув... Яка розкіш навколо, яке привілля! Свіже повітря, голубе високе небо, а в ньому в'ються білокрилі пташки, дзвенять піснями!.. Після темної ночі карцера і цей проклятий острів може здатися раєм!..

Того ж дня сталася подія, що схвилювала весь табір.

Була неділя, і в'язнів не погнали на роботу. Знесилені і хворі, вони повиповзали з смердючих халуп і бродили по вирубаних плавнях, збираючи устриць та черепах. Ті, кому пощастило знайти щось їстівне, розклавши з сухого очерету багаття, варили в алюмінійових мисках обід.

Біля одного багаття сиділи два брати — молоді, красиві хлопці. Вони піймали черепаху, і з їхньої миски смачно пахло ніжне розварене черепашаче м'ясо. Несподівано біля юнаків з'явився комендант, що в супроводі охоронників робив обхід. Він підійшов до братів і мовчки стежив, як один з них, нагнувшись над мискою, помішував юшку.

Другий палицею підворушував вогонь. В'язні так захопилися своєю справою, що не помітили солдатів.

І раптом трапилося неймовірне: комендант наступив ногою негрові на шию і штовхнув його лицем прямо в миску… Пролунав жахливий крик.

— Будеш сидіти в присутності офіцера, — зло сказав комендант, відходячи.

Нещасний схопився на ноги, його обличчя вкрилося суцільним велетенським пухирем. Він кинувся бігти, але відразу ж упав на траву і кричав, звиваючись від нестерпного болю. З усіх боків бігли на крик в'язні.

Брат нещасного спочатку ніби остовпів і широко відкритими очима дивився то на коменданта, то на обвареного брата. А потім, страшно крикнувши, мов розлютований леопард, кинувся на коменданта. Він схопив офіцера за горло і повалив його. Двоє тіл зчепилися мертвою хваткою і качалися по землі… Нарешті охоронники відтягли негра. Комендант підвівся, вихопив пістолет і двічі вистрілив у нього.

— Пристрілити оте падло. Хай не репетує! — кинув він уже майже спокійно в бік обвареного.

Пролунало ще два постріли, і бідолаха замовк навіки.

В'язні мовчали, грізно дивлячись на коменданта. Вони все щільніше сходилися навколо нього та охоронників.

— Розійдись! — гукнув комендант.

Натовп мовчав. Блискали очі. Стискувалися важкі кулаки.

— Назад, дияволи! — і комендант кілька разів вистрілив не цілячись у натовп.

Два негри зойкнули і впали. Ззаду пролунало ще кілька пострілів — над головами просвистіли кулі. То стріляли полісмени, що бігли від комендатури. В'язнів розігнали прикладами, гумовими палицями. Трупи відтягли до берега і там лишили, щоб пізніше катером відвезти в озеро.

Джомо ледве стримувався. Антоні умовляв його не втручатися: досить було найменшого приводу, щоб комендант пристрілив негра. Джомо і сам розумів: бунт неозброєних людей міг призвести тільки до загибелі багатьох десятків в'язнів. І, затуливши обличчя руками, одійшов.

Перший вибух гніву незабаром минув, голодні, виснажені в'язні знову розповзлися по невеликому острову…

Потекли страшні одноманітні дні каторги. Усіх в'язнів — і здорових і хворих — щодня ганяли на виснажливі земляні роботи. Мізерний пайок зменшили ще наполовину…

— Це не курорт, — пояснював комендант табірній обслузі. — До біса філантропію! Ми покликані розчистити місце для європейської цивілізації!

Нагляд за в'язнями був посилений. Працювали тепер окремими командами по двадцять п'ять осіб під охороною наглядача.

Антоні й Джомо потрапили в одну групу. Вони мусили викопати за день десять кубометрів землі. Червонуватий ґрунт був липкий, мов глей, і важкий. Щоб виконати норму, треба було мати міцні м'язи і повний шлунок.

Одного разу вони, як завжди, мовчки копали свою частку. Збоку, кроків за десять, на купі сухого очерету сидів охоронник Джіммі Бен. З ним в'язні охоче йшли на роботу, бо він не кричав на них, як інші, а ввечері записував усім повну норму. Охоронникові було років двадцять, на його добродушному обличчі завжди сяяла посмішка.

Раптом Джіммі несамовито закричав, схопився і почав щось топтати ногами. Підвівши голову, Антоні помітив довгу чорну змію, що звивалася під ногами солдата. Антоні вистрибнув з канави і рубонув її лопатою. Холодне вертляве тіло розпалося на дві частини. Джіммі підняв руку — з кисті стікала крапельками кров.

— Це чорна мамба, болотяна змія! — промовив лікар.

Джіммі зблід. Він скинув панаму і витер з лоба холодний піт.

— Гей, Том, сюди! — гукнув солдат до свого напарника.

— Він вам не допоможе! Я лікар, якщо не заперечуєте, спробую дещо зробити. Тільки не гайте часу — кожна хвилина дорога! Укус чорної мамби дуже небезпечний!

Джіммі широко розплющеними від жаху очима дивився на Антоні і, здається, нічого не розумів.

— Дайте ніж! — схопив його за руку Антоні.

Охоронник квапливо дістав ніж, подав його Антоні.

Лікар вправно вирізав шматочок м'яса на місці укусу. Джіммі закусив губу.

— Що ви робите? — погрозливо крикнув Том, який саме підбіг.

Антоні не звернув на нього ніякої уваги. Він висмоктав з рани кров і виплюнув на траву, а потім носовиком перев'язав руку вище ліктя.

— Небезпека ще не минула! Негайно біжіть у комендатуру! — сказав він. — Я не певен, що отрута не потрапила в кров і не розійшлася по тілу. Вас треба зараз же відправити в лікарню... І не розв'язуйте руки, доки вам не введуть ліки.

— Тоді швидше! — крикнув Джіммі. — Ви теж зі мною!..

В комендатурі їх чекало розчарування: півгодини тому комендант поїхав на катері до міста і мав повернутися тільки надвечір. Джіммі від несподіванки захитався і сів: становище його ставало небезпечним. У таборі лікаря не було — адже в'язнів ніхто не лікував, а охорона користувалася послугами військового лікаря безпосередньо на березі або ж на острові, куди його при потребі привозили на катері...

Тимчасом збіглися охоронники. Всі висловлювали співчуття, давали поради, які, звичайно, не могли допомогти Джіммі.

— Може, у вас є хоч аптечка? — запитав Антоні.

— Аптечка є, — відповів черговий по комендатурі, — тільки що там у ній...

— Давайте сюди, подивимось, що там є!

Аптечку принесли. Антоні відкрив її, швидко перебіг поглядом по етикетках. Ось! Він дістав маленькі ампулки з безбарвною рідиною. Хоч і не зовсім те, що треба, але все ж таки це порятунок! Джіммі глянув на нього з надією: невже?.. Антоні хитнув головою і запалив сухий спирт. Він закип'ятив у стерилізаторі шприц, набрав з ампули ліків і зробив укол; потім дав потерпілому дві гіркуваті пілюлі і зняв з руки джгут, що глибоко в'ївся в тіло.

— Тепер вам потрібен спокій, — сказав Антоні. — Було б дуже добре, якби ви заснули. Але перед цим випийте якомога більше води…

— Побудьте біля мене, — попросив Джіммі.

— Якщо мені дозволять.

Джіммі ліг, але заснути не міг. У нього піднялася температура, пересохло в роті, очі налилися кров'ю, на губах виступила піна.

Антоні не відходив од хворого. Він знову зробив йому укол і дав снотворного. Тільки після цього Джіммі заснув. Антоні тихо вийшов з кімнати і сів біля дверей…

Через три години хворий прокинувся. Він ще відчував слабість, біль у голові, нудоту, але небезпека вже минула. Джіммі було значно краще, і він потис руку Антоні.

— Дякую, лікарю! Я не на жарт перелякався. Не хочеться вмирати в двадцять років!

Охоронник підвівся, дістав якийсь одяг і трохи їжі…

— Беріть, це дрібниця в порівнянні з тим, що ви для мене зробили…

Антоні взяв пакунок і вийшов. На ґанку він зустрівся з комендантом. Той тільки-но прибув, але йому вже встигли розповісти про незвичайну подію.

Комендант подивився вслід в'язневі, потім зайшов до Джіммі Бена.

Той схопився з ліжка.

— Лежи, лежи!..

Комендант трохи помовчав, щось обмірковуючи, і згодом сказав:

— Ти ось що, Джіммі. Завтра збирайся на берег… Назовсім…

— Чому?

— Ти занадто зобов'язаний цьому лікареві. А таким охоронникам тут не місце.

Охоронники на острові жили спокійно, безтурботно, до того ж одержували подвійну платню. Тому такий наказ коменданта приголомшив Джіммі.

— Так, ти не винен. Але в тебе занадто добре серце. Ти підгодовуватимеш свого рятівника. Я вже бачив. А це не входить в наші обов'язки! Зрозумів?

— Зрозумів… Значить, завтра? У мене є прохання, сер… Дозвольте мені подякувати лікареві.

— Ех, ти, сентиментальний молокосос!.. — Але подякувати дозволив.

Наступного дня, рано-вранці, Джіммі Бен знайшов Антоні.

Побачивши охоронника, лікар пішов йому назустріч.

— Як ви себе почуваєте?

— Добре, лікарю… Я прийшов попрощатися з вами.

— Чому ж це?

Джіммі коротко розповів про наказ коменданта. А потім, озирнувшись, прошепотів:

— Лікарю, може ви маєте щось передати на волю? Я хотів би віддячити вам. Я зроблю для вас усе, що не суперечитиме солдатській честі.

Антоні уважно глянув на охоронника, і в очах його промайнули радісні вогники.

— Єдине, що я хотів би вас просити, Джіммі, це зайти до однієї особи… Скажіть їй, що бачили мене! І якщо вона побажає, розкажіть трохи про моє життя… Думаю, це не суперечитиме вашій присязі.

Антоні назвав адресу Дженні.

— Добре, лікарю, я виконаю ваше прохання.

Джіммі повторив кілька разів адресу, бо записувати боявся, міцно потиснув руку Антоні і пішов.

Але виконати свою обіцянку він зміг тільки через три місяці, коли закінчився період дощів і дороги стали проїжджими.

ВЕСІЛЛЯ В БРУКОНВІЛІ

Після пригоди на шляху думка Дженні про Кребса змінилася, його героїчний вчинок, без сумніву, заслуговував на повагу. Все зле, що він вчинив Антоні Райту, якось поблідло, відійшло на задній план. Та й згадувати про лікаря Дженні намагалась якомога рідше, вважаючи його перегорнутою в житті сторінкою, до якої не слід повертатись.

Видужував капітан поволі, і Дженні з братом часто провідували його. Іноді дівчина сама бувала в місті і заносила капітанові у військовий госпіталь печиво й фрукти, приготовлені місіс Ніксон. Такі відвідини були дуже приємні Кребсу. Йому пощастило зачепити в серці дівчини струни, які відгукувалися на порухи його душі. Кребс швидко зрозумів, що дівчині подобається все незвичайне, небуденне, і часто розповідав їй цікаві історії, героєм яких незмінно був сам. Розповіді його були не позбавлені фантазії, і Дженні слухала їх з цікавістю і навіть з захопленням.

Одного разу, коли Дженні поверталася з чергової поїздки в місто, її зупинив якийсь молодий негр. Придивившись, дівчина пізнала в ньому Туку — брата Коване. Це було через два місяці після того, як Джомо погодився ціною власної волі визволити Антоні Райта і не повернувся в загін. Привітавшись, хлопець запитав, де Джомо і що з ним. Дженні спочатку навіть розгубилася, бо ні разу протягом усього цього часу не поцікавилася долею Джомо. Потім відповіла, що він, мабуть, у концтаборі і що, на жаль, його жертва була марною, бо звільнити лікаря Райта не пощастило. Туку підозріливо подивився на неї, похитав головою і зник у придорожніх кущах. Дженні зрозуміла, що її підозрюють у нечесній грі. Щоб хоч якось виправдати себе перед власним сумлінням і перед товаришами Джомо, Дженні вирішила при нагоді попросити Кребса за сестру Туку — Коване… На її подив, Кребс одразу ж розпорядився привезти Коване в Екватор, щоб особисто оголосити їй про звільнення. Дженні, звичайно, не знала, що, вийшовши з госпіталю, Кребс суворо попередив Коване, щоб та нічого нікому не розповідала про катування, яким була піддана в тюрмі. "Якщо ти обмовишся хоч словом, — сказав він, — то Джомо відповість за твій язик! Зрозуміла? І не забудь подякувати міс Дженні! Це вона просила за тебе, замазуро!" Коване промовчала. Її вразила вістка про те, що Джомо в руках Кребса. В той же день вона прибула в Бруконвіл, щоб подякувати своїй визволительці. Дженні залишила її своєю покоївкою.

Кребс тепер став щоденним гостем у Бруконвілі. Місіс Ніксон раділа і нишком готувалася до весілля. Руку капітан носив ще на перев'язі і

трохи хизувався цим. Йому було приємно бачити співчуття Дженні, коли, незграбно або різко повернувшись, він морщився і кривився від болю, якого насправді вже давно не відчував.

Незабаром стало відомо про майбутнє одруження капітана Кребса і Дженні. Весілля призначили на першу неділю вересня. Щаслива місіс Ніксон з радістю готувалася до свята.

У неділю в Бруконвілі чекали гостей. В домі все блищало, в повітрі стояв тонкий запах троянд. В залі приготували стіл на двадцять п'ять осіб.

З хвилини на хвилину чекали молодих з церкви і гостей. О дванадцятій годині на дорозі показалося кілька блискучих машин. Передню — з молодими — вів Майкл. Він зупинив її якраз перед головним входом у будинок, і слуга відчинив дверці. З другого поверху загримів вітальний марш. Машини гостей в'їжджали в двір.

Майкл запросив гостей на увиту зеленню веранду. Кребс зайшов з Дженні в кімнату.

Дженні стомлено сіла в крісло і зітхнула. Капітан поцілував їй руку.

— Дженні, ти така бліда сьогодні… — тихо сказав він.

— Я стомилася, Нельсон, — відповіла вона. — Це закрите вінчальне плаття зовсім замучило мене. Пришли до мене Коване.

Кребс вийшов у сусідню кімнату, покликав покоївку і став біля вікна. Мимоволі кинув погляд на будівлі Бруконвіла, за якими розкинулись безмежні плантації, і радісна посмішка майнула на його обличчі.

"Нарешті! — подумав він. — Бруконвіл буде мій! Місіс Ніксон — жінка хвороблива і не протягне довго. Дженні одержить половину маєтку…

Майже двадцять тисяч акрів, з них — шість тисяч під кофе! Непогано! Це набагато перевершить весь прибуток від занедбаного батьківського маєтку, що дістався старшому братові!"

Капітан потер від задоволення руки. Через кілька хвилин він постукав до Дженні і, прочинивши двері, сказав:

— Ходімо, дорога, нас чекають!

Гості зустріли їх овацією. На просторій веранді було гамірно. Кожен намагався сказати молодим щось приємне. Проте в очах деяких подруг Дженні помітила погано приховану заздрість. І від цього на душі в неї стало легко і весело. Вона глянула на Нельсона Кребса — свого чоловіка — і зрозуміла подруг: капітан був не просто красивий, він був чудовий!

Тимчасом до маєтку під'їхала велика зелена машина і, не заїжджаючи в двір, зупинилася біля червоного цегляного амбара. З машини виліз солдат. Це був Джіммі Бен, який з острова потрапив у стройову частину. Він поволі наблизився до двору і здивовано зупинився.

— Гей, дівчино! — гукнув солдат на молоденьку негритянку в сірому вбранні. — Іди-но сюди!

Кована підбігла до воріт.

— Слухаю, бвана, — відповіла вона завченою фразою.

— Це Бруконвіл?

— Так.

— Я хотів би бачити міс Дженні Ніксон.

— Для чого вона вам?

Солдат ущипнув дівчину за щоку.

— Швидко постарієш, красуне...

— Міс Дженні зараз не може до вас вийти: у нас гості...

— Що ж це у вас — весілля чи похорон? Для весілля ти не дуже весела, а для похорону не дуже сумна.

— У нас весілля. Міс Дженні виходить заміж за інспектора поліції бвану Кребса.

Джіммі свиснув. "Отака жіноча натура, — думав він. — Не встиг наречений потрапити за колючий дріт, як вона вже завертіла хвостом!.. Що ж робити? Розповісти їй все-таки про лікаря чи ні?.. До біса! Негайно їхати геть звідси! Згадка про нещасного в'язня тут зовсім недоречна!"

А вголос сказав:

— Ех, дівчино, дівчино! Всі ви однакові! Десь і в мене в Ньюкаслі є любка... А чи є? Чи чекатиме вона мене ще два роки?.. Мабуть, вискочить за першого-ліпшого... Як ось ця!.. Отак, лікарю! Добре, що ти не знаєш!.. Та, мабуть, і не взнаєш!

— Ви про якого лікаря, бвана солдат? — занепокоєно спитала Кване.

— Я ж казав — швидко постарієш, коли багато знатимеш...

Джіммі попрямував до машини. Але Кване серцем відчула, що солдат мав на увазі лікаря Антоні.

— Зачекайте! — гукнула вона. — Ви згадали про лікаря… Невже це бвана Антоні? Але ж він давно загинув!

— Ти сказала — бвана Антоні? Хто цей бвана Антоні?

— Це лікар Антоні Райт. Що ви про нього знаєте, бвана? — у Кване на очах виступили сльози.

— Ти плачеш, дівчинко!.. Ну, припустімо, я дещо знаю про вашого бвану Антоні… А ти не того… часом не закохана в нього?.. Що ж, це було б не дивно — він і зараз непоганий хлопець!..

— То це неправда, що бвана Антоні вбитий? — скрикнула вона.

— Вбитий? Не думаю… Коли за ці три останні місяці, що минули з того часу, як я бачив його, нічого не змінилося.

— Ви хочете сказати, що три місяці тому він був живий?

— Звичайно.

Кване схопила солдата за руку.

— Зачекайте! Прошу вас, зачекайте тут! Я повинна сказати своїй хазяйці!

— Ну, гаразд! — сказав Джіммі і додав: — Хоч, видно, твоя хазяйка несерйозна особа.

— Ви нічого не знаєте!. Прошу вас, побудьте тут!

— Ну, біжи!.. — Джіммі аж плюнув спересердя, йому раптом захотілося сказати зрадниці щось колюче, щоб весілля їй стало не радістю, а горем.

Кованe перебігла подвір'я. На веранді лунали сміх і веселі голоси. Покоївка несміливо підійшла до Дженні.

— Міс Дженні, — прошепотіла вона, — вас хоче бачити якийсь солдат. Він приніс звістку про…

Кованe не договорила. Дженні зблідла і похитнулася. З виразу обличчя й тону покоївки вона відразу все зрозуміла. Вибравши хвилину, Дженні зійшла з веранди і пішла за Кованe.

Під червоним цегляним амбаром, у тіні, стояв Джіммі Бен. Він навіть кроку не зробив назустріч Дженні. Вона сама підійшла і переляканими очима глянула на нього.

— Ви… Ви маєте щось мені сказати? Я Дженні Ніксон.

— Я мав передати вам дещо від одного чоловіка, але не знаю, чи варто це зараз робити…

— Від кого?

Джіммі стало жаль дівчини. Вона ледве трималася на ногах, і всі їдкі слова, які він тільки-но приготував для неї, вилетіли в нього з голови.

— Та ви не хвилюйтесь, міс. Не знаю, як вам і сказати… Три місяці тому я познайомився в концтаборі з одним лікарем…

— Лікарем? — Дженні сперлася рукою на стіну амбара. — Антоні Райтом?

— Так! Він просив розповісти вам про нього… Антоні Райт перебуває зараз на одному з островів на озері Вікторія. Там суворий режим. Писати звідти він не може. І взагалі надії на повернення в нього немає…

Дівчина затулила лице руками і беззвучно заридала. Отже, її безсоромно обмануто!.. Нельсон знав, де Антоні і що з ним! Боже, що робити? Що робити?.. Вона перестала раптом плакати. В очах її блиснув вогонь гніву.

— Дякую вам, містер…

— Це не має значення, як мене звати… Лікар врятував мене від смерті, і я віддячив йому як міг.

Дженні потиснула солдатові руку.

— Передайте Антоні…

— Пробачте міс, — перебив її Джіммі, — але я не побачу містера Антоні… Мене списали з острова саме за те, що я міг чимось допомогти йому… Я бачу, ви дуже схвильовані. Якщо вам буде цікаво докладніше узнати про лікаря Антоні, то ви зможете побачити мене кожної неділі в барі "Страус" у Кисуму… Прощайте!

— До побачення! Я обов'язково розшукаю вас!

Дженні поволі пішла до ґанку, заглиблена в свої думки. Джіммі провів її довгим поглядом, у якому був і осуд і співчуття. Але, видно, осуд, кінець кінцем, переміг. Джіммі плюнув і пішов до воріт.

— Бвана, — кинулася Коване до нього, — бвана! Може, ви зустрічали в таборі негра на ім'я Джомо… Джомо Карумба?

— Дівчино, я там зустрічав їх сотні! — засміявся Джіммі. — А чи був серед них твій Джомо — хто знає!

— Він дружив з лікарем Антоні Райтом… Високий такий…

— Стривай! — вигукнув Джіммі. — З лікарем завжди був якийсь високий негр! Вони, здається, дружили… Може то справді твій Джомо!..

— Боже, то він! — прошепотіла Кована. — Дякую, бвана!

Джіммі нічого не сказав, тільки знизав плечима і сів у машину…

Тимчасом весілля тривало. Місіс Ніксон запросила всіх у зал. Капітан Кребс узяв Дженні під руку і перший пішов нагору. Він помітив, що Дженні чимось схвильована, але не надав цьому значення. "Сьогодні ми всі, мов самі не свої", подумав він.

Дженні напружено обмірковувала становище. Спочатку вона хотіла вчинити Кребсу допит, кинути йому в обличчя найдошкульніші слова і оголосити, що весілля не буде, але відразу ж відкинула цю думку. Дівчина уявила, яким посміховищем стала б вона у всій окрузі, як лихословили б її заздрісниці-подруги, коли б раптом на весіллі зчинився скандал. Кребс посміхаючись нахилився до неї.

— Ти так хвилюєшся, мила. Не треба, — сказав він ніжно.

І Дженні зрозуміла, що нічого йому не скаже, та й не варто казати: повернення її до Антоні вже неможливе — всі шляхи до нього відрізані. Але виручити його — це її обов'язок.

Випадок допоміг їй виробити план дій.

Коли за столом зав'язалася розмова про весільну подорож, усі навперебій почали радити маршрути. Одні пропонували Уганду, інші — Коморські острови або Космоледо... Молодий сміявся і відкидав одну пропозицію за одною, пояснюючи це тим, що в нього лишилося тільки три тижні відпустки, до того ж далекі подорожі тепер небезпечні. Чого доброго попадеш до рук мау-мау. Тоді Дженні запропонувала Кисуму.

— Нема чудовішого місця у всій Кенії, ніж Кисуму! — підтримав її Едді Крон. — Там можна найняти прекрасну віллу біля озера Вікторія! А які жирні лососі водяться в озері!

Це було недалеко, а головне, така подорож коштувала б недорого.

— Ти не заперечуєш, люба? — звернувся Кребс до Дженні. — От і прекрасно. Тоді поїдемо в Кисуму.

Місіс Ніксон тішилася щастям дочки і сама була щаслива, бо її мрія — видати Дженні за знатну людину — здійснилася.

Через тиждень молоді виїхали у весільну подорож.

БАР "СТРАУС"

В неділю у веселому дачному містечку Кисуму на одній з прибережних затишних вуличок Дженні відшукала бар "Страус". У невеличкому залі за столиками сиділо, попиваючи холодне пиво, кілька відвідувачів — білих чиновників і солдатів. Невисокий, огрядний бармен, побачивши гарно одягнену відвідувачку, поспішив їй назустріч.

— До ваших послуг, місіс!

— Я хотіла б закусити... Якщо у вас є окрема кімната...

— Прошу, місіс! — уклонився бармен. — Чудова кімната, в якій вас ніхто не потурбує.

Він завів її в невеличку, скромно обставлену кімнатку для двох осіб. В ніші, задрапованій важкими портьєрами, Дженні помітила двері, які, мабуть, вели на подвір'я. Перехопивши її погляд, бармен розправив портьєри так, що вони зовсім закрили двері, і сказав:

— Якщо ви не захочете виходити через зал, то цей хід буде до ваших послуг… А крізь вікно ви зможете побачити всіх відвідувачів бару.

Дженні схвально хитнула головою і замовила какао та бісквітів. Вона сіла так, щоб у віконце було видно вхідні двері.

Час тягнувся нудотно довго. Дженні придивлялася до кожного відвідувача, але солдата, який приніс їй звістку про Антоні, не було. Вона боялася, що не досить добре запам'ятала його обличчя, і тому уважно приглядалась до кожного, хто хоч трохи нагадував його.

Тільки о четвертій годині до бару зайшло два солдати, один з яких, безперечно, був той, що приїжджав у Бруконвіл. Дженні відхилила двері і поманила пальцем бармена.

— Покличте сюди того високого солдата, блондина, то зайшов з товаришем!

Бармен кивнув головою.

За хвилину Джіммі був уже в кімнаті Дженні. Він одразу пізнав жінку.

— Добрий день, місіс!

— Сідайте! — Дженні щільніше причинила двері. — Ви мене пізнали?

— Звичайно, — буркнув Джіммі.

— Я приїхала, щоб розпитати вас докладніше про містера Антоні Райта...

— Вас і досі цікавить його доля? Що ж...

І солдат розповів усе, що знав, про життя Антоні в концтаборі, про долю, яка чекає там в'язнів. Дженні замислилась.

— Мені здається, що можна вам довіритись... — промовила вона після паузи.

Джіммі промовчав.

— Скажіть, що б ви робили, коли б вашу наречену безневинно кинули у в'язницю?

— Я спробував би визволити її, — відповів Джіммі.

— Навіть ціною власного життя?

— Навіть ціною життя... Але при чому тут я?

— Так... Ви славний... Я... я теж хочу визволити з концтабору лікаря Антоні!..

— То вам зовсім не треба рискувати життям, — посміхнувся Джіммі. — Ваш чоловік заради вас може зробити це без такої жертви.

— Ні, ні! — заперечила молода жінка. — Мене жорстоко обманули: сказали, що Антоні загинув… А він… я повинна допомогти йому втекти…

Джіммі витріщив очі.

— Але ж це неможливо! Концтабір на острові, до нього не так легко дістатися! Цілу ніч навколо острова курсує військовий катер. Кілька прожекторів освітлюють прибережні води!.. Ні, острів зовсім неприступний! Треба бути або божевільним, або занадто сміливим, щоб зважитись на це.

— І все-таки я хочу спробувати. Якщо, звичайно, ви допоможете мені. Ви нічим не рискуватимете! А я вам добре заплачу!.. Заплачу стільки, скільки ви не зможете заробити тут за всю свою солдатську службу!.. Ну, згодні?

Джіммі мовчав. Він вагався. Хотілося допомогти людині, яка врятувала його від смерті, хотілося й грошей заробити. Але така авантюра могла закінчитися тим, що він сам опиниться на місці шановного лікаря Антоні!..

Дженні поклала свою тендітну білу руку на важкий бронзовий від загару кулак Джіммі.

— Я пропоную вам двісті фунтів! Ну, погоджуйтесь!.. Сміливіше! Коли Антоні висмоктував отруту з вашого тіла, він не думав про себе. І ніхто, не обіцяв йому за це ні грошей, ні волі!.. Невже ви не допоможете?

Джіммі опустив очі. Він був чесний хлопець, і йому було соромно відмовитись. До того ж такі гроші! Він зміг би кинути остогидлу солдатську службу і поїхати з Ньюкасл, де його чекає наречена!.

— А чим, власне, я повинен вам допомогти? — запитав він.

— Накреслите план острова й концтабору, підступи до нього. І попередите Антоні, щоб він чекав у визначеному місці.

— І це все?

— Це все.

Джіммі почухав потилицю. На його простуватому обличчі знову промайнули вагання й сумнів. Чи нічим він не рискує? Здається, ні! Але ж як попередити лікаря? Хіба що втягнути в цю справу Тома? Він там сидить під пальмою і смакує холодне пиво, змішане з бренді. Тільки він може це зробити. Шепне пару слів в'язневі — і жодна жива душа не узнає, хто й коли попередив лікаря... Але Джіммі не хотілося ділитися грішми з Томом!..

— От ніяк не придумаю, як попередити лікаря... Мене на острів не пускають. Єдиний вихід — втягти в цю справу когось з охоронників табору!.. Не знаю тільки, чи вдасться... Є тут у мене товариш — йому можна довіритись! Та боюся, що він не захоче рискувати...

Дженні бачила, що солдат хитрує.

— Я заплачу триста фунтів, — сказала Дженні. — Думаю, цього вистачить, щоб умовити вашого друга.

— Я зараз покличу Тома, — погодився Джіммі.

Зайшов Том, і Джіммі коротко передав йому свою розмову з Дженні.

— Ти з глузду з'їхав! — вигукнув Том. — Якщо хочеш втратити свою голову, то погоджуйся! Але я не згоден! Ти розумієш, на що йдеш? Ні, місіс, — обернувся він до Дженні. — Я розумію ваше бажання, лікар — близька вам людина. Але, будь ласка, не вплутуйте нас у цю небезпечну справу. Це мої останні слова!

Дженні підвелася. Вона була бліда. Дістави з сумочки невеликий золотий медальйон, подала його Тому.

— Думаю, ви не відмовитесь передати цю річ містерові Райту? Нічого не кажіть йому. Він сам усе зрозуміє!

— Ну, це можна, — відповів Том, подумавши. — Передам! — І він заховав медальйон у кишеню.

Дженні, лишивши на столі гроші барменові, вийшла. Том одразу ж накинувся на Джіммі з докорами, що той мало не вплутав їх обох у небезпечну авантюру… Джіммі спочатку мовчав, але потім не витримав і крикнув:

— Замовкнеш ти, нарешті? Сам знаю, що це небезпечна справа! Але ж я погоджувався не тільки ради грошей! Лікар врятував мене від смерті. Хіба я не зобов'язаний йому допомогти? До того ж він англієць.

— Ну, досить, — примирливо промовив Том. — Відмовилися, І гаразд! Ходімо замовимо краще пива!

Джіммі підвівся, але раптом ззаду на його плече лягла чиясь важка рука. Від несподіванки солдат здригнувся і сів.

"АСКАРІ" І СОЛДАТИ

Думка про те, що Джомо живий і разом з лікарем Антоні Райтом перебуває в концтаборі "Чорний екватор", не давала спокою Кованє. Можливо, вона зможе чимось допомогти їм, якщо вчасно передасть цю звістку партизанам.

Серед весільної метушні піти непомітно з Бруконвіла було неважко. Зібравши свої пожитки, які вмістилися в невеличкий клуночок, Кованє

вибрала хвилину, коли в дворі нікого не було, і вийшла за ворота. Серце тривожно стукало в грудях.

В Гавіру вона прийшла надвечір. Знайшла Кунгу, брата Комебі. Хлопець прополював міжряддя бананів. Побачивши дівчину, він поклав сапу і пішов їй назустріч. Коване схопила його за руку і прошепотіла:

— Кунгу, я втекла з Бруконвіла… Мені треба негайно зустрітися з Комебі. Є важливі вісті про Джомо!

Кунгу мав тільки чотирнадцять років, але був розумним і рішучим хлопцем, йдучи в загін Джомо, Комебі сказав йому: "Кунгу, ти будеш моїми вухами й очима тут, у Гавірі!" І Кунгу ретельно виконував наказ брата. Тепер він одразу зрозумів, яким важливим є повідомлення Коване.

— Добре, — погодився хлопець — Я проведу тебе до Комебі! Йди ось цією стежкою в ліс і почекай мене в долині Трьох леопардів. Я зараз прибіжу туди!

З долини Трьох леопардів вони піднялися на гірський перевал. Кунгу попросив Коване почекати, а сам кудись зник. Незабаром він з'явився з дозорцем-масаєм і, передавши йому Коване, повернув назад, у Гавіру. Тільки вранці Коване з дозорцем прибули в повстанський табір і зустрілися з Комебі і Туку.

Вислухавши дівчину, Комебі вирішив будь-що визволити Джомо та лікаря і відразу ж почав готувати людей до нової операції. Крім Туку й Коване, командир загону розповів про свій задум ще й Дедані, який був родом з Кисуму і міг допомогти в майбутній операції. Ясного плану майбутніх дій у Комебі не було. Все мало залежати від багатьох обставин на місці. Але всі дотримувалися однієї думки: без допомоги, добровільної чи вимушеної, солдата, який привіз у Бруконвіл звістку про лікаря, вони нічого не зроблять. Отже, спочатку треба було їхати в

Кисуму, підстерегти в барі "Страус" солдата, якого мала пізнати Кованe, і захопити його. В одязі аскарі, з цілком надійними посвідченнями, партизани виїхали в Кисуму на машині, відбитій у полісменів.

Доїхавши без пригод до затоки Кавіpондо, вони заховали машину в густих прибережних чагарниках, і Дедані пішов у розвідку. Повернувся він тільки наступного дня під вечір, стомлений, але веселий.

Обставини склалися на їх користь. Насамперед виявилось, що бармен був знайомий Дедані — працюючи в Кисуму, юнак привозив йому продукти від свого хазяїна. Довідавшись, що в бар потрібна служниця, Дедані попросив його взяти на це місце Кованe, назвавши її своєю сестрою. Той погодився.

Отже, Кованe буде в барі весь час і зможе легко розпізнати серед багатьох відвідувачів солдата... Крім того, Дедані знайшов добрий човен. Правда, за нього треба було дорого заплатити, але партизани не зважали на це.

Тепер усі надії покладалися на Кованe. Дівчина мусила вистежити, а партизани схопити солдата без шуму. Вранці другого дня Кованe вже була на роботі. У неділю на подвір'я бару "Страус" в'їхала машина з аскарі. Бармен виглянув з вікна, пізнав серед аскарі Дедані, привітно помахав йому рукою і зник.

Кованe вже чекала своїх товаришів. Вона провела їх у напівтемний тісний коридорчик, з якого всередину бару вели тільки одні вузькі двері. Дівчина тихо прочинила їх, і партизани почули розмову Дженні з солдатами.

— Кованe й Дедані, — прошепотів Комебі, — ідіть і затримайте якось бармена, якщо йому раптом заманеться прийти сюди.

Комебі й Туку стали за портьєрою з пістолетами в руках. Як тільки Дженні вийшла, Комебі тихо відхилив портьєру і схопив одного з солдатів за плече. На другого вже кинувся Туку.

— Спокійно, бвана! — грізно промовив Комебі. — Якийсь рух або крик, і вам доведеться розпрощатися з життям.

Ошелешені солдати, побачивши спрямовані на них дула пістолетів, попідводили вгору руки. Партизани швидко обшукали їх і забрали зброю.

— Ми чули вашу розмову з білою міс, — вів далі Комебі. — Вона не домовилася з вами, але ми, сподіваюся, домовимось! Чого б це вам і нам не коштувало! Ви розумієте мене? Ми хочемо визволити лікаря Райта, а з ним, можливо, і негра Джомо Карумбу. Вони обидва перебувають, як ви знаєте, в "Чорному екваторі"!

— Що ж вам треба від нас? — запитав Джіммі.

— Небагато, — відповів Комебі. — Одного з вас ми візьмемо з собою як заложника, а другий спокійно повернеться в "Чорний екватор" і попередить лікаря та його товариша, щоб вони були готові до втечі. До речі, медальйон, який вам дала міс, може згодитися — він переконає лікаря в тому, що це не провокація.

— А якщо я не погоджуся? — запитав Том. — Або розповім про все комендантові?

— Тоді ми завтра ж розстріляємо вашого товариша! — спокійно відповів негр. — Ну, а вас уже якось уполюємо іншим разом!

— Чорт! — вигукнув Том. — Придумано до ладу! Нічого не скажеш! Якщо вам з тих чи інших причин не пощастить визволити в'язнів, то Джіммі, виходить, загине?

— Виходить, так! А тому у ваших інтересах допомогти нам, щоб усе закінчилося щасливо!

— Але хто гарантує, що тоді ви не вб'єте Джіммі Бена?

— Бвана, ми теж люди! — гордо відповів Комебі. — Я даю слово, що у вашого друга жодна волосина не впаде з голови, якщо ви виконаєте наші умови!

Солдатам нічого іншого не лишилося, як погодитись.

За вимогою Комебі, вони накреслили план острова і табору, самі вибрали місце, де найзручніше причалити човном. В цьому нічого дивного не було. Солдати і особливо Джіммі були зацікавлені в щасливому закінченні цієї справи.

— Як же ви доберетесь до острова? — запитав Том.

— Ваш обов'язок — попередити лікаря! — відповів Комебі. — А все інше — то наша справа!

Домовившись про все, повстанці відпустили Тома, а Джіммі посадили в машину і самі сіли позад нього. Автомобіль виїхав на дорогу і помчав на південь.

ВТЕЧА З ОСТРОВА

Антоні не повірив жодному слову Тома, коли той, поставивши його копати канаву окремо, подалі від в'язнів, тихо розповів про план втечі, вірніше, про ту частину плану, яка стала йому відома. Антоні відверто засміявся і сказав:

— Дякую, сер! Але це дуже схоже на провокацію… Комендант вирішив покінчити зі мною при спробі втекти!

— Чудний ти, чоловіче! Навіщо комендантові влаштовувати такий маскарад? Він може просто посадити тебе в карцер і заморити голодом. Або ж розстріляти.

— Це правда…

— Отже, ти мені віриш?

— Ні.

— Ну й дивак!.. Шкода — не хотілось мені розлучатися з цією дрібничкою, але, мабуть, доведеться… — Охоронник обережно вийняв з кишені золотий медальйон і, оглянувшись, чи ніхто не бачить, ткнув його в руку лікаря. — Впізнаєш?

В Антоні раптом запаморочилося в голові, серце лунко забухало в грудях. Без сумніву, це був медальйон, який він подарував Дженні в день народження. Отже, цей Дженні хоче влаштувати йому втечу!.. Шалена радість сповнила його груди.

— Але як же вони дістануться сюди? — запитав він Тома, і в голосі його знову прозвучав сумнів.

— Цього вже я не знаю… Моє діло маленьке — передати, щоб ти опівночі був тут, на цьому березі. Але, дивись, піймаєшся — не виказуй мене!..

— Можеш не говорити про це, — щиро сказав Антоні.

Поглядаючи на сонце, Антоні з нетерпінням чекав вечора. Йому кортіло розповісти про все Джомо.

Нарешті стемніло. В'язнів повели в бараки. Після вечері Антоні переліз у халупу Джомо.

— Є добрі вісті з берега. Друзі готують нам втечу, — прошепотів він. — Через три години, коли всі поснуть, проберемося до північного мису острова. Спочатку ти, потім я.

— Але ж як...

— Джомо, більше я й сам нічого не знаю. Але вісті певні, я вірю їм.

Десь опівночі Джомо виліз з халупи і ящіркою шмигнув у траву. Навколо стояла задушлива тиша. Неспокійні зорі безперестанно мерехтіли в бездонній глибині неба, ледве пробиваючи своїм світлом густий морок, що повис над землею.

Через півгодини Антоні, вибравши хвилину, коли вартовий одійшов у глиб табору, теж швидко поплазував до берега. Через кожні дві-три хвилини він зупинявся і слухав. Тихо. На фоні освітленого електричною лампочкою будинку комендатури бовваніла висока постать вартового з карабіном за плечима.

Проплазувавши кроків двісті, Антоні підвівся. Тепер можна сміливо йти вперед! Джомо вже чекав його. Лежачи на мокрій від нічної роси землі, вони прислухалися. Але, крім одноманітного хлюпотіння води, нічого не почули в нічній темряві.

Час тягнувся поволі. Їм уже почало здаватися, що все це вигадка охоронника, що зараз блисне світло електричного ліхтаря і вони потраплять в лабети полісменів. Та навколо було спокійно, і надія знову сповнила серця змучених в'язнів.

Вдалині промчав сторожовий катер, освітлюючи прожектором поверхню води. Джомо й Антоні припали до землі, хоч і розуміли, що не так легко за милю помітити на острові людину. Потім вони підвели голови, вдивляючись у чорну ніч.

До слуху долетів ледве чутний сплеск весел. Через кілька хвилин невеликий човен з підвісним мотором м'яко причалив до берега. З човна вистрибнув чоловік і зупинився, прислухаючись. Джомо почав приглядатися, щось знайоме було в його постаті... Та це ж Комебі!.. А з ним Туку! Джомо мало не скрикнув від радості і кинувся до своїх товаришів.

— Комебі! Туку! — прошепотів він, відчуваючи, як спазма здушила горло і сльози зволожують очі.

— Швидше в човен! — шепнув Комебі. — Незабаром з'явиться сторожовий катер, нам треба пристроїтись до нього позаду і відплисти милі за дві від острова... Це найнебезпечніша смуга.

Всі миттю сіли в човен.

— Туку, відчалюй! — сказав Комебі з корми.

Хлопець відштовхнув човен від берега і взявся за весла. Деякий час вони трималися поблизу острова, а коли вдалині почувся гуркіт мотора і блиснув промінь прожектора з катера, Комебі завів мотор, і вони швидко помчали в темряву.

Низько над обрієм з-за хмар виплив вузенький серп місяця. Він був схожий на маленький срібний човник, який, здавалося, спокійно плив по чорних хвилях безмежного озера.

Катер наближався. Комебі заглушив мотор, і всі прилягли за бортом човна.

Джомо мимоволі пригадалася перша втеча, і він втягнув голову в плечі: страшно було подумати про повернення в табір! Ні! Краще загинути в хвилях озера, ніж живцем гнити на страшному острові!.. Антоні теж напружено вдивлявся в пітьму.

Катер почав швидко віддалятись і незабаром зник в імлі. Комебі знову завів мотор, і човен, перетнувши курс катера, помчав уперед. Ще година! Довгождана воля зовсім близько!

Несподівано мотор заглух. Човен різко зменшив швидкість. Комебі схилився над мотором, але в темряві нічого не побачив. Холодний піт зросив його чоло.

Невеличка машинка, від якої тепер залежало життя чотирьох людей, уперто не хотіла працювати. Що робити?. Засвітити ліхтар і полагодити? Але ж їх відразу помітять з катера або з берега.

Минали дорогоцінні хвилини. От-от з-за острова мав знову вирнути катер, а вони ледве встигли перетнути його курс!..

Всі намагались допомогти Комебі, але даремно — мотор не працював.

— Видно, зустрічі з поліцією не уникнути, — зітхнув Комебі. — Туку, готуй схованку!

Хлопець поклав весла і відкрив кришку в носовій частині човна.

— Лізьте сюди, — сказав Комебі до Джомо й Антоні. — Ми закриємо вас, а зверху насиплемо риби — прихопили на всякий випадок…

Джомо й Антоні втиснулись у вузький, мокрий ящик і полягали там. Стукнула кришка. Туку зверху висипав рибу, а на неї кинув мокру, важку сітку.

Катер, мов велетенський павук-світляк, виринув з-за мису, розтинаючи променем прожектора темряву. Туку знову сів за весла, а Комебі повернув човен назустріч катеру.

— Може, вони не помітять нас… А якщо помітять, у розмову без потреби не втручайся! — попередив він Туку.

Катер швидко наближався. Промінь ковзав по чорних хвилях, підкрадаючись до човна. Тоді Комебі підвівся і замахав руками, немов кликав на допомогу. Промінь ковзнув по човну і зупинився, різко вималювавши на фоні чорного неба присадкувату постать Комебі. Катер підплив ближче і став поряд.

— Що за човен? — долинув звідти голос.

— Ми — рибалки, — відповів Комебі. — У нас зіпсувався мотор, і ми змушені йти на веслах. Думали, що до заходу сонця будемо дома, а тут — така халепа… Та ще й збилися з курсу.

— Ось посидиш з тиждень в карцері, то вдруге не збиватимешся!.. Зараз покличу офіцера.

З каюти вийшов заспаний офіцер і, лаючись, перехилився через борт.

— Який диявол вас заніс сюди? — запитав він. — Хіба ви не знаєте, що тут заборонена зона?

— Ми знаємо про це, бвана, — відповів Комебі. — Але у нас зіпсувався мотор, і в темряві ми збилися з курсу… Добре, що зустріли вас… А то б цілу ніч блукали…

— Не базікай так багато! — розгнівався офіцер. — Чи, може, ти гадаєш, що я розумію твою безглузду балаканину? Гей, Джек, поглянь, що там у них!

Вахтовий стрибнув у човен і, присвічуючи кишеньковим ліхтариком, уважно оглянув спочатку Комебі й Туку, чи немає на них табірного клейма, а потім — човен. Він довго придивлявся до сріблясто-сизих лососів, що лежали, мов поросята, в носовій частині човна. Комебі й Туку завмерли. Невже вахтовий помітив щось підозріле?.. Але він нагнувся, вибрав кілька найжирніших рибин і перекинув їх у катер.

— Чудовий буде сніданок, — сказав він Комебі, так, наче робив йому велику приємність тим, що брав найкращу рибу.

— О, безперечно, бвана! — поспішив відповісти той і додав: — Туку, вибери ще з півдесятка. Найкращих!

Туку зрозумів, що Комебі турбувало: вахтовий, надібравши рибу, міг помітити тайник, а тому він миттю взяв кілька рибин і подав їх на катер.

— Здається, нічого підозрілого! — доповів вахтовий, переступивши з човна на катер.

— Гаразд, — відповів офіцер і перехилився до негрів: — Ви з Кисуму?

— Так, бвана, ми працюємо в Кисуму у бвани Боулдера. Це його човен, — відповів Комебі.

— Це не має значення! — але голос офіцера пом'якшав, — Ну, гаразд, можете пливти… Перевірте гвинт — на ньому, мабуть, повно водоростей!

Комебі нагнувся і опустив руку за корму. Справді, гвинт був оповитий водоростями, мов слизькими зміями. Комебі швидко очистив його ножем і запустив мотор…

— Дякую, бвана! — цілком щиро промовив негр, вклонившись офіцерові.

— Ну, відчалюй!.. Бачиш — ген, на обрії, вогні? То — Кисуму! Туди й прямуй!

Комебі включив швидкість. Човен розвернувся і відразу ж пірнув у густу темну ніч. Комебі витер рукою піт і полегшено зітхнув. Здається, виплутались!.. Відпливши з півмилі, він наказав Туку відкрити тайник. Хлопець швидко згріб рибу на дно човна і зняв кришку.

— Ще кілька хвилин, і ми самі вискочили б з цієї схованки, — сказав, вилазячи, Джомо, що був, як і Антоні, геть мокрий від поту.

До берега вони допливли без пригод. Комебі ще здалеку помітив умовний знак — зелене світло ліхтарика — і скерував туди човна, що йшов уже на веслах. Незабаром вони досягли піщаного берега.

— Швидко вилазьте! — скомандував Комебі.

Всі стрибнули просто у воду, розхитали човен, наповнили його водою і відштовхнули на глибочінь.

Вийшовши на сухе, вони мовчки попростували чагарниками вгору.

— Сюди! — Комебі прискорив ходу.

Незабаром у темряві вималювався силует автомобіля, а поряд нього замаячила низенька постать.

— Це ти, Туку? — спитав жіночий голос, і постать кинулася їм назустріч.

— Кокане!.. — схвильовано вигукнув Джомо.

Але не можна було гаяти ні хвилини, і Комебі наказав негайно сідати в машину. Автомобіль одразу ж рушив. Деякий час їхали без світла, і тільки на широкій ґрунтовій дорозі Дедані, який сидів за рулем, увімкнув фари.

Комебі дав Джомо й Антоні по пістолету: дорога небезпечна, всього можна чекати. Схвильований, розчулений Антоні стиснув у руці зброю. Яка іронія долі! Він, англієць, одержав зброю з рук негра, який бореться проти засилля англійців у своїй країні, і цією зброєю боронитиме свою свободу від своїх співвітчизників!

Машина мчала по курній рівнинній дорозі, що піднімалася з заходу на схід. Через півгодини втікачі були вже в горах, порослих лісом і чагарниками. Дорога тут петляла ущелинами і крутими перевалами, а незабаром пірнула в густий старезний праліс, що покривав західні схили гірського кряжа. З темряви назустріч, мов сторукі страхіття, вставали гігантські дерева. Машина все мчала і мчала на схід.

БІЙ У САВАНІ

Втікачі проїхали вже понад сто миль. Далеко позаду лишилося озеро Вікторія. Небезпечна подорож наближалася до кінця. За підрахунками Комебі, до повстанського табору зосталося щонайбільше дві-три милі.

За рулем тепер сидів Антоні. Машина пірнула в темні хащі переплетених ліанами дерев, що густим гіллям нависли над дорогою. Два промені світла, мов довгі мечі, розтинали непроглядну темряву, намацуючи дорогу, яка, петляючи, поволі піднімалася вгору.

На одному з поворотів в очі втікачам ударило світло від фар зустрічної машини. Антоні різко загальмував, звернувши вбік під лапате листя папороті.

— Тікайте! — крикнув він.

Джомо, Комебі й Кованe, що сиділи позаду, встигли відчинити дверцята і шаснули в кущі. Туку й Антоні загаялися. В ту ж мить зустрічна машина підкотила майже впритул, і з неї вискочило кілька солдатів. Антоні засунув пістолет у щілину між спинкою й сидінням: він не знав намірів ворога і не хотів безпідставно наражатись на небезпеку. Туку зробив те саме.

Солдати оточили машину. Антоні і Туку вийшли і стали на дорозі.

Підійшов офіцер і освітив їх ліхтарем. Його, видно, здивувала довга нечесана борода Антоні.

— Хто ви? — запитав він.

— Я лікар Мейсон, сер, — відповів Антоні.

— Документи!

На якусь мить Антоні завагався.

— Я поспішно виїхав з Кисуму і забув їх дома, сер, — збрехав невпевнено він.

Офіцер не повірив. Скуйовджена борода і давно не стрижене волосся так різко контрастували з добірною англійською мовою, що він запідозрив щось недобре.

— Обшукати! — наказав він.

Солдати кинулися до машини. Один з них досить безцеремонно схопив Антоні за рукав, відштовхуючи вбік. Благенька, напівзотліла сорочка вмить розірвалась, і в яскравому світлі ліхтаря на оголеному тілі темно-кривавим блиском виступило клеймо — Ч. Е. 815.

— О-о! — вигукнув офіцер. — Ось який ти лікар! Ти — втікач з концтабору! Взяти їх!..

В цей час десь далеко в лісі пролунав дикий крик. Солдати насторожилися. Вони не знали, хто це кричав — звір чи людина, але, видно, крик збентежив їх. Солдати про щось тихо поговорили між собою, потім офіцер наказав розвернути машину і повертати назад.

Але розвернути велику машину на вузькій лісовій дорозі було нелегко. Довелося вирубувати придорожні кущі.

Крик у лісі пролунав ще раз. У відповідь йому десь на сході загув тамтам. Потім відгукнувся другий — на заході. Рокіт зловісно котився по лісу і танув у передранковій імлі. Тамтами ніби говорили. Запрацював стародавній негритянський звуковий телеграф, що був кілька десятків років тому поширеним і звичним способом передачі вістей в екваторіальній Африці. Часто важливі новини за один день передавалися від узбережжя Індійського океану до гирла Конго або навпаки.

— Швидше, дияволи! — крикнув офіцер. — Це перестукуються мау-мау, і хто знає, чи не про нас у них мова!

Нарешті машина розвернулася. Солдати залізли в кузов і з усіх боків оточили Антоні й Туку. Офіцер сів у машину втікачів і сам вів її позаду. Про втечу нічого було й думати.

Несподівано пролунав постріл, задня машина круто звернула вбік і врізалася в придорожні дерева. Відразу ж після цього в лісі знову прокотився зловісний крик. І в ту ж мить вантажна машина зупинилася: перед нею впоперек дороги лежало товсте дерево.

Кілька солдатів стрибнули на землю, щоб відтягти його. Але вони не встигли цього зробити.

З лісу вибігли партизани і кинулися до машини. Гримнули постріли, при світлі фар заблискотіли панги.

Короткочасний бій закінчився повною перемогою партизанів, добра половина солдатів загинула в цьому бою. Решта здалися.

Антоні й Туку сплигнули з машини і потрапили в обійми друзів.

— Живі! — зрадів Джомо.

Партизани розстрощили карбюратори машин, випустили з баків бензин.

Солдати, які лишилися в живих, мовчки дивилися на все це, чекаючи своєї долі. Але партизани не чіпали їх. Вони забрали зброю та боєприпаси і зникли в лісі.

Тільки Туку й Комебі, уважно оглядаючи місце бою, на хвилину затрималися.

Вони вже хотіли йти, коли здалеку долинув глухий гул моторів. Комебі зупинився і почав прислухатися.

— Машини, — промовив він. — Через кілька хвилин вони будуть тут!

Комебі й Туку кинулися в гущавину і причаїлися.

Рев моторів наближався. Солдати захвилювалися. Вже майже розвиднілося, коли з-за повороту викотилися два броньовики і зупинилися біля машини. З переднього виліз офіцер. Назустріч йому кинулися обеззброєні солдати…

— Що сталося? — вигукнув здивований офіцер.

Солдати навперебій почали розповідати про свої нічні пригоди. І кожен намагався зобразити справу так, наче вони витримали жорстокий бій, убили щонайменше два десятки мау-мау і здалися тільки тому, що на них напало сотні дві чорношкірих розбишак.

Далі Комебі й Туку не слухали. Вони наздогнали своїх товаришів і, розповідаючи про все, що почули, рушили з ними.

Антоні, Туку й Джомо йшли поряд, продираючись крізь зарослі.

— Як тобі пощастило нас визволити, Джомо? — спитав Антоні. — Ти так раптово зник, а потім так несподівано з'явився, що все це скидається на чудо.

— Ніякого чуда немає, — всміхнувся Джомо. — Коли ми вискочили з машини і побачили, що вас захоплено, Комебі відразу ж подав сигнал своїм людям… Цей сигнал був переданий тамтамами нашим постам, які й перерізали дорогу. Як бачите, все кінчилося щасливо… — Але ж звуки тамтамів почули вороги!.. Отже, повстанці самі себе викрили?

— Так, — погодився Джомо, — вони себе викрили. Але ж іншого виходу не було! Інакше ви загинули б!

— А як же ти встигав пішки за нами? Ніяк не розумію.

— А я пішки й не йшов, — відповів Джомо. — Я причепився ззаду на машину, яку вів офіцер. Він і не підозрював, що я стежу за кожним його рухом. І мені зовсім не важко було в потрібну мить вистрілити в нього…

Коли перші промені сонця бризнули на землю, повстанці були вже на галявині, де півколом стояло кілька великих куренів. До Джомо з радістю підходили його давні товариші по загону. Багато нових людей з цікавістю дивилися на велетня-ватажка і на бородатого мзунгу, що подружив з неграми.

Нтомбі, дружина Комебі, принесла втікачам сніданок: пошо, амасі, смаженого м'яса і печених бананів. Весь табір оточив прибулих. Дітлахи юрмилися навколо Антоні: такої довгої і густої бороди їм ніколи не доводилося бачити. Найсміливіші простягали руки, щоб погладити її, але відразу ж з острахом ховалися за спини товаришів.

Антоні скоро набридло бути в центрі уваги, він попросив у Комебі бритву й поголився.

Тимчасом Комебі вишикував усіх воїнів на майданчику перед куренем. Промова його була коротка.

— Воїни! — сказав він. — Сьогодні в наш табір прибув Джомо Карумба, наш командир, і з цього часу командування загоном переходить до нього! Дауді, на честь Джомо Карумби підняти прапор!

По бамбуковій тичці, що стояла в центрі півкола, утвореного куренями, повільно, урочисто піднявся великий чорно-червоно-зелений прапор — символ волі й рівності всіх народів Кенії. Джомо вийшов у центр і став під прапором, великий, змарнілий, але грізний у своїй рішучості й силі.

В ту ж мить над загоном тихо, але урочисто пролунали звуки пісні, яку він так любив і яку часто співав:

Скеля стоїть кам'яна —

чорна гранітна стіна...

Биймо! То ж прийде той час,

що розпадеться вона!

То не стіна — ланцюги:

їх білі мзунгу сплели...

Биймо! То ж прийде той час,

що розпадуться вони!

Як тільки згасли останні звуки пісні, Джомо підняв руку, і в таборі стало зовсім тихо.

— Друзі! — сказав командир. — Радість наша велика: ми знову вільні і серед вас! Але радіти ніколи — небезпека нависла над нами. Ще сьогодні мзунгу кинуть проти нас військо і літаки. Ми не можемо лишатися тут жодної хвилини! Наказую: негайно зібрати все найцінніше — зброю, харчі, одяг — і приготуватися до походу!

Взявши найнеобхідніше, партизани, виходили на майданчик. За півгодини табір спустів — загін вирушив у путь. Джомо й Комебі йшли в голові колони, яка розтяглася по невторованій лісовій стежці майже на півмилі. Поспішати вони не могли, бо в загоні були діти, жінки й поранені. Вирішили пробратися в гори Мау і там лишити жінок та дітей, які зв'язували загін.

Не встигли вони відійти від табору і на дві милі, як над лісом прогудів літак-розвідувач. Він не міг їх помітити. Густі крони дерев, темно-зелений підлісок надійно прикривали загін. Але Джомо розумів, що рано чи пізно їх усе одно виявлять, бо власті, стурбовані частими наскоками партизанів, почали переслідувати їх не на жарт.

Повстанці прискорили ходу, йшли безперервно цілий день. Від чоловіків не відставали жінки. Дітей і поранених несли по черзі. Всі стомилися так, що надвечір ледве тягнули ноги.

Наступного дня, опівдні, загін вийшов з лісу. Починалися савани. Попереду лежав довгий шлях до гір. Десь збоку лишилася Гавіра. Джомо послав туди розвідника, який мав передати вірним людям в резерваті про перебазування загону.

Йшли по випаленій сонцем савані. Шорстка суха трава чіплялась за руки, ноги, за одяг, перегороджувала дорогу. В повітрі стояла важка задуха. Люди знемагали від спраги. Але справжнє пекло почалося тоді, коли в безхмарному небі з'явився літак. Він із свистом пронісся над людьми, які попадали в траву. Пролунала кулеметна черга.

Джомо підвівся і оглянувся — літак робив розворот, готуючись пройти вздовж колони і посіяти смертоносний вогонь.

— Слухайте всі! — гукнув Джомо. — Зараз знову буде напад!.. Негайно розсипайтеся поодинці і залягайте в траві!

Люди миттю попідводилися і розбіглися в усі боки. Довга кулеметна черга полоснула по тому місці, де щойно вони лежали, — здригнулася і впала підсічена суха, трава, але люди лишилися неушкодженими. Зробивши ще одно коло, літак зник за обрієм, а загін швидко попрямував далі на схід, де вже виднілися гори, оповиті сизуватою імлою. Лишалося перевалити через пасмо горбів, що перетнули

партизанам шлях, і спуститися в долину, від якої до гір Мау рукою подати. Але зробити це було нелегко.

Повстанці піднялися на вершину високого пагорка. Джомо глянув у бінокль і побачив якусь підозрілу куряву. Придивившись уважніше, він помітив чотири військові машини.

Причина появи машин у савані була цілком зрозумілою. Джомо швидко зібрав загін.

— За нами погоня! — сказав він. — Літак-розвідувач, очевидно, сповістив про наш загін. Через півгодини вороги наздоженуть нас, і ми змушені будемо прийняти бій, щоб дати змогу жінкам, дітям та пораненим дійти до підгірського лісу і заховатися там. Командиром цього передового загону призначаю тебе, Туку. Якщо ми вас не наздоженемо до вечора, чекайте нас уночі!

— Я залишуся з вами, Джомо, — несміливо попросив Туку.

— Це неможливо! Виконуй наказ — зараз кожна хвилина дорога! — суворо сказав Джомо.

Потім він підійшов до Кокане.

Дівчина схопила його руку і схвильовано прошепотіла:

— Джомо, я чекатиму! Хай Всевишній Нгаї захистить тебе від куль ворогів!

Туку швидко зібрав свій загін і зник у долині. Воїни лишилися на пагорку. Це були здебільшого молоді хлопці, озброєні списами, пангами. В багатьох були рушниці, здобуті в боях з ворогом. Чорні жилаві руки міцно гримали їх, і, здавалося, ніщо, крім смерті, не могло вирвати у них цю зброю.

Тимчасом ворог наближався. Чотири військові машини важко котилися по горбовитій рівнині. Вони підминали під себе суху траву і здіймали хмару куряви.

— Берегти набої! — віддав останній наказ Джомо. — З пістолетів стріляти тільки в рукопашному бою! Пам'ятайте, що ми боронимо свою честь і свободу!

Загін заліг двома цепами в траві. Ніхто не підводився, щоб не виявити себе. Джомо причаївся за великим сірим каменем з гранатою в руці. Передня машина сунула прямо на нього. Коли вона наблизилася на політ списа, Джомо метнув гранату. Блиснув вогонь, пролунав важкий вибух. Машина зупинилась. Почулися крики поранених.

— Вогонь! — крикнув Джомо.

Вдарив залп. Майнули в повітрі тонкі описи. У відповідь залунали короткі черги з пістолетів-автоматів. Солдати стрибали з машин і теж залягали в траві. Над мирною саваною війнуло смертю.

Після короткочасної стрілянини ворог кинувся в атаку. Повстанці зустріли його дружним вогнем. Але все-таки передній цеп нападаючих досягнув вершини горба. Зав'язався рукопашний бій. В хід пішли приклади, панги, списи.

Антоні вискочив із-за каменя і майже впритул зіткнувся з довготелесим офіцером, що в цей час виринув з трави. Офіцер здивовано ковзнув по ньому поглядом і вистрілив у негра, що пробігав мимо. Антоні не поспішаючи підняв пістолет. Офіцер упав, скошений кулею.

Джомо зчепився вручну з солдатом-велетнем. Солдат намагався вистрілити з пістолета, але негр міцно тримав його руку. Вони впали на землю і качалися в колючій траві. Антоні поспішив на допомогу другові, і

незабаром з ворогом було покінчено. Джомо вирвав у нього з рук пістолет, витираючи з лоба піт, підвівся.

Під натиском повстанців солдати трохи відступили і залягли, ведучи вогонь з рушниць і автоматів. Проте було ясно, що це тимчасовий відступ. Незабаром вони кинуться в нову атаку.

У траві лежало кілька вбитих і поранених солдатів. Але втрати повстанців теж були значні. Антоні нашвидку перев'язав поранених.

Над саваною знову запанувала тиша.

— Що робитимемо, Джомо? — спитав Комебі.

— Треба запалити савану, — відповів Джомо. — Вітер з нашого боку... Підпалимо траву — і ворог змушений буде відступити. Цим ми виграємо якусь годину.

І Джомо віддав наказ негайно підпалити суху траву.

Вогонь спалахнув одразу в кількох місцях. Блідо-оранжові язики полум'я накидалися на суху траву і швидко котилися під подувом вітру на захід. Не минуло й п'яти хвилин, як суцільна стіна вогню відокремила повстанців од переслідувачів. Але й партизанам довелося поспішно відступати, бо вогонь досить швидко йшов і проти вітру.

Зупинившись через півгодини на високому пагорку, повстанці побачили, як від краю до краю в небо піднімаються сизобурі клуби диму, прорізувані велетенськими вогняними язиками. Легкий чорний попіл злітав високо вгору і мерехтів у промінні надвечірнього кривавого-червоного сонця.

Ворог, мабуть, відступив, бо того дня вже не переслідував повстанців. Підібравши по дорозі поранених, партизани ввечері

наздогнали загін Туку і, голодні й зморені, зупинилися на ночівлю. Не розпалюючи вогню, люди підкріпились і мовчки полягали спати. Тільки вартові пильно вдивлялися в нічну темряву.

На заході стояла кривава заграва від далекої пожежі…

ТРАГЕДІЯ В РЕЗЕРВАТІ

Капітана Кребса терміново відкликали з відпустки. В поліцейському управлінні його вже чекало донесення про втечу з "Чорного екватора" двох в'язнів — Антоні Райта і Джомо Карумби. Кребс стиснув кулаки. Яка досада! Хай би краще втекло сто інших, тільки не ці двоє!.. Але слід знайдено — тепер головне не загубити його!..

Джон Блек досить докладно змалював йому події останніх днів. Та Кребс і сам зрозумів, яка напружена обстановка створилася в окрузі. Управління поліції нагадувало справжній бойовий штаб.

Пролунав телефонний дзвінок. Інспектор підняв трубку.

— Капітан Кребс? — почув він.

— Так.

— Говорить полковник Грінвуд.

— Слухаю, сер! — квапливо відповів Кребс.

— Я вами дуже незадоволений, капітане… Ви весь час доповідали, що у вашій окрузі спокійно. А насправді там уже давно діє чимала банда! Сьогодні мау-мау напали на дорожній патруль, забили кілька солдатів і офіцера… Е-е-е.

— Слухаю, сер!

— Не слухати, а діяти треба, хай йому чорт, дорогий мій! Діяти! А це означає — менше панькатися з неграми! Чим більше винищите їх — тим краще. Але робити все треба тихо, без зайвого шуму! Кенія повинна стати країною білої людини!.. Ви зрозуміли мене?

— Так точно, сер!

— От і добре! Тоді доручаю вам особисто провести операцію по знищенню банди мау-мау у вашому окрузі! Поставте на ноги поліцію, зберіть усіх білих — плантаторів, чиновників, торговців, здатних носити зброю, і негайно арештуйте всіх, хто виявив хоч найменший непослух властям! Прочешіть резервати і ізолюйте всіх непевних!.. До речі, я щойно одержав повідомлення, що рота лейтенанта Коллінза успішно переслідує мау-мау в передгір'ях Мау. Зв'яжіться з ним і дійте спільно! З повітря вас підтримають літаки... Бажаю успіху!

— Буде виконано, сер! Дякую!

Капітан поклав трубку і викликав Блека.

— Негайно зберіть усіх членів місцевої допоміжної поліції і попередьте їх, що сьогодні вночі ми виступаємо в похід проти мау-мау! Нехай підготуються.

Зробивши потрібні розпорядження, Кребс поїхав у Бруконвіл. На пагорку, перед маєтком, він на хвилину зупинив машину і жадібним поглядом окинув широкі плантації Ніксонів. Яке багатство! Невже воно так і не потрапить до його рук? На перешкоді — Майкл. Але ж яка-небудь випадковість, і Дженні може залишитися єдиною спадкоємницею Бруконвіла! Майкл поїде в похід. Доля сама вирішить, хто буде господарем маєтку!

З такими думками Кребс прибув у Бруконвіл. Майкл з радістю погодився взяти участь у каральній експедиції Кребса.

Через годину вони, озброєні до зубів, виїхали в місто.

Надвечір в управління поліції прибуло з півсотні білих — членів місцевої допоміжної поліції. Це все були плантатори і службовці. Кожен мав зброю, запас харчів і комплект білизни.

Вночі група Кребса на поліцейських машинах виїхала з міста. На світанку вона була вже в резерваті Гавіра.

Залишивши автомобілі під охороною вартових на дорозі, полісмени оточили резерват. В краалі панувала ще сонна тиша. Круглі, вкриті бананови м листям хатини негрів стояли півколом на пагорку, утворюючи посередині просторий майдан.

Кілька автоматичних черг розірвали тишу.

Капітан Кребс перший відкрив вогонь, стріляючи над хатинами. Перелякані люди вибігали з шамб і, чуючи свист куль над головами, падали на землю.

Незабаром полісмени зібрали на майдані майже все населення резервату — чоловіків, жінок, дітей.

— Ну, хто давав клятву мау-мау? — запитав Кребс. — Кого Кеньятта[11] і його прихильник Джомо Карумба приводили до присяги?

Негри мовчали. Чоловіки з ненавистю дивилися на нападників. Верещали діти, і перелякані матері марно намагалися вгамувати їх.

— Хто з вас батько Джомо Карумби? — грізно запитав інспектор.

Старий Карумба підійшов до капітана.

— Я — батько Джомо, бвана.

— Де твій син?

— У концтаборі, бвана.

— Брешеш, негіднику! Він утік з концтабору, і ти його переховуєш!

Очі негра блиснули радістю: значить, син на волі! Його не вбили мзунгу! За таку звістку він готовий був подякувати капітанові, але той інакше розцінив хвилювання старого.

— Кажи, де Джомо! — крикнув він. — Інакше я накажу скарати тебе лютою смертю!

— Бвана, я старий чоловік, — промовив Карумба, — і не боюся смерті! Муки, якими ви лякаєте, не страшать мене — я доволі натерпівся їх за своє життя! Повірте мені, бвана, я не знаю, де мій син!.. Але якби й знав, то все одно не сказав би, хоч би мене різали на шматки.

— Не скажеш, старий шакале? — вигукнув Кребс. — Зараз ти заговориш іншою мовою!.. Гей, Сміт, розпали вогнище!

Сержант Сміт зірвав очеретяну покрівлю з найближчої хатини і запалив її. Коли червонуваті язички полум'я вихопилися з-під купи очерету, він підійшов до свого шефа і запитливо глянув на нього.

— Припечіть йому очеревину, хлопці! — наказав Кребс, кивнувши на старого Карумбу.

Сміт схопив старика за плече і турнув до вогню. На допомогу йому кинулися два молоді плантатори. Збивши негра з ніг, вони миттю схопили його за руки й ноги і підняли над вогнем. Довга сорочка на нещасному зразу схопилася полум'ям, засмерділо смаленим. Болісний крик пролунав у ранковій імлі… Але кати були невблаганні. Вони ще нижче опустили свою жертву і присмалювали їй живіт і груди.

Глухий рокіт пронісся по краалю. Всі — і чоловіки, і жінки, і діти — сповненими жаху очима дивилися, як горить на вогні старий дядько Карумба. Його дружина Нтомбінде упала непритомна на руки жінок. З гурту вийшов інший старик, Ламу, і кинувся на коліна перед Кребсом, благаючи його припинити катування, але марно. Тоді Ламу кинувся до вогнища, намагаючись захистити Карумбу.

Попихкуючи цигаркою, капітан кивнув полісменам,

— Ану, потримайте цього шкарбана, та міцніше!

Полісмени так здушили Ламу, що він аж захрипів.

У цю мить Кребс спокійно ткнув йому у вухо цигаркою. Старик закричав і відсахнувся, але з протилежного боку один з полісменів, заохочений шефом, штрикнув йому в друге вухо очеретиною, вихопленою з вогню… Несамовито пручаючись, старик копнув ногою капітана в живіт. Капітан відскочив і вихопив пістолет. Пролунав постріл — Ламу схопився руками за груди і впав.

А капітан, зрозумівши, що від старого Карумби нічого не доб'ється, заходився допитувати всіх підряд. Де Джомо Карумба? Чи не приходив він таємно в крааль? Чи не було з ним білого лікаря? Хто з негрів Гавіри давав клятву мау-мау?

На всі питання негри відповідали заперечно або зовсім мовчали.

Тоді Кребс наказав відокремити молодих чоловіків і прив'язати їх до дерев на узліссі. Частина полісменів кинулася виконувати цей наказ, інші під керівництвом самого інспектора почали допитувати жінок, сподіваючись швидше добитися від них відомостей про втікачів з концтабору. Жінок і дівчат роздягли і батогами, з гиком і непристойними жартами, погнали до річки.

— У воду, красуні! — крикнув Кребс. — Підніміть руки над головами і не смійте опускати! Будете киснути, доки не зізнаєтесь, де переховується Карумба і хто з ваших людей давав клятву винищувати білих!

Полісмени ходили по берегу і стежили, щоб ніхто з жінок не опустив рук. Коли жертва не витримувала напруження і схилялася в каламутну воду, довгий, гнучкий, мов змія, і цупкий батіг з шкіри носорога з свистом розтинав повітря і до крові впивався в плечі нещасної. Зойки і крики жінок змішувалися з лайкою та погрозами полісменів і вереском переляканих дітей.

Більш як півгодини відбувалася ця екзекуція, але бажаних наслідків вона не дала. Мокрі, скатовані до крові жінки збилися в гурт і мовчали. Розлютований невдачею капітан залишив кількох полісменів, а сам кинувся до ліска, де, виконуючи його наказ, сержант Сміт з товаришами поприв'язував чоловіків до дерев і чекав нових розпоряджень. Негри мовчали, з ненавистю дивлячись на своїх катів.

Перші промені сонця, що сходило з-за далеких гір, бризнули на землю, позолотили високі стовбури дерев. З лісу линув веселий спів пташок і вереск мавп.

— Ну, що, не зізнаються? — запитав, підходячи, капітан.

— Мовчать, дияволи! — відповів Майкл.

— Ми зараз розв'яжемо їм язики! — і Кребс звернувся до негрів: — Даю вам на роздуми п'ять хвилин! Хто скаже, кого з ваших людей Кеньятта і його поплічники приводили до присяги на вірність мау-мау і де переховується Джомо Карумба, того відразу ж накажу відпустити, а хто не скаже... Гей, Сміт, що ми зробимо з тими, що не зізнаються?

— Вирвемо язики, сер! — не задумуючись відповів Сміт. — І хай тоді мовчать до самої смерті!

— Прекрасна ідея! — похвалив капітан. — Ви чуєте, розбійники? Даю вам п'ять хвилин! Ну, хто говоритиме перший?

Негри мовчали.

Капітан дивився на годинник. Поволі тяглися страшні хвилини.

— Починай, Сміт!

Сміт витяг невеличкий арабський кинджал і наблизився до першого. Негр злякано підвів голову.

— Зізнаєшся? — процідив сержант.

— Я нічого не знаю, бвана! — тихо відповів негр.

— А-а, ти нічого не знаєш! Тримайте його, хлопці!

Кілька плантаторів кинулися на допомогу Смітові.

Операція була виконана блискавично, і Сміт підійшов до наступної жертви. Це був середнього віку чоловік у добротній фланелевій сорочці, його перелякані шахраюваті очі забігали. Він хотів щось сказати, але, здавалося, йому відібрало мову. Нарешті, викрикнув:

— Бвана! Я скажу… Тобто я нічого не знаю! Але ви мене знаєте… Я — Карао!

— Що він меле, Майкл? — спитав Кребс.

— Він каже, що ти його знаєш… Звуть його Карао!

— Вперше чую, — презирливо скривив губи Кребс. — Кажи до ладу, хто ти і що знаєш про мау-мау!

— Я нічого не знаю про мау-мау, бвана! Але ж я — індуна Ніабонго! Ви пам'ятаєте, я допомагав вам. Я випадково потрапив сюди, прийшов провідати сестру… Я живу з Ніабонго біля гори Падаючої води, бвана! Відпустіть мене!

— Де Карумба? — підступив до нього капітан.

— Не знаю, бвана! Я гадав, що гієни вже й кістки його обгризли…

— Хто з них, — капітан кивнув головою на негрів, — давав клятву мау-мау?

— Я ж не живу в Гавірі, бвана! Не знаю, клянуся вам!

— Бреше! — сказав сержант Сміт. — Знає, але не зізнається!

Капітан махнув недбало рукою, і Сміт з помічниками накинулися на індуну Карао…

За півгодини з десяток чоловіків були піддані жахливій операції, а решту відшмагали батогами. Але ніхто з негрів не попросив пощади, не купив ціною наклепу чи зради собі помилування.

— Всіх в "Апландс"! — наказав розлютований Кребс. — Там розберемося!

Чоловіків і жінок, а за ними й дітей загнали в машини. Тихо стогнали поранені й побиті. Старий Карумба все ще не опритомнів, і його, мов поліно, кинули в кузов. Полісмени підпалили крааль. Ревла в загонах, шаленіючи від страху, худоба. І тільки старий Ламу спокійно лежав посеред майдану, широко розплющеними очима дивлячись в ранкове небо.

Поки доїхали до табору "Апландс", старий Карумба помер. Напівголий труп викинули перед табором, і в'язні під наглядом охоронників закопали його в лісі.

На подвір'ї концтабору "Апландс", перед будинком комендатури, мешканців Гавіри вишикували в один ряд. Капітан Кребс поволі йшов у супроводі коменданта табору і вказував пальцем на арештованих.

— Цьому три роки! А цьому два!.. А цим принцесам по року тюрми!

Позаду нього йшов полісмен і записував прізвища арештованих, яким капітан визначив строк покарання.

Коли передача арештованих була закінчена, Кребс зайшов у будинок комендатури і подзвонив полковникові Грінвуду.

— Радий доповісти, сер, — весело сказав він, — що сьогодні ми ліквідували групу мау-мау в резерваті Гавіра! Як тільки з'єднаємося з ротою лейтенанта Коллінза, яка, з вашої ласки, допомагатиме нам, я вклинюсь глибоко в гори Мау і знищу банду, що діє там!

— Бажаю успіху, капітане! — промовив полковник Грінвуд! — І не панькайтеся з ними!

— Дякую, сер! — відповів окрилений капітан.

Того ж дня його загін вирушив у гірський район Мау.

СУМНА ЗВІСТКА

До сходу сонця Джомо був уже на ногах. На далеких пагорбах бовваніли в імлі вартові. З гір тягло прохолодою.

— Вставай! Вставай-ай! — гукнув черговий.

Люди заворушилися. Із теплих кубел зволоженої росою трави вилазили заспані діти й жінки. Джомо обережно торкнув за плече Коване, що солодко спала у м'якому гніздечку, вкрита вовняним каросом. Вона вже встигла розповісти про свої пригоди, і серце Джомо сповнилося ще більшою ніжністю та любов'ю до дівчини, яка, рятуючи його, мало не загинула сама.

— Вставай, люба! — сказав він, подаючи Коване руку. — Ми мусимо іти далі, в гори, щоб не потрапити до рук поліції!

Похапцем поснідавши, загін вийшов з лісу і рушив далі, йшли один за одним, щоб менше зароситись у високій траві. На носилках, зроблених з дрючків і ліан, несли поранених.

Зійшло сонце, його промені сліпучим сяйвом упали па густо-зелені ялівцеві ліси.

Здалеку долинув гул літаків. У ту ж мить із-за гір на бриючому польоті вилетіли два винищувачі. Вони помітили людей і дали довгі черги з кулеметів. Хтось зойкнув, закричали діти, але голоси людей потонули в несамовитому гуркоті моторів.

— Розбігайся! — пролунала команда Джомо.

Та люди вже й самі кинулися врозтіч і залягли в траві.

Джомо схопив Кованe за руку, і вони разом упали в глибокий рівчак, вимитий дощовими потоками. Над головами коротко свиснули кулі — то літаки зайшли вдруге.

Чотири рази заходили літаки, сіючи смерть у долині. Всюди чулися крики і стогін. Діти переляканими очима дивилися в небо. Але — ні, літаки більш не з'являлися… Настала тиша.

— Ти не поранена? — запитав Джомо, помітивши, як посіріли губи Кованe.

— Ні, — прошепотіла вона. — Але це жахливо!

Вони вилізли з свого сховища. Звідусіль стікалися люди. Джомо вже наводив порядок у розладнаному строю. Підрахували втрати: шість чоловік було забито, четверо — поранено. Над загиблими стояли родичі й друзі, мовчки вдивлялися в спотворені смертю обличчя. Чоловіки зносили великі брили каміння, щоб ними прикрити забитих. Антоні кинувся допомагати пораненим.

Нашвидку поховавши загиблих, загін рушив далі, до лісу, туди, де був порятунок.

Йти стало важче. Доводилося видиратися на гори, порослі негустими, але колючими чагарниками. З-під ніг осипалися гострі камінці. Джомо підбадьорював інших, хоча й сам відчував смертельну втому. Запалі очі його блищали хворобливим блиском, на потрісканих губах виступала густа кров, яку він злизував шорстким, пересохлим язиком. З учорашнього дня ніхто не пив. Воду, яку несли з собою в бамбукових бутлях, берегли тільки для дітей і поранених.

Нарешті досягли лісу. Десь у гущавині шуміла вода. Люди прискорили ходу. Шум наростав. Здавалося, вода плюскоче десь зовсім поблизу. Але ще довго довелося продиратися крізь хащі і підніматися вгору, доки вони досягли животворного джерела. Вийшовши з зеленої гущавини, загін опинився на широкій галявині, з одного боку якої височіла стрімка скеля. З тієї скелі падав, розбиваючись на камінні, струмінь холодної, прозорої води. Понад струмком, що біг від водопаду і ховався в гущавині лісу, стояли поодинокі дерева.

Лишивши на березі струмка зброю й спорядження, люди припали спраглими устами до води.

Всі були такі стомлені й змучені, що ніхто не помітив, як із-за скелі визирнув чоловік. Блискучими чорними очима він пильно оглянув прибулих, що відпочивали на березі струмка, їхню зброю і незабаром зник у зеленій гущавині.

Давши людям годину перепочинку, Джомо покликав на нараду Комебі, Туку, Дедані й Антоні. Він розгорнув карту і попросив лікаря точно визначити на ній їх місцеперебування. Антоні відшукав урочище Падаючої води, де вони зупинились, і розповів про те, як користуватися картою. Уважно прослухавши пояснення лікаря, Джомо відразу ж визначив, що за двадцять миль на північ знаходиться резерват Гавіра. Отже, вони опинилися майже в центрі гірського району Мау. Тут можна було сховатися від ворога. Але Джомо вирішив вести загін далі, на гірське плато, порізане глибокими ущелинами, поросле незайманим пралісом. Там він мав намір створити постійну базу, де можна було б лишати жінок, дітей і поранених.

Відпочивши і наповнивши водою весь посуд, який знайшовся в загоні, повстанці залишили це привітне місце і заглибилися в ліс.

Як тільки загін зник у гущавині, з-за скелі, оглядаючись і прислухаючись, вийшло троє людей. Це був Ніабонго з двома індунами.

Він пошепки віддав їм наказ, і один індуна пішов слідом за повстанцями, а другий чимдуж помчав до міста...

Надвечір загін уже був на високому плато, що здіймалося над темною, поростою віковічним лісом долиною. Тут зупинилися на ночівлю.

Насувалася гроза. Важкі хмари затягли небо. Глухо стогнали чорні, порослі мохом гігантські дерева. Злива почалася відразу. Потоки води ринули на землю. Сліпучо-білі блискавиці розтинали небо, рвали його на шматки і, здавалося, з оглушливим гуркотом кидали вниз.

Гроза не вщухала всю ніч. Притулившись одне до одного, люди сиділи під виступом скелі і мовчки спостерігали розбурхану стихію. Матері кутали в ковдри і кароси напівголих дітей, ховали їх від поривчастого холодного вітру, що раз у раз залітав під скелю. Всі розуміли, як тяжко доведеться переживати дощовий період, провісником якого була ця гроза, і разом з тим раділи йому, бо він мав принести перепочинок від нападів мзунгу.

Ранок привітав повстанців сонцем, теплом, переливчастим щебетом птахів. Легкий сизуватий туман піднімався над долиною і танув у ясно-голубому небі. Чорноголові діти з радісними вигуками гайнули по широкій галявині.

Перш ніж отаборитися на цьому місці, Джомо розіслав у всі кінці розвідників, а сам вибрався на скелю, що височіла поблизу. Перед ним відкрився широкий і величний краєвид. Могутні хребти гір танули в синій далині, всюди чорнів таємничий, ніким не звіданий праліс. Тільки найвищі шпилі сіріли голим камінням.

Миль за п'ять, в широкій улоговині, синіло довгасте озеро. Джомо відразу відзначив, що його правим берегом легко пройти з савани на

плато. Якщо ворог переслідуватиме їх, то нападу треба сподіватися саме звідси. З інших боків ця місцевість була майже неприступна.

Задоволений тим, що пощастило знайти таку чудову місцину для табору, Джомо спустився вниз і наказав будувати шамби. Жінки й діти пішли в ліс шукати їстівне коріння, пташині яйця, ягоди.

Надвечір почали прибувати розвідники. Один з тих, що ходив у розвідку до Гавіри, привів з собою змученого підлітка, якого підібрав у лісі. Тіло хлопця було подряпане колючками чагарників, ноги позбивані об каміння, на обличчі здулися чорні басамани від ударів батогом.

Глянувши на хлопця, Джомо мало не скрикнув. Це був Кунгу, наймолодший брат Комебі.

— Що сталося, Кунгу? — запитав він. — Як ти сюди потрапив?

Якось чудно глянувши, хлопець знеможено сів на землю, закрив обличчя руками і зненацька заридав. Усі стовпилися навколо. Комебі нахилився до брата, обняв його за худі плечі. І тоді хлопець, захлинаючись від хвилювання, розповів:

— Учора на Гавіру напали мзунгу... Мені пощастило втекти. А всіх повезли в "Апландс", у концтабір... Нашого батька Ламу командир мзунгу забив посеред крааля, а старого Ваїра Карумбу палили вогнем, випитували, де Джомо... Та з нього нічого не витягли, і тоді почали катувати всіх підряд...

Настала тиша. Всі дивилися на Джомо — що він скаже?

Джомо довго мовчав, стиснувши зуби, потім важко глянув на стомлених, схудлих людей.

— Ми не простимо цього мзунгу. Вони вигнали нас з нашої землі, а тепер хочуть зовсім знищити! І для цього білі кати вигадали концтабори, де морять голодом наших людей! Для цього вони висилають нас на острови, де вже загинули сотні і тисячі кікуйю, вакамба і масаїв! Чи довго ж будемо терпіти! Настав час помсти. Ми нападемо на "Апландс", визволимо наших братів і сестер, а вбивць покараємо лютою смертю. До зброї, кікуйю! До зброї, масаї!

Загін почав готуватися до походу. Джомо наказав воїнам перевірити зброю і визначив маршрут… З жінками й дітьми лишалися літні чоловіки. Джомо хотів зоставити й Антоні, але той категорично відмовився, виявивши непохитне бажання взяти участь у нападі на концтабір.

— У мене, Джомо, не менше підстав ненавидіти цей витвір цивілізованих канібалів, ніж у тебе, — сказав він.

Того ж вечора загін вирушив у похід.

Повстанці йшли безперервно всю ніч. Над ранок зупинились у вузькій глибокій долині за милю від концтабору. Тут Джомо розділив загін на дві групи, щоб ударити на табір з двох боків.

Домовившись з Комебі, який командував однією з груп, про дальші дії, Джомо дав знак виступати. Комебі відразу ж зник з своїми людьми в пітьмі.

Обережно, мов чорні тіні, бійці Джомо перейшли дорогу і наблизилися до табору.

ШТУРМ

Високі скелі та глибокі ущелини, що оточували табір, давали змогу зосередити бійців на відстані двохсот кроків від дротяної огорожі. Партизани завбачливо перерізали телефонну лінію в двох місцях. За

милю від табору засада з десяти чоловік стерегла, щоб жодна машина ворога не прорвалась ні до табору ні з нього.

Джомо лежав на скелі. Крізь зелені кущі йому було видно весь табір. Вартові, нічого не підозріваючи, спокійно ходили біля огорожі з рушницями. Було ще дуже рано, але сотні в'язнів уже сновигали понад струмком — голод не давав їм спати. Небо поголубіло, зарожевіли легенькі довгасті хмарки. Але в ущелині стояли ще сутінки: вранці і ввечері сюди не досягали промені сонця.

Пора! Обидва загони мали розпочати атаку одночасно.

Джомо витягнув ракетницю і вистрілив, червона куля плавно злетіла вгору і опустилася за табором. Це був сигнал для загону Комебі. З протилежного боку табору почулися крики й постріли. Комебі пішов в атаку. Тоді Джомо поклав на камінь рушницю, прицілився і вистрілив, вартовий на сторожовій вежі біля кулемета клюнув головою і завмер. В ту ж мить затріскотіли постріли товаришів. Ще два вартових упали, скошені кулями.

— Вперед, друзі! — гукнув Джомо і, зсуваючи каміння та приминаючи кущі, поповз униз.

З ущелин, з-за скель і кам'яних брил висипали повстанці. Від їхніх сірих сорочок зарябів весь простір між горою і табором.

В першу мить варта розгубилася, та ось із лівої вежі уривчасто, мов. захлинаючись, ударив кулемет. З будинку комендатури теж пролунали постріли. Повстанці припали до землі. Кожен шукав ямку, камінь, горбочок і залягав там.

Тільки тепер Джомо зрозумів, які довгі ці двісті метрів, що відділяли їх од табору! Він підвівся, пробіг пригинаючись кілька метрів уперед і впав за каменем. Поряд з ним ліг Антоні.

— Поки не знімемо кулемет, нічого й думати про успіх операції! — сказав лікар. — В тебе є гранати?

— Дві, — відповів Джомо.

— Давай їх сюди!

Джомо віддав гранати Антоні, і той швидко поплазував до вежі. Кулеметникові, що засів там, було добре видно всю місцевість, де залягли повстанці, і він міг розстрілювати їх на вибір. Час від часу кулемет плював вогнем, посилаючи смерть. Раптом глухо пролунало два вибухи, і кулемет замовк. То Антоні закидав вежу гранатами. Джомо схопився на ноги, радісно крикнув і кинувся вперед. За ним стрімголов помчали до табору всі інші. Тепер уже ніщо не могло стримати їхнього навального руху вперед!.. Пролунало ще кілька вибухів — і в повітря полетіли стовпи та обривки дроту. Шлях був відкритий!

Джомо одним з перших увірвався в табір. В'язні, відчуваючи підтримку, накинулися на полісменів і почали виривати в них з рук зброю. На допомогу їм підоспіли повстанці.

Але частина охоронників засіла в комендатурі і звідти обстрілювала наступаючих.

— Дедані, візьми гранати, підповзи і закидай ними будинок! — наказав Джомо. — Ми підтримаємо тебе вогнем!

Бійці залягли навколо комендатури. Від куль з дощаних стін будинку летіли жовті тріски. Дедані разом з чотирма бійцями поповзли вперед. Вони непомітно наблизилися до будинку кроків на тридцять і, раптово підвівшись, закидали його гранатами. В проломі стіни з'явилося біле простирало: охорона табору здавалась. Незабаром припинилася стрілянина і на інших вежах. Бій закінчився.

Над ущелиною запанувала тиша. До повстанців, сяючи радісними усмішками, підходили в'язні.

— Брати! — звернувся до них Джомо. — Тепер ви вільні! Хто хоче, хай іде до нас, у ряди борців за волю народів Кенії! Наші вороги сильні: вони зроблять усе, щоб знову загнати нас за колючий дріт! У Кенії — десятки концтаборів. Уся наша країна — це страшний концтабір! Усюди ллється кров наших братів і сестер... Кенія — сонячний і багатий край! Але сонце тут сяє не для нас! його заступили мзунгу — білі плантатори, і чорна ніч упала на наші серця і на душі наших предків! Чорно і сумно під екватором!.. Але ми своєю боротьбою, своєю кров'ю засвітимо на нашій землі сонце свободи! Ми розірвемо ланцюги рабства і неволі, як розірвали їх уже багато народів нашого континенту!

Сотні чорних рук із стисненими кулаками піднялися вгору. Ось вона — сила! Народ піднімається... Він уже бере в свої мускулясті руки справу визволення своєї батьківщини!

Але чому серед в'язнів не видно нікого з Гавіри? Джомо не встиг запитати. До нього протиснувся Комебі. Голова його була обв'язана білою шматиною, крізь яку просочувалася кров. Джомо кинувся до товариша.

— Ну, де наші? Ти розшукав?

— Нема твого батька, командире... Замучили, недолюдки! А на решту людей Гавіри страшно глянути — такі скатовані!

Джомо аж заскреготів зубами.

— О Нгаї! — простогнав він. — Ти знаєш, я ніколи не хотів крові, але мзунгу заслужили смертної кари!.. Комебі, хай скривджені люди самі судять своїх катів. — Джомо показав на полонених. — Ці звірі мають дістати по заслузі.

Десь за годину вони покидали розгромлений табір. Зброю, продукти і одяг, захоплені в таборі, роздали бійцям і в'язням, що вступили до загону. Майже всі чоловіки з Гавіри пішли з повстанцями. Табір спустів. Із-за гірських вершин сходило велике червонясте сонце.

КІНЕЦЬ НІАБОНГО

Загін Джомо Карумби повертався в гори Мау. Надвечір передові частини прибули в табір, який відразу ж сповнився веселим гамом. Жінки з радістю зустрічали воїнів. Не було серед них тільки Коване. Це здивувало Джомо, і він пішов розшукувати дівчину. Жінки готували вечерю — смажили кукурудзу, варили кофе. Джомо спитав, чи не бачили вони Коване. Одна з них відповіла, що Коване і Нтомбі, дружина Комебі, пішли до струмка прати білизну.

— Коли це було? — опитав Джомо.

— Ще сонце стояло на заході, коли я бачила їх, — відповіла жінка.

Отже, з того часу вже минуло не менше двох годин. Чому ж вони й досі не повернулися? В серце Джомо закралася тривога. Разом з Комебі та кількома бійцями він не гаючись спустився до струмка. Але там нікого не було.

— Коване! Нтомбі! — гукали чоловіки.

Нікого! Сутінки в долині поволі згущалися. На очах блякло й втрачало ніжні вечірні кольори глибоке небо. Похмуро стояли попід горою велетенські дерева, порослі кострубатим мохом. Здавалося, столітні діди зупинилися на відпочинок, і вечірній вітрець колише їх довгі бороди.

— Нтомбі! Коване!

Тиша.

Бійці розійшлися понад берегом.

— Агей! — почувся незабаром крик. — Тут білизна!

Спустившись униз за течією, партизан знайшов у воді сорочку, що зачепилася за камінь. Усі кинулися туди. На березі — ніяких слідів. Коли б жінок розірвали звірі, то на землі була б кров. Отже, лишалося одно: якісь невідомі люди вистежили жінок і зненацька напали на них.

У таборі Джомо зібрав усіх і оголосив про зникнення Нтомбі і Коване.

— Очевидно, їх схопили якісь люди. Але хто міг це зробити? Невже серед нас є зрадник чи вбивця?

Всі мовчали. Ніхто не знав, куди поділися жінки і де їх шукати. До Комебі горнулося трійко діток, а сам він стояв обважнілий і страшний у своєму горі й гніві. Діти злякано дивилися на батька і, здається, теж розуміли, яке нещастя спіткало їх.

Джомо вже збирався прочесати навколо ліс, коли до нього підійшов німий Карао — після визволення з табору колишній індуна Ніабонго попросив прийняти його в загін. Таке прохання спочатку здивувало Джомо. Але Карао розвіяв сумніви командира. "Ви бачите, що зробили зі мною мзунгу! Для них я — чорний собака, — писав він на клапті паперу, бо не міг говорити. — Чи ж можу я тепер служити брехливому шакалові Ніабонго, який продає наших людей?"

Карао знаками пояснив, що хоче писати. Джомо дав йому олівець і папір. Карао написав: "Це зробив Ніабонго".

— Чому ти так думаєш? І де він міг тут узятися? — спитав Джомо, здивований.

Карао довго писав, намагаючись усе пояснити. Так партизани довідалися, що Ніабонго з наказу капітана уже давно поселився з своїми індунами і синами в урочищі Падаючої води. Індуни живуть у шамбах на горі, а Ніабонго — в печері… Ніабонго часто посилає своїх людей у гори стежити, чи немає там повстанців, а потім повідомляє про це в поліцію.

— Гора Падаючої води! — вигукнув Джомо, поглянувши на Комебі. — Тепер мені все зрозуміло… Безперечно, Ніабонго нас вислідив…

Карао намалював план печери, що містилася в горі Падаючої води, і Джомо не гаючись рушив туди із загоном воїнів.

* * *

Коване і Нтомбі спустилися до струмка, знайшли гладенькі камені у воді біля берега і заходилися прати сорочки. Вони вже закінчували роботу, як раптом Нтомбі скрикнула. Коване підвела голову і побачила, що жінку схопили два дужі чоловіки з розмальованими глиною обличчями. В ту ж мить Коване теж збили з ніг. Чиїсь міцні руки затиснули їй рота, на голову накинули цупкий вовняний карос, а ноги й руки міцно стягнули мотузкою. Ці ж дужі руки підняли і понесли її.

Коване спочатку не розуміла, що все це означає. Хто тут, у цих диких горах, для неї ворог? Куди її несуть? Якщо її мають убити, то чому не вбили відразу?

Несли її довго. Кілька разів носії змінювалися. Крізь карос вона чула голоси і тупіт ніг багатьох людей.

Нарешті, її поклали на землю. Чийсь владний голос звелів зняти покривало. Коли з голови впав шорсткий карос, Коване підвелася і оглянулась навколо. Вона була в печері. Перед вогнищем, на постелі з повсті і звіриних шкур, сидів Ніабонго і, попихкуючи коротенькою люлькою, пильно дивився на неї. Його маленькі чорні очі, в яких

лиховісно спалахували відблиски вогню, були злі. Ніабонго мовчав. Осторонь, схиливши голови в шанобливому поклоні, стояли озброєні асегаями індуни. Біля ніг одного з них лежала зв'язана Нтомбі. Тепер Коване стало ясно, що їх викрали люди Ніабонго.

— Бвана, що все це означає? — запитала Коване.

Відповіді не було. Ніабонго навіть не підвів голови. В глибокій тиші печери лунко потріскував у багатті хмиз. Важко дихали стомлені довгою дорогою індуни.

Потім чаклун стрепенувся і щось сказав. Індуни схопили Нтомбі, приволокли до Ніабонго і кинули йому до ніг. Він вийняв маленький блискучий ніж. Жінка закричала і відсахнулась, але її притримали. Чаклун схопив Нтомбі за ліву руку і вправним помахом ножа розітнув вену в ліктьовій ямці. Бризнула кров. Жінка спочатку ніби заніміла з переляку, а потім закричала ще голосніше. Тоді жінці запнули повстю рот і підняли її над вогнем. Кров з руки полилася в полум'я, воно засичало, мов змія. Вгору клубками здіймалася сизувата пара. В печері запахло смаженим.

— Що ви робите? — вигукнула Коване. — Перестаньте! Вона ж помре!

— Мовчи, дівчино! — вперше промовив Ніабонго, оглянувшись. — Молись Всевишньому Нгаї, бо не встигнуть дотліти дрова в цьому багатті, як твоя кров також проллється на священний вогонь великого і мудрого племені кікуйю, до якого належиш і ти, недостойна! Ти не послухала голосу духів, які веліли тобі стати дружиною великого жерця, і вони вирішили покарати тебе!

Від цих жорстоких слів, від недоброго блиску очей Коване здригнулася. Чаклун помітив це і посміхнувся, вишкіривши великі криві зуби.

З-під кошлатої смердючої повсті, якою закутали голову нещасної Нтомбі, долітав приглушений стогін. Згодом він затих — Нтомбі зійшла кров'ю і втратила свідомість. Ніабонго плеснув у долоні, чотири індуни підняли напівмертву жінку над головами. Попереду став один з смолоскипом, і процесія попрямувала в глиб печери.

В далекому кутку індуни зупинились і кинули тіло непритомної жінки десь у темряву. Кована почула, як воно, чіпляючись за виступи стін, полетіло в чорну безодню. Через кілька секунд долинув глухий сплеск води. Невже і її чекає така доля?

Кована здригнулась і заплющила очі, а розплющивши їх, побачила близько перед собою товсте блискуче обличчя Ніабонго. Чаклун пильно дивився на неї. Кована скрикнула і відсахнулася. А він, засміявшись, промовив:

— Ти розгнівила нашого бога, дівчино! Він вимагає твоєї крові!

— Неправда! — крикнула Кована. — Відпустіть мене! Чуєте, відпустіть!

— Зачекай, пташко! Не поспішай! — знову засміявся чаклун. — Хто потрапив до моїх рук, тому не так легко вирватися з них!

— Я це знаю, підступний шакале! — гордо сказала дівчина, зрозумівши, що пощади їй чекати марно. — І все ж є люди, які виривалися з твоїх рук! Ти видав Джомо Карумбу, продав його за десять фунтів, поганцю, а Джомо уже на волі і незабаром добереться й до тебе!

Ніабонго схопився і стиснув кулаки.

— Візьміть її! — крикнув він.

— Зупиніться! — повернулась Коване до індунів. — За мою кров ви заплатите життям! Карумба помститься за мене!

Індуни стояли в нерішучості. Вони добре знали Джомо Карумбу і боялися його.

— Що ж ви стали, мої сміливі індуни? Чи, може, злякалися: слабосилої дівчини? — знову крикнув чаклун. — Ведіть її сюди!

Індуни разом схопили Коване і притягли до Ніабонго, який, простягнувши руку, двома пальцями взяв її за обличчя. Коване здригнулася від огиди й страху. Але жрець єхидно усміхнувся і, відштовхнувши дівчину від себе, сказав:

— А-а, ти все-таки боїшся мене? Це добре! Я радий, що Джомо Карумба, нарешті, дістане удар в саме серце! Він знатиме, як зневажати свого жерця!.. Але ти не бійся! Я передумав і не пошлю тебе до твоїх предків! Ні, ти залишишся живою, станеш втіхою і розрадою моєї самотності! — і Ніабонго задоволено посміхнувся.

Тридцять озброєних воїнів швидко просувалися ледве помітною в темряві стежкою до гори Падаючої води.

Зійшов місяць. Химерні тіні від скель і дерев упали на стежку. Нічна прохолода, що котилася з гір, підбадьорювала стомлених людей, і незабаром вони досягли мети: здалеку долинув шум водопаду.

Біля підніжжя гори Падаючої води, у тіні дерев, Джомо дав знак зупинитися. Тут же виробили план дій. У печеру мали піти десятеро смільчаків. Інші лишалися внизу, але за першим сигналом теж повинні були кинутися на допомогу товаришам у печері.

Сміливці обережно наблизилися до водопаду. В нічній тиші монотонно шуміла вода. На плоскому камені, загорнувшись у вовняний

карос, сидів вартовий. Він курив — потік повітря доносив запах диму. Коло нього стояв асегай.

Джомо й Комебі скинули черевики і зникли за скелею. Вартовий сидів унизу. Він не чув, як на скелі, у нього над головою, з'явилися дві постаті. На мить вони завмерли, потім униз простяглися дві довгі жилаві руки і, мов обценьками, схопили вартового за підборіддя, затиснувши йому рота. Джомо стрибнув униз, відкинув ногою асегай.

Вартовому скрутили мотузкою руки і заткнули ганчіркою рота.

В тиші ледве чутно пролунав свист. Дорога була вільна. Підійшов Антоні з людьми. Джомо подав знак — і кілька тіней, одна за одною, прослизнули попід деревами до водопаду, двоє лишилося в засаді біля скелі.

Джомо протиснувся між лавиною води та скелею і вузьким ходом поліз угору. За ним пробиралися Комебі, Антоні й інші.

Тісний хід круто піднімався вгору. По ньому колись котилися водяні потоки і відшліфували кам'яні стіни. Воїни просувалися все вище й вище.

Згори долетіли неясні голоси. Здається, хтось крикнув.

Джомо пішов швидше. Він вскочив у лійкоподібну печеру. Десь далеко світило тьмяне світло. В спітнілій руці Джомо затиснув пістолет. Лунко калатало серце. Тримаючись лівою рукою за стіну, він обережно ступав, боячись передчасно виявити себе. За ним, мов тіні, просувалися воїни.

Раптом пролунав голос Кована. Джомо кинувся за виступ скелі і опинився у великій підземній галереї, освітленій смолоскипами. В одну мить він побачив кілька темних постатей, а посередині Кована, до якої, простягнувши руки, підходив Ніабонго.

— Стій! — крикнув Джомо.

Та голосу його ніхто не почув, бо одноразово пролунав гучний постріл. Ніабонго схопився за праву руку і дико заверещав: куля розтрощила йому кисть.

— Усім лишатись на місцях! Хто поворухнеться — дістане кулю! — гукнув Джомо і вибіг на середину печери.

Приголомшені несподіваним нападом, індуни і не думали чинити опору. Їх відразу ж узяли під варту. Біля Ніабонго став з пістолетом Антоні. Джомо розв'язав руки Коване, і дівчина припала до його плеча, здригаючись від ридань.

— Коване, а де Нтомбі? Хіба її не було з тобою? — з тривогою запитав Комебі.

Коване похитала головою.

— Її вже нема, Комебі… Ви спізнилися. За наказом Ніабонго твою дружину кинули в підземний колодязь…

Вона взяла смолоскип і поволі пішла в темний куток печери. Комебі, ще не вірячи, що трапилося непоправне лихо, йшов слідом. Вони зупинилися перед зяючою пащею безодні. Комебі нахилився над краєм і розпачливо крикнув:

— Нтомбі! Іди сюди, до мене! Це я — твій Комебі! Ти мене чуєш, Нтомбі?..

Та відгукнулась йому тільки луна. Комебі схопив камінець і кинув у колодязь — з глибини долинув глухий сплеск води.

— Проклятий! — дико закричав Комебі, кидаючись на Ніабонго.

Не встигли Джомо й Антоні сказати й слова, як він схопив чаклуна, високо підняв над головою і поніс до провалля.

— Іди ж і ти слідом, шакале! — Комебі з розмаху жбурнув убивцю в широкий отвір ями.

— А-а-а! — долетіло з безодні.

Якусь хвилину всі мовчали. Потім Джомо докірливо похитав головою.

— Даремно! — сказав він. — Ніабонго міг би нам багато чого розповісти! Без сумніву, він був зв'язаний з поліцією!

Але, бачачи, як засумував його друг, Джомо замовк. Він зрозумів, що й сам би так зробив, коли б дізнався про смерть Кване, і мовчки обняв товариша. Плечі Комебі здригалися, Джомо відчув, як гарячі сльози цього суворого, зовні черствого чоловіка бризнули йому на руки. Це були сльози не легкодухості, а безмірного людського горя...

Допитавши індунів, Джомо узнав, що Гаррі — син чаклуна, одержавши від батька якісь таємні накази, пішов до міста і досі не повернувся. Це стривожило Джомо. Син Ніабонго, безперечно, поніс відомості про партизанський загін, за яким люди жерця стежили всі ці дні. А коли так — не сьогодні-завтра треба чекати нападу ворога...

Вислявши в передгір'я, до можливих шляхів підходу ворожих сил, дозорців, Джомо з рештою воїнів на світанку рушив до табору.

Незабаром загін вийшов на берег гірського озера. Сонце вже підбилося вгору і з високості заглядало в зеленувату прозору воду.

Тут повстанців зустрів схвильований дозорець, він повідомив, що, по східному березі озера в гори пробирається ворожий загін.

Джомо зрозумів, що уникнути бою неможливо, адже мзунгу знають, де розташувалися повстанці, і можуть напасти на табір раніш, ніж загін прибуде туди. Отже, лишалося сповістити Дедані, щоб виступав на допомогу, а самим розпочинати бій, скориставшись перевагою, яку давав несподіваний напад.

Джомо послав Комебі, Туку і Кованє до табору, а сам з загоном швидко пішов назустріч ворогові.

БІЙ БІЛЯ ОЗЕРА

Комебі, Туку й Кованє поспішали до табору понад озером, що простяглося з півночі на південь миль на три. Місцевість була незнайома. Дикі скелі та урвища, буйні зарості дерев і чагарників, звивиста лінія берега, до якого впритул підходили стрімкі скелі, — все це затримувало їх. За годину вони ледве пройшли половину шляху і досягли гірського перевалу, що панував над місцевістю.

З протилежного боку озера до них долетіли звуки пострілів і крики людей. Очевидно, там точився бій. Отже, треба якнайшвидше добратися до табору і поспішати на допомогу загонові Джомо!

На одному із перевалів Комебі, що біг попереду, раптом зупинився і позадкував за скелю. Туку й Кованє здивовано глянули на нього. Комебі мовчки показав униз. Там, понад самим берегом, назустріч їм простувало чоловік двадцять полісменів і солдатів. Вони, видно, поспішали та швидко наближалися.

Невже вороги помітили їх? Ні, цього не може бути! Безперечно, якась інша причина змусила цілий ворожий загін перебратися на засадний берег озера… Страшна догадка майнула в голові Комебі — в

нього перехопило дух, а пальці міцно вп'ялися в гранітну скелю. Ця група, обійшовши озеро, мала вдарити повстанцям у тил, внести розлад і паніку в їх бойові ряди і вирішити цим наслідок бою…

— Треба затримати мзунгу хоч на годину-дві! — сказав Комебі своїм товаришам. — Інакше вони вдарять у тил загонові Джомо… Ти, Кокане, біжи щодуху до табору. Нехай Дедані не гаючись іде на допомогу, а ми з Туку лишимося тут… Думаю, ми зуміємо затримати їх на деякий час.

Кокане сумно глянула на воїнів, розуміючи, що, може, востаннє бачить їх, і зникла в ущелині. Туку заліг унизу, над озером. Він мав стріляти тільки тоді, коли б вороги намагалися обійти Комебі, який лишився на скелі.

Комебі виліз на вершину скелі і оглянувся. Тут була зручна позиція для оборони. Вузький прохід понад озером було видно весь як на долоні. З одного боку цього проходу здіймалися круті, майже прямовисні стіни гори, з другого лежали зеленкуваті води озера. Коли б вороги захотіли пройти тут, то неминуче мусили б або видиратися на стрімкі скелі, або під кулями плазувати понад берегом.

Тимчасом полісмени і солдати наближались. Уже видно було офіцера, що йшов попереду. Він безпечно закинув автомат за спину, не сподіваючись зустріти на цьому боці озера партизанський заслон.

Комебі прикотив на край скелі кілька великих кам'яних брил, з яких склав міцну стіну з вузькою амбразурою, і заліг там. План його був простий і сміливий: якнайближче підпустити ворогів і першим пострілом зняти офіцера, щоб обезголовити ворожий загін і внести в нього розлад.

Поволі тяглися хвилини. Комебі уже прикинув, на якій відстані почне стріляти, щоб напевне влучити.

Полісмени і солдати розтяглися понад берегом на чверть милі. Передніх уже ясно було видно, а задні були ще десь у прибережних заростях. На майданчику, утвореному обваленою колись скелею, офіцер зупинився і, видно, звелів зачекати тих, що відстали. Це трохи спутало план Комебі, бо коли загін рушив, офіцер опинився позаду. Тепер доводилося стріляти в передніх, і Комебі, не гаючись, тричі вистрілив. Два полісмени упали. Інші кинулися врозтіч.

Запанувала глибока тиша. Потім зненацька затріскотіли постріли, і кулі засвистіли в Комебі над головою. Коли перший шквал пострілів затих, Комебі обережно визирнув з-за каміння, прицілився і вистрілив. Ще один мзунгу прикипів до землі!.. В ту ж мить знову заспівали кулі. Вороги вже зрозуміли, що на скелі тільки один чоловік, і кинулися вперед. Вони бігли прямо на Туку. Комебі, нехтуючи небезпекою, висунувся з-за брили і відкрив по них вогонь. Краєм ока він бачив, як Туку влучними пострілами скосив двох ворогів.

Бій тривав цілу годину. Тричі ворог кидався в атаку і тричі змушений був відступити. Виявивши ще одну вогневу точку, полісмени і солдати весь вогонь зосередили на ній. Туку був поранений. У нього кінчилися набої, але хлопець не здавався. Комебі бачив, як він прикладом розтрощив голову одному з полісменів, але раптом хитнувся і впав, пронизаний кулями...

У Комебі лишилося чотири патрони. "Один для себе", майнуло в голові, коли він перезаряджав рушницю. Та відразу ж відігнав цю думку — умерти можна й від кулі ворога! Головне зараз — якнайдорожче віддати своє життя! Коли закінчилися всі набої, Комебі помітив, що на скелю здирається з десяток ворогів. Вони зрозуміли, що їм уже нічого боятись, і лізли не ховаючись. Комебі бачив спітнілі люті обличчя і витріщені від напруги очі. Чіпляючись руками за виступи, вороги підступали усе ближче й ближче. Комебі кинув в одного непотрібну тепер рушницю, потім схопив великий камінь і заніс над головою, щоб шпурнути його вниз. Але щось тупо вдарило його в груди, свідомість потьмарилась, і все зникло у важкому, чорному мороці.

Загін Джомо Карумби йшов на зближення з ворогом. Скелясті відроги гір, що спускалися до озера, утруднювали просування вперед, але разом з тим давали можливість непомітно підкрастись і зненацька напасти на ворожий загін. Кілька дозорців ішли попереду, пильно вдивляючись у кожний кущ і камінь.

На узліссі Джомо наказав зупинитися: він боявся, щоб ворог, який мав от-от з'явитися, не помітив їх передчасно. Повстанці залягли між скелями і причаїлись.

Незабаром повернулися дозорці. Вони повідомили, що загін полісменів, солдатів і плантаторів, що налічує чоловік сто п'ятдесят, наближається. Чисельна перевага була на боці ворога, але Джомо вирішив усе-таки дати бій. Позиція і несподіваність нападу мали сприяти успіху і зрівняти їх сили.

Взявши з собою десяток найкращих стрільців, Джомо шаснув у кущі і поза скелями пішов назустріч ворожому загонові, маючи намір обійти його з тилу. Він пропустив ворогів собі в тил, потім приклав руки до рота і крикнув сполоханим бабуїном. Це був сигнал для тих, що лишилися на узліссі. В ту ж мить пролунали постріли, і кілька полісменів упали на землю. Інші кинулися назад, але тут їх зустрів влучним вогнем Джомо з товаришами. Вороги заметушилися, шукаючи порятунку, але не знаходили його і падали, скошені невблаганними кулями. Проте значній частині загону пощастило відступити під прикриття скель і чагарників.

Джомо наказав переслідувати приголомшеного ворога, щоб не дати йому змоги укріпитися в підгір'ї. Окрилені першою перемогою, повстанці навально мчали вперед.

Але вороги вже залягли попід узгір'ям і зустріли їх шквальним вогнем. Почалася перестрілка. Полісмени і солдати не шкодували набоїв. Повстанці, навпаки, змушені були берегти кожен патрон.

Джомо виждав, поки підійде Дедані. Ось в небо злетіла зелена ракета. Це — сигнал. Значить, Дедані близько, він уже біля озера. Джомо підвівся.

— Вперед, друзі! За нашу свободу! Вперед!

Гримнули постріли, повстанці зірвалися з своїх місць. Джомо опинився поруч з Антоні.

— Залишайся тут, лікарю! — крикнув він. — Підбирай поранених!

Антоні оглянувся, хотів заперечити, але попереду впало два повстанці, і він зрозумів, що Джомо має рацію.

Тимчасом повстанці вже мчали з криком вгору по кам'янистому схилу. Кулі з коротким посвистом пролітали над їх головами. Час від часу хтось із наступаючих з глухим стогоном падав на землю.

Нарешті повстанці досягли позицій ворога. Зав'язався рукопашний бій. В цей час із-за гір ударив Дедані. Оточені з трьох боків, вороги одчайдушно відбивались і поволі відступали до берега. Аскарі кидали зброю і піднімали руки, але білі, з офіцером на чолі, засіли в прибережних скелях і чинили завзятий опір.

Зібравши сили, повстанці знову кинулися в атаку. Джомо з ходу наскочив на офіцера і прикладом ударив його в груди. Той випустив зброю і покотився під ноги. Така ж доля спіткала і багатьох інших. Бій закінчився цілковитим розгромом карального загону. Вороги здавалися, складали зброю. Раптом один з полісменів кинувся з скелі в озеро, пірнув і щосили поплив геть. Джомо підняв карабін, посилаючи кулю за кулею. Але полісмен змінював напрям, пірнав під воду і щасливо уникав куль. Він уже був далеко від берега, коли пролунав страшний крик.

— Стріляйте! Стріляйте! — репетував утікач, повертаючи назад.

Виставивши над водою випуклі очі, до плавця швидко наближався крокодил. Відстань між ним і на смерть переляканим полісменом помітно зменшувалася. Стомлений полісмен повільно плив до берега, благаючи стріляти в крокодила. Але ніхто з повстанців не поспішав піднімати рушниці, чекаючи, що скаже командир. А Джомо стояв і, ніби заворожений, дивився, як катастрофічно швидко скорочується відстань між мерзенним життям цієї людини і не менш мерзенною смертю. Нарешті, коли крокодил наблизився до своєї жертви кроків на двадцять-тридцять, Джомо вихопив гранату і кинув її у воду. Граната впала якраз перед пащею хижака. Вибух пролунав важко і глухо. Високий стовп води піднявся в повітря і розсипався рясним дощем. Хвиля підхопила плавця і підштовхнула до кам'янистого берега. Наляканий вибухом, крокодил пірнув під воду.

Полісмен обхопив знесиленими руками ніздрюватий камінь і виповз на берег. Сили, здається, залишили його. Джомо поволі зійшов униз. Побачивши його, полісмен підвівся на коліна і відсахнувся.

— Не стріляйте мене! Я не винен! То все Кребс! Я не винен! — забелькотав він.

Джомо пильно глянув на нього і пізнав сержанта Сміта.

Антоні, що поблизу перев'язував пораненого, підвів голову. Це ж той самий голос, який врізався йому в пам'ять тієї трагічної ночі в Брайтоні! Яка виразна вимова уродженця Уельсу! Перев'язавши пораненого, лікар збіг до берега.

— Так ось хто був тоді у Брайтоні!

У сержанта відібрало мову. Він заперечливо хитав головою, але його шкодливі очі ясно Говорили, що він добре знає лікаря і прекрасно розуміє, про що той каже. Раптом Сміт закричав:

— Я виконував наказ капітана Кребса, містер Райт. Це він придумав інсценувати напад мау-мау на ваше бунгало. Насправді ж то були переодягнуті аскарі…

— І ти ними командував, негіднику?

— Я змушений був, — пробелькотав сержант. — Я підневільна людина…

Антоні з огидою відвернувся. Маленькі чорні очі Сміта бігали, як у зацькованого звіра.

— Де Кребс? — запитав Джомо.

— Десь там, на тому боці! — махнув Сміт рукою. — Обіцяв, що вдарить вам у тил… Але тепер, мабуть, уже не вдарить… Навіщо даремно рискувати. Наші основні сили розбито!

Сміт, очевидно, щиро жалів, що капітанові пощастило уникнути полону або смерті, йому не хотілося самому відповідати за всі злочини, зроблені разом.

Вістка про те, що десь тут, поблизу, рискає з своїми поплічниками сам капітан Кребс, насторожила Джомо: отже, небезпека ще не минула. Кребс — серйозний противник.

Відібравши найвитриваліших і найсміливіших бійців, Джомо наказав решті разом з пораненими і полоненими повернутися в табір, а сам виступив назустріч загонові Кребса.

В ОБІЙМАХ УДАВА

Комебі впав мертвий, але вороги для певності дали по ньому ще одну чергу з автомата. Тоді з-за скелі вийшов офіцер. Це був капітан Кребс. Він наказав знести вбитих і поранених. Наслідки бою були невтішні: п'ять убитих, один загинув у водах озера, троє поранених. Майже половина вибула з строю. Всі розуміли, що перемога над двома неграми далася їм дорогою ціною. Але найбільша невдача полягала в тому, що було нанівець зведено їх план несподіваного удару в тил мау-мау. Ця ідея належала капітанові, і тепер він був приголомшений і розгублений.

Подавши першу допомогу пораненим, загін Кребса пішов на з'єднання з основними силами. Капітан з тривогою прислухався до стрілянини, яка щохвилини посилювалась, і квапив людей.

Та через деякий час пострілів не стало чути. Грізна тиша повисла в повітрі, чорною тривогою наповнила серце капітана, неприємним холодом розлилася по всьому тілу.

Біля південного краю озера, в поростому папороттю вузькому проході між високими чорними скелями, просто на них раптом вискочив Гаррі, син Ніабонго, і, побачивши капітана, крикнув:

— Бвана капітан, усе пропало! Наш загін оточено і розбито! Мені пощастило врятуватися, але за мною женеться сам Джомо Карумба! Швидше тікайте, бо він з своїми людьми ось-ось буде тут!

Переполошені полісмени і плантатори розгублено дивилися на свого командира. Зрозумівши, що зав'язувати в таких умовах бій з повстанцями безглуздо, Кребс наказав відступати. Він перший завернув за скелю і подерся схилом на гору, де чорнів густий ліс. Майкл Ніксон кинувся за ним. Паніка охопила людей і понесла: назад, у вузький кам'яний прохід. Збиваючи один одного, вони бігли, щоб якнайшвидше проскочити вперед. Перестрибуючи через камінь, один з них спіткнувся і впав. Пролунав глухий стогін, але ніхто не зупинився, щоб допомогти

потерпілому. Всі видряпалися на гору і зникли в лісі. Волочачи ногу, потерпілий і собі шкандибав за ними, з острахом оглядаючись назад.

Тут його і наздогнав Джомо Карумба. Полісмен кинув зброю і підняв руки. Це був молодий хлопець — очевидно, син якогось плантатора. Губи його тремтіли. Він з жахом дивився на негрів.

— Ти з загону капітана Кребса? — запитав Джомо.

— Так, мі… містер…

— Де капітан?

— Там… На горі…

Джомо глянув на схил і побачив свіжі сліди багатьох ніг. Зрушене з місця каміння, прим'яте зілля і зламані на кущах гілки свідчили, що полісмен говорить правду.

— Відведіть його в табір! — наказав Джомо двом повстанцям. — Решта — за мною!

Тимчасом капітан Кребс, сподіваючись, що переслідувачі лишилися далеко позаду, трохи притишив ходу. Його наздогнав Майкл, і вони пішли поруч.

— Нельсон, — сказав Майкл. — Ми не врятуємось, якщо за нами бігтиме ціла отара! Поглянь — позаду лишається такий слід, наче промчала сотня сполоханих антилоп!

— То, може, розійдемось!

— Звичайно! Одному легше сховатися! Хай кожен пробирається сам чи по двоє! Тоді буде більше шансів уникнути зустрічі з тим розбійником!

Капітан Кребс наказав полісменам розсипатися в лісі і поодинці пробиратися до міста.

Лишившись удвох, Кребс і Майкл пірнули в гущавину. Ледве помітна лісова стежка незабаром вивела їх на простору галявину, поросту кущами.

Ідучи позаду Майкла, Кребс з подивом відмітив у думці, який високий і незграбний його родич. Голова Майкла майже зовсім ховалася під великою зеленою панамою, виднілася тільки тонка спітніла шия. Сіра сорочка, перехрещена ззаду портупеєю, обвисла на вузьких плечах, а непомірно довгі і тонкі ноги ніяк не гармонували з велетенськими черевиками на масивній підошві. "Хай йому чорт! — подумав Кребс. — Цей глист нічого не втрачає в злощасній кампанії проти мау-мау, якщо не втратить життя. Він повернеться в свій Бруконвіл, де його чекають тисячні прибутки, і знову буде всіма шанованим плантатором... А я можу позбутися посади інспектора поліції і стану тільки зятем Майкла Ніксона! Перспектива незавидна!.."

Від цих думок Кребс підупав духом і навіть сповільнив ходу. Тільки тепер повний розгром загону вималювався перед ним у всій трагічній реальності. Безславний кінець! Що скаже полковник Грінвуд і сам губернатор? Вся вина за поразку, безперечно, ляже на нього.

Постріл, що зненацька пролунав праворуч, на горі, примусив капітана здригнутись і кинутися бігом уперед, до Майкла.

— Хто це? — тихо спитав Майкл, зупинившись.

— Не знаю, — відповів Кребс. — Але, очевидно, стріляють мау-мау… Наші не посміють цього зробити, поки на них не нападуть.

— А може, наші відстрілюються?

— Це не має значення! Як би там не було, мау-мау десь поблизу! Нам треба швидше тікати звідси!

Вони кинулися вперед. Незабаром Майкл знову випередив Кребса. Раптом він скрикнув і заточився у густій траві. В ту ж мить велетенський удав, що грівся на сонці, блискавично майнув у повітрі і обвився кільцем навколо нього. Дикий, божевільний крик вирвався з грудей Майкла. Карабін випав з його рук.

— Стріляй, Нельсон! — крикнув він.

Кребс миттю приклав до плеча карабін, прицілюючись, але відразу ж опустив його. Ось вона, доля! Вона приходить йому на допомогу в найкритичнішу хвилину, коли, здавалося, все загинуло!

Інспектор застиг на місці.

— Нельсон, стріляй, поки удав не обхопив мене другим кільцем! — з натугою прохрипів Майкл, судорожно відстібаючи правою рукою кобуру пістолета, а лівою здушуючи шию удава. — Стріляй, Нельсон!

Але Нельсон і не думав стріляти. "Хай йому чорт! — подумав він. — Один-два потиски плазуна — і я стану господарем Бруконвіла! Це ж так просто!" Пекельна посмішка майнула в нього на устах.

— Ти збожеволів, Майкл! — прошипів він. — Нас почують мау-мау.

— Прокляття на твою голову! — простогнав Майкл, зрозумівши значення тієї посмішки. — Так ось для чого ти втягнув мене в цю авантюру! Підступний пес!

Удав здушував його чимраз дужче. Майкл напружував усі сили, але йому так і не пощастило вирватися з страшних обіймів. У ту мить, коли рука нарешті відстебнула кобуру і витягла з неї пістолет, удав другим кільцем обхопив шию жертви і здавив з величезною силою. Це був кінець. Ніхто ще не виривався з подвійних обіймів шестиметрового плазуна!

Падаючи в траву і вже втрачаючи свідомість, Майкл двічі вистрілив. Смертельно поранений удав заборсався, забився в агонії, але в останню мить, звиваючись в передсмертних корчах, так здушив Майкла, що в того затріщали ребра.

Судорожно посіпуючись всім тілом, удав розслабив кільця і, здихаючи, могутнім хвостом трощив кущі і приминав навколо високу траву. Майкл був ще живий і довгими руками загрібав до себе повітря. Вони лежали поряд — Майкл і удав — обидва довгі і сірі.

Кребс злодійкувато оглянувся, перехрестився і вистрілив Майклові прямо в серце. Тепер можна було не сумніватися, що він не воскресне!

Зробивши свою чорну справу, Кребс хотів уже шурхнути в кущі, як раптом тріск зламаних гілок і крики багатьох людей примусили його оглянутись. З несподіванки він прикипів на мить до землі: з підгір'я прямо до нього бігла група негрів, попереду мчав Джомо Карумба.

— Здавайся, капітане! — долетів його голос.

Кребс кинувся стрімголов у кущі. Мерщій до лісу! Там, у темних хащах, можна заплутати слід і заховатися!..

Мов вихор, летів він по галявині, не відчуваючи, як колючі чагарники рвуть на ньому одяг і шкіру, боляче стьобають по обличчю. "Дурень! — картав він себе. — Чому не тікав раніше? Ясно ж було, що постріли Майкла приведуть сюди негрів!"

Тимчасом переслідувачі, наткнувшись на труп Майкла, на мить зупинилися. Джомо витер з обличчя піт і мовчки глянув на Антоні. Лікар нагнувся до потерпілого, щоб послухати пульс, але відразу ж і випростався.

— Мертвий! — промовив він. — І доконав його, очевидно, інший удав — Кребс... Гляньте — це рана від кулі! Просто в серце!

— Хоч вони й варті один одного, — кивнув Джомо головою в бік удава і Майкла, — але такої смерті я не бажаю найлютішому ворогові!.. Вперед, друзі!

Джомо кинувся за капітаном, згоряючи від бажання піймати ненависного ворога.

Кребсу явно не щастило. Вискочивши з чагарників, що затримували біг, він рвонувся через кам'янистий майданчик до лісу. Майданчик поволі піднімався вгору, але капітан зопалу не помічав цього. Страх подвоював його сили і гнав уперед. До лісу лишалося не більше ста кроків. Раптом крик відчаю вирвався з грудей втікача: майданчик стрімко обривався вниз. Тільки якихось двадцять ярдів відділяли його від протилежного боку урвища, але вони були непереборні!

Мов загнаний шакал, Кребс зіщулився і з стогоном упав на землю. Виходу не було, — праворуч піднімалася стрімка скеля, ліворуч і попереду було глибоке урвище, позаду — переслідувачі...

Він приліг за каменем, готовий дорого продати своє життя. Як тільки з чагарників показався Джомо Карумба, Кребс відразу ж вистрілив у нього. Але згарячу схибив.

Джомо заліг з своїми людьми за чагарниками. На кілька хвилин запанувала тиша. Кребс причаївся і чекав слушної нагоди, щоб вистрілити вдруге і тепер уже напевне.

Джомо наказав двом бійцям обійти скелю і, якщо можна, піднятися на неї з протилежного боку. Разом з ними пішов і Антоні. Звідси, з чагарників, теж легко можна було влучити в Кребса, але Джомо хотів узяти його живцем.

Незабаром на скелі з'явилися повстанці.

— Містер Кребс, опиратися безглуздо! Кидайте зброю!

Ошелешений капітан підвів голову: на скелі стояв Антоні Райт і з ним два негри.

Капітан швидко підняв карабін і вистрілив, але Антоні встиг відхилитися. Куля дзвякнула об камінь і рикошетом пішла вбік.

Бачачи, що ворог не здається, Антоні прицілився і натиснув на спусковий крючок. Кребс здригнувся і випустив зброю: куля розтрощила йому кисть. Цією миттю скористалися повстанці, що засіли в чагарниках. Вони кинулися до ворога і схопили його.

— От і кінець, капітане! — тихо промовив Джомо.

Кребс стогнав від болю. Коли підійшов Антоні, він люто глянув на нього і запитав:

— Ви розстріляєте мене?

— Ми маємо право і повинні розстріляти вас за злочини, які ви вчинили, Кребс, — відповів лікар.

— Неправда, Райт! Я не чинив ніяких злочинів! Ви мстите мені за Дженні!

— За Дженні? — здивувався Антоні. — Ви помиляєтесь. Для мене більше не існує Дженні Ніксон. Ми всі, і я в тому числі, судитимемо вас не за Дженні, а за вбивства невинних людей, за катування і знущання! А Дженні… — це теж одна з ваших жертв, Кребс!

Капітан застогнав — чи то від болю, чи то від звіриного відчаю — і опустив голову. А навколо стояли ті, кого він не вважав за людей, кого хотів знищити, щоб на їх споконвічній землі утворити державу переможців — країну білих експлуататорів… Обличчя негрів були рішучі й суворі, немов викарбувані з міцного чорного африканського каменю. І, глянувши на них, Кребс зрозумів, що пощади для нього не буде…

ВІД'ЇЗД

На другий день після розгрому карального загону Кребса десятки винищувачів і бомбовозів атакували гірський район Мау. Сотні бомб було скинуто на мирні негритянські краалі, єдина провина яких полягала в тому, що вони необачно розташувалися в цьому глухому районі. Чорний дим вибухів, змішаний з пороховим гаром, слався над зеленими лісами і голими пустинними скелями. Перелякані люди кидали свої спалені оселі і тікали в гори, щоб у печерах і каньйонах, у хащах лісів і темних ущелинах знайти порятунок.

На табір повстанців спочатку налетіли винищувачі, їх вогнем було вбито кілька бійців. Тоді Джомо наказав усім сховатися в хащах і печерах.

Ледве встигли люди розбігтися, як кілька бомбовозів виринули з-за гори і скинули на табір десятки важких бомб. Когось зачепило осколком — в перервах між вибухами лунав пронизливий зойк пораненого.

Надвечір небо затягнуло хмарами. Пішов дощ. Цілу ніч бушувала гроза. Джомо радів: у негоду можна було не боятися нападу ворога. Непроїжджі дороги, савани й підгірські буші надійно захищали повстанців від каральних експедицій поліції та регулярних військ. А загонові з десятками поранених і хворих так потрібен був спочинок!

Потоки води ринули на землю, перетворивши її в суцільне багно, і зупинили готові до нападу ворожі з'єднання.

Минали дні. Під вмілими руками Антоні видужували поранені й хворі. Кованє допомагала лікареві, сама вчилася обробляти й перев'язувати рани.

Одного разу, сидячи ввечері біля багаття у великому вогкому курені, Антоні обняв Джомо за плечі і сказав:

— Сьогодні останній поранений звівся на ноги, Джомо... Я виконав свій обов'язок!

— Отже, ти хочеш від нас піти, Антоні? — спитав Джомо, тепло дивлячись в очі друга.

— Так, мені треба їхати... Але я завжди буду з вами і в далекій туманній Англії розповім про вашу справедливу боротьбу. Тепер я вже не писатиму книжки про хвороби тропічного пояса, хоч мріяв написати її, бо знаю, що основний ворог африканців не хвороби, а кребси і ніксони! Ось про це я писатиму й говоритиму скрізь!.. Отож і в Англії я знайду спосіб допомогти вам у боротьбі за свободу!

— Любий друже! — промовив схвильовано Джомо. — Ми будемо тобі сто років вдячні, коли ти розповіси світові правду про страхіття, що діються на нашій землі, про те, як нас щодня і щогодини мордують і вбивають білі колонізатори!

— Обов'язково, Джомо, розповім!

З смутком у серці проводжав Джомо лікаря до залізничної станції. Невеликий загін, що йшов з ними через савани, повернувся назад, і друзі вдвох під покровом темної дощової ночі продовжували путь до залізниці.

Йшли мовчки, тримаючись на деякій відстані один від одного. Попереду — Джомо, позаду — Антоні. В непроглядній темряві ліворуч світились вогні на залізниці — по них орієнтувався Джомо.

На одному з горбів Джомо зупинився і показав на одинокий вогник праворуч.

— Там — Бруконвіл! Може, той вогник горить у вікні міс Дженні?.. Ти не хотів би перед від'їздом попрощатися з нею, Антоні?

Лікар теж зупинився. Довго мовчки дивився на мерехтливий вогник, що сиротливо горів у густій темряві ночі. Потім зітхнув і відповів:

— Не треба, Джомо. Якщо доля коли-небудь зведе нас, я щиро потисну їй руку як давньому другові… Ходімо швидше! О третій годині нам треба бути на станції!

І вони зникли в мороці глухої тропічної ночі.

ЕПІЛОГ

Минуло кілька років. Чимало змін принесли вони народам чорної Африки, які повстали на боротьбу проти колонізаторів. Деяким народам великого континенту пощастило вирватися з колоніального ярма. В Кенії могутній визвольний рух був жорстоко придушений, тисячі повстанців загинули в нерівних боях, десятки тисяч і досі знемагають у тюрмах і концтаборах. Але боротьба триває, знову наростає народний гнів, готовий вибухнути з новою силою.

Наприкінці 1958 року в столиці Гани Аккрі відбулася конференція народів Африки. На ній були представники всіх африканських країн. Була там і делегація від Кенії. Серед кенійських делегатів, що таємно виїхали з своєї країни, вирізнявся один велетенським зростом і могутньою силою. Він виглядав молодо, але в чорному кучерявому волоссі його пробивалася рання сивина, а між бровами залягла глибока зморшка. Це був Джомо Карумба.

На одному з засідань голова надав йому слово. Як тільки Карумба підвівся з місця і попростував до трибуни, в залі загриміли оплески: слава відважного борця за свободу Кенії перелетіла кордони, його ім'я стало відомим далеко за межами батьківщини.

Вийшовши на трибуну, Джомо окинув поглядом зал і підняв руку. Оплески затихли. В глибокій тиші урочисто пролунали його слова.

— Друзі! На наших очах розпадається заржавілий ланцюг колоніалізму, викуваний ненажерливими банкірами і плантаторами. Немає сумніву в тому, що ще при житті нашого покоління багатостраждальна Африка, нарешті, здобуде свободу і, як рівний рівному, подасть руку дружби всім народам світу!

Грім оплесків знову сколихнув зал. Делегати схопилися з своїх місць. Почулися вигуки: "Свободу Африці! Геть колоніалізм!" Даремно голова намагався заспокоїти збуджених людей — його дзвінок тонув у гаморі,

що, як шум морського прибою, перекочувався з одного кінця залу в інший.

Тоді Джомо підняв обидві руки і заспівав. Могутній голос деякий час змагався з оплесками і неймовірним галасом, але поволі переміг їх своєю силою й красою. Зал на хвилину затих, прислухаючись, потім підхопив слова пісні, і вона, мов гімн, урочисто залунала під високим склепінням.

Скеля стоїть кам'яна —

чорна гранітна стіна…

Биймо!.. То ж прийде той час,

що розпадеться вона!..

Ще не стихли останні звуки пісні, як до трибуни, розштовхуючи делегатів, кинувся якийсь білий. Він схопив Джомо в обійми.

— Антоні! — вигукнув радісно Джомо. — Я знав, що знову зустрінуся з тобою, мій дорогий побратиме!

Вони взялися за руки — чорний і білий — і так стояли перед залом, що вибухнув новими овеціями.

1

Аскарі — полісмени-негри.

2

Кікуйю — основна народність Кенії.

3

Асегай — спис.

4

Панга — довгий важкий ніж.

5

В Англії існує закон, за яким весь дворянський маєток передається в спадщину найстаршому синові. Молодші сини, одержавши деяку грошову компенсацію, найчастіше їдуть шукати засобів до життя в колонії.

6

Індуна — слуга вождя або жерця.

7

Дуро — різновидність зернової культури.

8

Сімба — лев (кікуйю).

9

Ндофу — слон (кікуйю).

10

Ярд — англійська міра довжини, що дорівнює 0,9144 метра.

11

Кеньятта — керівник Союзу африканців Кенії.